पर्सागढी नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजना (२०७९-२०८८)

Water, Sanitation and Hygiene (WASH) Plan of Parsagadhi Municipality (2022-2030)

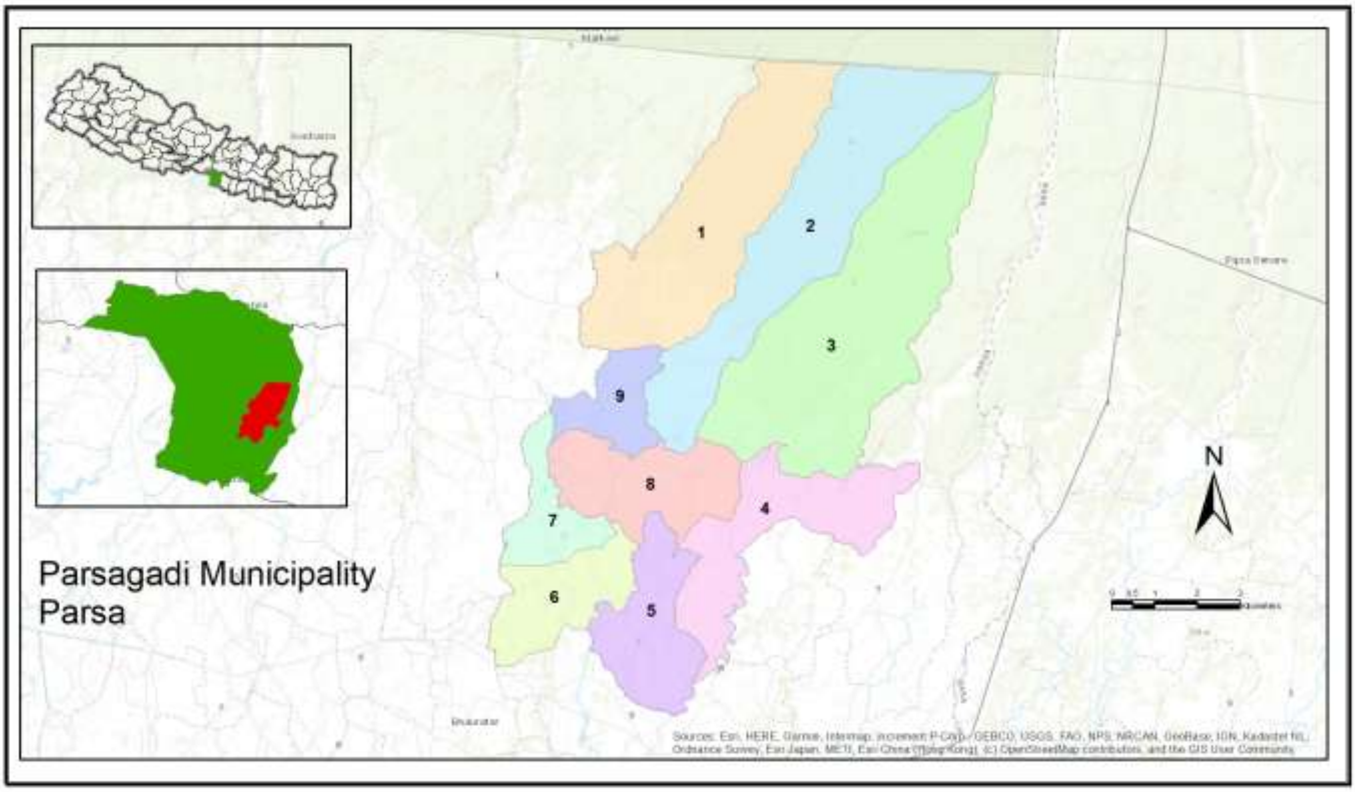

पर्सागढी नगरपालिका
नगरकार्यपालिकाको कार्यालय, हरपुर, पर्सा
मधेश प्रदेश, नेपाल
२०७९

पर्सागढी नगरपालिका
नगरकार्यपालिकाको कार्यालय,हरपुर,पर्सा
मधेश प्रदेश,नेपाल

शुभ-कामना

खानेपानी तथा सरसफाइ मानव जिवनसंग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने क्षेत्र हो । पानी बिना कुनै पनि जीवको परिकल्पना पनि गर्न सकिदैन । त्यस्तै कमजोर खानेपानी तथा सरसफाइका कारण बिभिन्न किसिमका रोगहरु लाग्ने, जसका कारणले ठुलो धनरासी खर्चिनु पर्ने र समयमा उपचार हुन नसक्दा मृत्यु पनि हुन सक्ने हुन्छ । यसै तथ्यलाई आत्मसाथ गरेर नेपालले खानेपानी तथा सरसफाइका क्षेत्रमा उल्लेखनिय उपलब्धि हासिल गर्दै आइरहेको छ। नेपालमा संचालित सरसफाइ प्रवर्द्धनको सामाजिक अभियान मार्फत पर्सा जिल्लाले सरसफाइ क्षेत्रको प्रगति हासिल गरि २०७६ भाद्र २८ गते जिल्लालाई नै ७० औं खुला दिसामुक्त जिल्लाको रुपमा घोषणा गर्न सफल भएको थियो ।

खुला दिसा मुक्त क्षेत्रको दिगोपना, सरसफाइ क्षेत्रको उचित व्यवस्थापन, ठोस तथा तरल फोहरको व्यवस्थापन, जोखिमपुर्ण समयमा साबुन पानीले हातधुने आनीबानी, संस्थागत (विद्यालय र स्वास्थ्य संस्था) खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधाको उचित व्यवस्थापन र सुरक्षित खानेपानीमा समुचित पहुँच आदि यस जिल्ला र नगरपालिकाका मुख्य चुनौतीका रुपमा रहेका छन् ।

दिगो विकास लक्ष्यको मर्म अनुसार यस जिल्लाले र नगरपालिकाले सबै जनतालाई सुरक्षित खानेपानी तथा सरसफाइमा न्यायोचित पहुँच र उचित व्यवस्थापनमा जोड दिनु पर्ने छ । यस प्रकारका राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय लक्ष्य तथा प्रतिबद्धताहरुलाई आत्मसाथ गर्दै पर्सागढी नगरपालिकाले खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको नीति, ऐन तथा नियमहरु बनाउने कार्यको थालनी गर्नुका साथै खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको विकासका लागि बजेट विनियोजन गर्दै आइरहेको र यूनिसेफ नेपाल लगायत अन्य विकास साझेदार निकायहरुसंग सहकार्य गरि खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको विकासका लागि विभिन्न प्रकारका सचेतनामुलक कार्यक्रमहरु संचालन गर्दै आइरहेको छ । आगामी वर्षहरुमा पनि यसै क्रमलाई निरन्तरता दिई खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रमा यथेष्ट बजेट विनियोजन गरेर कार्यान्वयन प्रकृयामा प्रभावकारीता ल्याउने प्रतिवद्धता पनि व्यक्त गर्दछु ।

नगरपालिकाको सरसफाइ अभियानलाई निरन्तरता दिदै सरसफाइ र स्वच्छताको दिगोपना कायम गर्न, नगरपालिकालाई पूर्ण सरसफाइयुक्त नगरपालिकाका रुपमा विकास गर्न खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना निर्माण तथा यसको सफल कार्यान्वयन आजको आवश्यकता रहेको छ । पर्सागढी नगरपालिकालाई पूर्ण सरसफाइयुक्त नगरपालिका बनाउने दीर्घकालीन सोचका साथ सन् २०३० सम्मको लागि निर्माण भएको यस खासस्व योजनाको लक्ष्य समय सान्दर्भिक र महत्वपूर्ण विकास प्रयासका रुपमा रहेकोले योजनालाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न सम्बद्ध सबै पक्षवाट सहयोगको अपेक्षा गर्दछु, अन्तमा, रणनीतिक योजना निर्माणमा सहयोग गर्ने सम्पूर्ण राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरु, युनिसेफ,छायाँ नेपाल एवं यस नगरपालिका अर्न्तगतका सबै शाखाहरु प्रति आभार व्यक्त गर्दै यो योजना कार्यान्वयन गर्नमा पनि निरन्तर सहयोग हुनेछ भन्ने विश्वास लिएको छु । धन्यवाद ।

गोकर्ण यादव
नगर प्रमुख
पर्सागढी नगरपालिका

पर्सागढी नगरपालिका
नगरकार्यपालिकाको कार्यालय,हरपुर,पर्सा
मधेश प्रदेश,नेपाल

शुभ-कामना

सङ्घीय मामिला तथा समान्य प्रशासन मन्त्रालयको निर्देशन तथा खानेपानी तथा सरसफाइ मन्त्रालय,खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागद्वारा खानेपानी तथा सरसफाइ योजना तर्जुमाका लागि संचालनमा ल्याइएको NWASH सफ्टवेयर बमोजिम यस नगरपालिकाले खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको दश वर्षे योजना तर्जुमा गरेकोमा खुसी लागेको छ । नेपालले अन्तराष्ट्रिय समुदाय सामु गरेको प्रतिवद्धता एवं नेपालको संविधान २०७२ मा राखिएका प्रावधानहरुलाई समेत कार्यान्वयन गर्न र मानिसको ईज्जत एवं प्रतिष्ठासंग जोडिएको खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रलाई तत्काल योजनाका रुपमा कार्यान्वयन गर्नु अपरिहार्य देखिन्छ । हाल निर्माण भई संचालनमा आएका खानेपानी योजनाहरु,सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रमा हालसम्म नगरपालिकाबाट गरिएका प्रयासहरुको निरन्तरताका लागि यो खासस्व योजनाको कार्यान्वयन अनिवार्य भएको छ ।

पर्सागढी नगरपालिकामा खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रमा हुन सक्ने समस्याहरुको समाधानका लागि यस क्षेत्रको "खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना,२०७८ निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न लागिएको छ । योजनाले यस नगरपालिका स्तरमा भविष्यमा संचालन गर्न सकिने सम्भावित क्रियाकलापहरुको पहिचान गर्नुका साथै ती क्रियाकलापहरु संचालन गर्न सकिने वस्ती, समुदाय र क्षेत्रहरुको समेत पहिचान गरी कुन क्षेत्रमा के कस्ता खालका त्रियाकलाप संचालन गर्न सकिन्छ सो उपायको खोजी र प्रयोग गर्ने योजना तथा कार्यक्रम समेत समेट्ने प्रयास गरिएको छ । प्रस्तुत योजना अनुसार यस क्षेत्रको खासस्व योजनाले समेटेका योजना तथा कार्यक्रमहरु कार्यान्वयनको लागि विभिन्न कृयाकलापहरुमा सहयोग गर्न सबै सम्वन्धित सरोकारवाला सरकारी तथा गैर सरकारी निकायहरुसंग समन्वय गरी कार्यान्वयन गर्न आवश्यक छ ।

अन्तमा,पर्सागढी नगरपालिकाको सरसफाइ अभियानलाई निरन्तरता दिंदै सरसफाइ र स्वच्छताको दिगोपना कायम गर्न, गाउँपालिकालाई पूर्ण सरसफाइयुक्त गाउँपालिकाका रुपमा विकास गर्न खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना निर्माण तथा यसको सफल कार्यान्वयन आजको आवश्यकता रहेको छ । पर्सागढी नगरपालिकालाई पूर्ण सरसफाइयुक्त नगरपालिका बनाउने दीर्घकालीन सोचका साथ सन् २०३० सम्मको लागि निर्माण भएको यस खासस्व योजनाको लक्ष्य समय सान्दर्भिक र महत्वपूर्ण विकास प्रयासका रुपमा रहेकोले योजनालाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न सम्बद्ध सबै पक्षबाट सहयोगको अपेक्षा गर्दछु, अन्तमा, खानेपानी,सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना निर्माणमा सहयोग गर्ने सम्पूर्ण राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरु, युनिसेफ,छायाँ नेपाल एवं यस नगरपालिका अर्न्तगतका सबै शाखाहरु प्रति आभार ब्यक्त गर्दै यो योजना कार्यान्वयन गर्नमा पनि निरन्तर सहयोग हुनेछ भन्ने विश्वास लिएको छु । धन्यवाद ।

पुजा चौधरी
नगर उपप्रमुख
पर्सागढी नगरपालिका,हरपुर,पर्सा

पर्सागढी नगरपालिका
नगरकार्यपालिकाको कार्यालय,हरपुर,पर्सा
मधेश प्रदेश,नेपाल

शुभ-कामना

सरसफाइ र स्वच्छता मानव स्वास्थ्यको अपरिहार्य विषय भएकोले यसको समुचित विकासका लागि सबै पक्षले ध्यान दिनु पर्ने हुन्छ । सरसफाइ क्षेत्रको विकासका लागि राष्ट्रिय सरसफाइ गुरुयोजना, २०६८ तर्जुमा भइ यसैको मर्म अनुसार जिल्ला तथा स्थानीय तहमा सरसफाइ प्रवर्द्धनका अभियानहरु संचालन भइ सरसफाइ र स्वच्छताको अवस्थामा उल्लेखनीय सुधार आई खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा भएकाछन् ।

साविकका ७३ गा.वि.स.तथा नगरपालिका र जिल्ला स्थित सम्पूर्ण सरोकारवाला निकायहरुको सक्रियतामा पर्सागढी गाउँपालिका अन्तर्गतका गाविसलाई खुला दिसामुक्त गाविसका रुपमा घोषणा गरी समग्र जिल्लालाई समेत ७० औं खुला दिसामुक्त जिल्लाको रुपमा घोषणा गर्न समेत यो नगरपालिकाको पनि महत्वपुर्ण योगदान रहेको छ । सरसफाइको वर्तमान स्थितिको दिगो व्यवस्थापन गरी आगामी दश वर्ष भित्र नगरपालिकालाई पूर्ण सरसफाइयुक्त नगरपालिकाका रुपमा घोषणा गर्न विद्यमान खानेपानी तथा सरसफाइको अवस्था र देखिएका समस्याहरुको विश्लेषण गरी पर्सागढी नगरपालिका स्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिको नेतृत्व र सबै सरोकावाला निकायहरु विशेष गरेर छायाँ नेपाल/युनिसेफको सहयोगमा निर्माण गरीएको यस खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना समय सापेक्ष र अत्यन्तै सान्दर्भिक रहेको छ ।

तसर्थ यस खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाको सफल कार्यान्वयन तथा दीर्घकालीन लक्ष्य र उद्धेश्य अनुसारको प्रगति हासिल गर्नका लागि आफ्नो तर्फबाट गनुपर्ने सहयोगको प्रतिबद्धता गर्दै सफल कार्यान्वयनको लागि हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछु । धन्यवाद ।

(भरत प्रसाद यादव)
नि.प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

भरत प्रसाद यादव
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

unicef | for every child

शुभकामना

सुरक्षित खानेपानी तथा सुधारिएको सरसफाइ सुविधाबिना स्वस्थ, खुसी र प्रतिष्ठित जीवन संभव छैन भन्ने यथार्थलाई मनन् गर्दै सबै स्थानीय तहमा सबै क्षेत्रको सहकार्य र व्यापक जनसहभागिताबाट राष्ट्रिय सरसफाइ गुरुयोजना २०६८ को अत्यन्तै प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी पर्सा जिल्लाले बि.स. २०७६ भाद्र २८ गते जिल्लालाई देशको ७० औं दिसामुक्त जिल्लाको रूपमा घोषणा गर्न सफल भएको थियो । पर्सा जिल्ला खुला दिसामुक्त क्षेत्रका रूपमा विकास हुन ठूलो उपलब्धी हो र पनि यसको दिगोपना, ठोस तथा तरल फोहर र दिसाजन्य लेदोको व्यवस्थापन, जोखिमपुर्ण समयमा साबुन पानीले हातधुने लगायत समग्र खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी प्रभावकारी आनीबानीको विकास, प्रवर्द्धन र प्रयोग, विद्यालय र स्वास्थ्य संस्थाहरुमा सुरक्षित खानेपानी तथा सरसफाइ सुविधाको सुनिश्चितता र निरन्तर प्रयोग, सबै जनताहरुलाई सुरक्षित खानेपानी सुविधा सुनिश्चित गरी पालिकालाई पूर्ण सरसफाइयुक्त बनाउनु यस पालिकाको मुख्य लक्ष्य हो ।

माथि उल्लेखित समस्या तथा चुनौतिहरुलाई सम्बोधन गर्न यस पर्सागढी नगरपालिले सङ्घीय खानेपानी मन्त्रालय, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभाग, युनिसेफ नेपाल र छांयाँ नेपालको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा मोबाईल एप्स प्रविधिबाट खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको विस्तृत सर्वेक्षण, विश्लेषण र विभिन्न तह तथा निकायहरुसंगको सहभागितात्मक छलफल मार्फत **सफा, स्वच्छ, र सुरक्षित खानेपानीयुक्त नगरपालिका बनाउँदै पूर्ण सरसफाइमा पुग्न** पर्सागढी नगरपालिकाले **दश वर्षीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजना** २०७८ तर्जुमा गरेकोमा हार्दिक बधाई दिन चाहान्छु ।

भनिन्छ, एक राम्रो योजना निर्माण हुनु भनेको समग्र कामको आधा उपलब्धी हो । यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनले महिला, बालबालिका तथा समग्र जनताको जीवनमा ठूलो परिवर्तन ल्याउन सहयोग पुग्नेछ । त्यसैले यो खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना (Water, Sanitation and Hygiene (WASH) Plan) को समयमा नै प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी नेपालको संविधानमा व्यवस्था गरिएको "सबै जनताको लागि सुरक्षित खानेपानी र सरसफाइ सुविधामा पहुँच पुग्ने" सम्बन्धी अधिकार सुनिश्चित गर्न सहयोग पुग्नेछ । साथै यस **दश वर्षीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजना** २०७८ को कार्यान्वयनले पर्सागढी नगरपालिकाको र दिगो विकास लक्ष्य हाँसिल गर्न सहयोग पुग्ने कुराको पूर्ण विश्वास लिंदै सफलताको शुभ कामना व्यक्त गर्दछौ ।

धन्यवाद ।

UNITED NATIONS CHILDREN'S FUND * NEPAL *

अनिता दाहाल
प्रमुख
युनिसेफ फिल्ड कार्यालय, जनकपुर
मधेस प्रदेश

United Nations Children's Fund
UN House
P.O. Box 1187
Kathmandu, Nepal

Telephone: 977-1-5523200
Fax: 977-1-5527280 / 5535395
Email:kathmandu@unicef.org
www.unicef.org/nepal

CHAY-YA NEPAL

Association for the global fight against poverty, promoting social and environmental development

chay ya

Registration No.: 135544/71/72
PAN No.: 603496178
SWC No: 44108

धन्यवाद मन्तब्य

नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले स्थानीय तहलाई २२ वटा एकल अधिकार र १५ (पन्ध्र) वटा साझा अधिकारहरूको व्यवस्था गर्नुका साथै खर्चको जिम्मेवारी र राजस्वका स्रोतहरू समेत प्रदान गरेको छ । यसैको आधारमा यी तहहरूले आ-आफ्नो क्षेत्रको वार्षिक, आवधिक तथा रणनीतिक र दीर्घकालिन योजनाहरू तयार गरी कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी समेत बहन गरिरहेका छन् । सोही अनुरुप पर्सा जिल्लाको **पर्सागढी** नगरपालिकाले खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) को वर्तमान स्थितिको दिगो व्यवस्थापन गरी आगामी दश वर्षभित्र नगरपालिकालाई पूर्ण सरसफाइ उन्मुख नगरपालिकाका रुपमा घोषणा गर्न विद्यमान खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था र देखिएका समस्याहरुको विश्लेषण गरी नगरपालिकास्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिको नेतृत्व र सबै सरोकावाला निकायहरु विशेष गरेर युनिसेफ/छा-याँ नेपालको सहयोगमा डिजिटल प्रविधि-एनवास एप्सको प्रयोग गरी स्थलगत तथ्याँक संकलन र विश्लेषण गरी पालिकाको नेतृत्व र समन्वयमा तर्जुमा गरीएको यस खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना समय सापेक्ष र अत्यन्तै सान्दर्भिक रहेको छ ।

यस खासस्व योजनामा समुदाय, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सार्वजनिक शौचालयहरुको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको वर्तमान अवस्था, योजना तर्जुमाको सिलसिलामा अपनाईएका प्रकृयाहरू, योजनाका सीमाहरु, लक्ष्य, उद्धेश्य, रणनीति र कार्यनीति एवं दश वर्षका लागि सम्पादन गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरुका साथै अनुमानित बजेट बारेमा स्पष्ट देख्न सकिन्छ । नगरपालिका एउटा सरकारको रुपमा स्थापित भईसकेको वर्तमान अवस्थामा **पर्सागढी** नगरपालिकाको आफ्नो वर्तमान अवस्था र रणनीतिक बाटो तय गरिएको यस सुचना प्रविधिमा आधारित योजनाले जन निर्वाचित प्रतिनीधिहरू, कार्यरत कर्मचारीहरु, विकास साझेदारहरु र सरोकारवालाहरुलाई मार्गदर्शन गरी उचित तथा प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट निर्धारित लक्ष्यमा पुग्न सहयोग पुऱ्याउने विश्वास लिईएको छ ।

यो योजना तर्जुमाको कार्यमा अगुवाई सहितको कृयाशिल संलग्नता देखाउनु भएका यस नगरपालिकाका नगर प्रमुख श्री गोकर्ण पाठक, नगर उप प्रमुख श्री पुजा चौधरी, नि. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री भरत प्रसाद यादव, वडाध्यक्षहरु, सबै नगरकार्यपालिका सदस्यहरु, विषयगत शाखा प्रमुखहरू तथा अन्य कर्मचारीहरू, जसले हाम्रो सहजिकरणलाई सहजतापूर्वक स्विकार गरी आवश्यक सहयोग समेत पुऱ्याउनु भएकोमा साझेदार संस्थाका तर्फवाट हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहन्छुं ।

अन्त्यमा, यस नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना तयारीका लागि प्राविधिक सहयोग पुऱ्याउन छा-याँ नेपाल, काठमाण्डौंलाई अवसर दिनु हुने युनिसेफ नेपाल, फिल्ड कार्यालय जनकपुरका खासस्व अधिकृत श्री बोध नारायण श्रेष्ठ, श्री अन्नपूर्णा मिश्र र श्री सुनिता सुल्पेलाइ हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । यस कार्यलाई शुरुवात देखि नै आवश्यक मार्गदर्शन र सुझाव प्रदान गर्नु हुने युनिसेफ केन्द्रिय कार्यालय काठमाडौका खासस्व विज्ञ श्री दण्डीराम विश्वकर्मा, खानेपानी तथा सरसफाइ मन्त्रालय, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागका परामर्शदाता श्री बलराम मायालु र आवश्यक प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउनु हुने डा. रजित ओझा, प्रसन्ना ताल्चभण्डारी, अदिति न्यौपानेलाई साझेदार संस्थाका तर्फबाट विशेष आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

अन्त्यमा, यस कार्यलाई सम्पन्न गर्न निकै मेहनत गर्नु हुने साझेदार संस्थाका बोर्ड सदस्य एवं योजना तथा सुशासन विज्ञ श्री कृष्ण बहादुर शाही, साझेदार खासस्व विज्ञ श्री होमनाथ आचार्य, कार्यक्रम प्रवन्धक श्री राम महर्जन, कार्यक्रम अधिकृत श्री निशान्त गौतम, व्यवस्थापन सुचना प्रणाली विज्ञ श्री निश्मा कार्की, स्थानिय संयोजक श्री शुनिल यादव र गणकहरुको योगदानको कदर गर्दै खासस्व योजनाको सफल एवं प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

धन्यवाद,

कमल थापा

कार्यकारी निर्देशक
छा-याँ नेपाल, काठमाडौं

विषयसूची

अध्याय १ .... **१**

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजनाको परिचय १

१.१ पृष्ठभूमि १

१.२ औचित्य १

१.३ उद्देश्य २

१.४ समयावधि २

१.५ सीमितता / अध्ययनका सिमा २

१.६ तयारी विधि र प्रक्रिया २

१.६.१ खासस्व योजनाको ढांचा, सर्वेक्षण औजार र आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापन २

१.६.२ नगरपालिकास्तरीय खासस्व परिचयात्मक गोष्ठी तथा सहमति निर्माण ३

१.६.३ गणकहरुको छनोट एवं अभिमुखीकरण ३

१.६.४ तथ्याङ्क संकलन तथा लेखाजोखा ३

१.६.५ तथ्याङ्क प्रशोधन, विश्लेषण तथा मस्यौदा तयारी ३

१.६.६ खासस्व योजना प्रमाणीकरण गोष्ठी ३

१.६.७ खासस्व योजना तयारी तथा सार्वजनिकिकरण ३

अध्याय २ .... **४**

नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण ४

२.१ भौगोलिक अवस्थिति र बनोट ४

२.२ पहुंच ४

२.३ भूउपयोग तथा वातावरण ५

२.४ जनसांख्यिक विवरण ५

२.४.१ घरधुरी र जनसंख्या विवरण : ५

२.४.२ जातजाति र जनसंख्या विवरण : ६

२.४.३ उमेर तथा लिंगको आधारमा जनसंख्या विवरण ७

२.५ आर्थिक गतिविधि र पेशा ७

२.६ जनसंख्याको गतिशिलता र बसाई सराईको स्थिति ८

२.७ भौतिक पूर्वाधार ८

२.८ नगरपालिकामा उपलव्ध अन्य कार्ययोजनाहरु र खासस्व योजनाको सम्वन्ध ८

२.९ खासस्व क्षेत्रमा कार्यरत विकासका साझेदारहरु ८

अध्याय ३ .... **१०**

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्था १०

३.१ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रणाली १०

३.२ घरायसी तहमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाले समेटको क्षेत्र र सेवाको स्तर १०

३.२.१ पाईप खानेपानी प्रणाली ११

३.२.२ ट्यूब वेल ११

३.२.३ घरायसी तहको सरसफाइ १२

३.२.४ मानव दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापन १३

३.२.५ ठोस फोहोरको व्यवस्थापन १३
३.२.६ सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्था १३
३.३ संस्थागतरुपमा सेवाले समेटेको क्षेत्र र सेवाको स्तर १७
३.३.१.संस्थाहरुमा सेवा स्तरको सारांश १८
३.३.२ विद्यालयमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता १९
३.३.३ विद्यालयमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा स्तर २१
३.३.४ महिनावारी स्वच्छता.. २३
३.३.५ विद्यालयमा समुहगत हातधुने व्यवस्था.. २४
३.३.६ वातावरणीय सरसफाइ २४
३.३.७ व्यवस्थापन तथा संस्थागत अवस्था.. २५
३.३ ख. स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता २६
३.३.८ स्वास्थ्य संस्थाको खासस्व सेवा स्तर २६
३.३.९ स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानीको अवस्था २७
३.३.१० स्वास्थ्य संस्थाको शौचालय र यसको सरसफाइको अवस्था २९
३.३.११ स्वास्थ्य संस्थाको ठोस फोहोरको व्यवस्थापन ३१
३.३.१२ स्वास्थ्य संस्थाको ठोस तथा तरल फोहोर व्यवस्थापन ३२
३.३.१३ सूचक बमोजिम स्वास्थ्य संस्थाको खासस्व, ठोस फोहोरको व्यवस्थापन र वातावरणीय सफाइको अवस्था........... ३३
३.३.१४ सार्वजनिक शौचालयहरुको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता.. ३४
३.४ खानेपानी तथा सरसफाइको प्रणाली प्रविधि... ३४
३.४.१ खानेपानी प्रणाली प्रविधि ३४
३.४.२ सरसफाइ प्रणाली प्रविधि.. ३६
३.४.३ दिसाजन्यलेदो व्यवस्थापनको विकल्प ३६
३.५ सुचारुपना तथा दिगोपना ३७
३.५.१ खानेपानी आयोजनाको मर्मत अवस्था.. ३७
३.५.२ सरसफाइको मर्मत अवस्था ३७
३.५.३ धाराको अवस्था.. ३८
३.५.४ सुचारूपना र दिगोपना लेखाजोखा... ३९
३.६ खानेपानी उपभोक्ता समितिको व्यवस्थापन सबलता ३९
३.७ सम्पत्तिको स्वामित्व ४०
३.८ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छतामा लगानी (WASH Financing)... ४१
३.९ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता क्षेत्रका चुनौती र अन्तर (WASH sector challenges and gaps)............. ४२
३.९.१ खानेपानी ४२
३.९.२ सरसफाइ.. ४२
३.९.३ संस्थागत खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता ४२
३.१० हाल रहेका वास सुविधाहरूको सूची.. ४२
अध्याय ४ .... **४३**
खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सोच,लक्ष्य, उद्धेश्य,योजना तथा रणनीति ४३
४.१ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाको सोच, परिलक्ष्य ४३
४.२ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता योजनाको लक्ष्य.. ४३
४.३ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता योजनाको उद्धेश्य ४३

४.४ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता योजनाको रणनीतिहरु ४४
४.५ राष्ट्रिय लक्ष्य, अवधि र रणनीति (क्षेत्रगत सुधार योजना) संगको मिलान र तालमेल ४६
अध्याय ५ .... ४९
खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजना, प्रक्षेपण र लागत ४९
५.१ योजना तर्जुमा ४९
५.१.१ आयोजनाको प्राथमिकता निर्धारण ४९
५.१.२ क्रियाकलापहरुको वितरण ५०
५.१.३ उपलब्ध श्रोतहरुको लेखाजोखा ५०
५.१.४ ग्यापको पुर्ती ५१
५.२ प्रक्षेपण सारांश (कभरेज) ५१
५.३ लागत ५५
५.३.१ विधि ५५
५.३.२ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाको लागतको सारांश ५६
५.३.३ लगानी र अन्तर (ग्याप) ६१
५.३.४ ब्रिजिङको सारांश ६५
५.३.५ सम्पत्तिको मूल्य ६८
अध्याय ६ .... ७०
खासस्व योजनाको कार्यान्वयन तथा अनुगमन ७०
६.१ खासस्व योजनाको कार्यान्वयन ७०
६.१.१ योजना कार्यान्वयन अवधारणा ७०
६.१.२ योजना परिमार्जन ७०
६.२ अनुगमन योजना ७०
६.२.१ अनुगमन ढाँचा तथा पद्धति ७०
६.२.२ सूचक ७०
६.२.३ अनुगमनको तह ७०
६.२.४ अनुगमन विधि ७०
६.३ निष्कर्ष तथा भावी कार्यदिशा ७१
६.३.१ सिकाईहरू ७१
६.४ नगरपालिकाको खासस्व संरचना ७१
६.५ नगरपालिकामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) कोष ७१
६.६ संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास आवश्यकता ७२
६.६.१ संस्थागत संरचना ७२
६.६.२ संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि ७२
अध्याय ७ .... ७३
संस्थागत संरचना, सरोकारवालाहरुको भूमिका र जिम्मेवारी ७३
७.१ सरोकारवालाहरुको भूमिका र जिम्मेवारी ७३
अनुसूचीहरु ....

तालिका सूची

तालिका १ : नगरपालिकाको गठन... ४
तालिका २ प्राकृतिक सम्पदा...५
तालिका ३ वडागत घरपरिवार तथा जनसंख्या विवरण...६
तालिका ४ जातिगत आधारमा जनसंख्या विवरण...६
तालिका ५ उमेर तथा लिंगको आधारमा जनसंख्या विवरण..७
तालिका ६ मुख्य पेशा सम्बन्धी विवरण..७
तालिका ७ व्यक्तिगत घटना विवरण ८
तालिका ८ वास क्षेत्रमा कार्यरत सघसंस्थाहरु...९
तालिका ९ खासस्व प्रणालीको विवरण १०
तालिका १० घरायसी तहको सरसफाइको विवरण..१२
तालिका ११ सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्थाको विवरण १३
तालिका १२ वडागत रुपमा सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था..१४
तालिका १३ वडागत रुपमा शौचालयको अवस्था १४
तालिका १४ वडागत रुपमा शौचालयको बनोटको अवस्था १५
तालिका १५ वडागत रुपमा शौचालयबाट निस्किने पदार्थ जोडिएको स्थानको अवस्था.............................१५
तालिका १६ वडागत रुपमा हात धुने निश्चित स्थानमा साबुनपानीको अवस्था १६
तालिका १७ वडागत रुपमा शौचालयको सरसफाइको अवस्था..१६
तालिका १८ वडागत रुपमा खासस्वको अवस्था..१९
तालिका १९ विद्यालय, विद्यार्थी, शिक्षक तथा कर्मचारी २०
तालिका २० विद्यालयहरुको समग्र खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता स्थिति (तारा पद्धती) को विवरण २०
तालिका २१ विद्यालयको खानेपानी अवस्थाको विवरण.. २१
तालिका २२ विद्यालयमा खानेपानीको अवस्था... २१
तालिका २३ विद्यालयमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्थाको अवस्था................................ २१
तालिका २४ विद्यालयमा शौचालय सेवाको स्तरको अवस्था..२२
तालिका २५ विद्यालयहरुमा शौचालयको अवस्था २३
तालिका २६ महिनावारी स्वच्छता सम्बन्धी अवस्थाको विवरण..२४
तालिका २७ विद्यालयमा समुहगत हातधुने अवस्था सम्बन्धी विवरण...२४
तालिका २८ वातावरणीय सरसफाइ सम्बन्धी अवस्था...२५
तालिका २९ व्यवस्थापन तथा संस्थागत अवस्था सम्बन्धी विवरण...२५
तालिका ३० स्वास्थ्य संस्थाको खासस्व सेवा स्तर सम्बन्धी विवरण.. २६
तालिका ३१ स्वास्थ्य संस्थाको खासस्व अवस्था सम्बन्धी विवरण २८
तालिका ३२ शौचालय र यसको सरसफाइको विवरण..२९
तालिका ३३ स्वास्थ्य संस्थाको फोहोर व्यवस्थापन सम्बन्धी विवरण.. ३१
तालिका ३४ स्वास्थ्य संस्थाको समग्र खासस्व, ठोस फोहोरको व्यवस्थापन र वातावरणीय सफाइको अवस्था सम्बन्धी विवरण ३३
तालिका ३५ सार्वजनिक स्थलको समग्र खासस्व अवस्था सम्बन्धी विवरण ३४
तालिका ३६ गाउँपालिकामा खानेपानीको ण्आपुर्ती प्रणाली...३५
तालिका ३७ घरायसी रुपमा शौचालयको अवस्था सम्बन्धी विवरण...३६
तालिका ३८ घरायसी रुपमा शौचालयको विवरण ३६

तालिका ३९ खानेपानी सुचारुपनाको अवस्था सम्बन्धी विवरण ३७
तालिका ४० सरसफाइ अवस्था सम्बन्धी विवरण ३७
तालिका ४१ धाराको अवस्था सम्बन्धी विवरण.. ३८
तालिका ४२ खानेपानी सुचारुपना र दिगोपनाको स्कोर सम्बन्धी विवरण.. ३९
तालिका ४३ खानेपानी उपभोक्ता समितिको व्यवस्थापन अवस्था सम्बन्धी विवरण ४०
तालिका ४४ सम्पत्तिको स्वामित्व सम्बन्धी विवरण.. ४१
तालिका ४५ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छतामा लगानी सम्बन्धी विवरण ४१
तालिका ४६ योजनाको प्राथमिकता निर्धारण सम्बन्धी विवरण ४९
तालिका ४७ क्रियाकलापको वितरण सम्बन्धी विवरण.. ५०
तालिका ४८ कभरेजको सारांश सम्बन्धी विवरण ५२
तालिका ४९ खासस्व योजनाको लागत सारांश सम्बन्धी विवरण ५८
तालिका ५० खासस्व योजनामा लगानीमा अन्तर सम्बन्धी विवरण.. ६३
तालिका ५१ कम्पोनेन्ट स्तरमा लागत सम्बन्धी विवरण.. ६३
तालिका ५२ उच्च ग्याप रहेका लगानीका क्षेत्रहरु सम्बन्धी विवरण ६५
तालिका ५३ ग्याप पुर्तिको सारांश सम्बन्धी निर्धारण सम्बन्धी विवरण ६६
तालिका ५४ ग्याप पूर्ति (Bridging) को सारांश - लागत कम्पोनेन्ट स्तरमा ६७
तालिका ५५ सम्पत्तिको मूल्य ६९

अध्याय १
खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता (खासस्व) योजनाको परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता मानिसको दैनिक जीवनसँग जोडिएको विषय हो । यसको समुचित व्यवस्थापन हुँदा मानिसको स्वास्थ्य, शिक्षा, प्रतिष्ठा, संस्कार, समृद्धि, विकास निर्माण, सामाजिक सशक्तिकरण र पर्यटन विकासमा प्रत्यक्ष प्रभाव पार्दछ । नेपालको संविधान २०७२ को भाग ३ को मौलिक हक र कर्तव्यको धारा ३५ को उपधारा ४ मा प्रत्येक नागरिकलाई खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको हक हुनेछ भन्ने व्यवस्था गरिएको छ । संविधानमा परिकल्पना गरिए अनुसारको खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा सबै नागरिकको पहुँचसम्म पुऱ्याउनका लागि स्थानीय सरकारको संरचनागत सुदृढिकरण तथा क्षमता अभिबृद्धि गर्नु अपरिहार्य देखिन्छ ।

नेपालले क्षेत्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय मञ्चहरूमा व्यक्त गरेको प्रतिबद्धतालाइ साकार पार्दै खानेपानी र सरसफाइको लक्ष्य प्राप्ति र दिगो व्यवस्थापनका लागि अहिलेसम्म गरिएका प्रयत्नहरूमा अझ तीब्रता दिनुपर्ने देखिन्छ । संयुक्त राष्ट्र संघद्वारा प्रतिपादित दिगो विकास लक्ष्य नं ६ को ६.१ र ६.२ मा सन् २०३० सम्ममा विश्वका सम्पूर्ण जनतालाई स्वच्छ दिगो खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने उल्लेख गरिएको छ । नेपाल सरकारले संयुक्त राष्ट्र संघद्वारा प्रतिपादित दिगो विकास लक्ष्य कार्यान्वयनका लागि प्रतिवद्धता जनाई सकेको सन्दर्भमा स्थानीय सरकारहरूले दिगो र व्यवस्थित खानेपानी तथा सरसफाइको सुनिश्चितताका लागि योजनाबद्ध तवरले अगाडि बढ्नु अपरिहार्य देखिन्छ ।

सबै नागरिकलाई जुनसुकै समयमा सुरक्षित, पर्याप्त, सुलभ, स्वीकार्य र खर्च बहन सामर्थ्ययोग्य खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सेवा प्रदान गरि जीवनस्तरमा सुधार गर्नु नेपाल सरकारको खासस्व क्षेत्रको प्रमुख लक्ष्य रहेको छ । सो लक्ष्य प्राप्तिका लागि नेपाल सरकारको खानेपानी मन्त्रालय अन्तरगत खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागले नेपाल खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रगत विकास योजना (Sector Development Plan) २०७४-२०८७ तयार गरेर योजनाबद्ध रुपले खानेपानी र सरसफाइको पहुंच नागरिकहरुसम्म पुऱ्याउने रणनीतिहरू तय गरेकोछ । त्यस्तै पूर्ण सरसफाइ मार्गदर्शन २०७३ अनुसार पूर्ण सरसफाइका क्रियाकलाप सफा र स्वच्छ क्षेत्र र पूर्ण सरसफाइ उन्मुख क्षेत्र गरी दुई चरणमा विभाजन गरिएको छ र उक्त अवस्था हासिल गर्न तोकिएका ७ वटा मख्य सूचक तथा उपसूचकहरुको अवस्था हासिल भएको हनुपर्दछ । जसको पहिलो खुडकिलाको रुपमा योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन रहेको छ जुन अति महत्वपूर्ण र अन्य सूचकहरूलाई प्रभावित पार्ने विषय हो भन्न सकिन्छ ।

नेपाल सरकार खानेपानी मन्त्रालय/खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागको प्रगति प्रतिवेदनमा आधारभूतस्तरको खानेपानीको पहुँच ८९ प्रतिशत र आधारभूतस्तरको सरसफाइको पहुँच १०० प्रतिशत घरधुरीमा पुगेको छ भनिएको छ । यसैगरी ७७ वटै जिल्ला खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा भई सकेका छन् र आश्विन १३, २०७६ मा देशलाई नै खुला दिसामुक्त देश घोषणा गरिएको छ । यसरी अबको अभियान सुरक्षित खानेपानी सेवा सहितको पूर्ण सरसफाइको हुनेछ, सो अभियानलाई सार्थक बनाउन सरकारी, नीजि तथा गैरसरकारी निकायहरूबाट हुने काममा थप प्रभावकारी बनाउन प्रत्येक स्थानीय तहमा सहभागितात्मक प्रकृया अपनाई एकीकृत खासस्व योजनाको तर्जुमा हुन आवश्यक देखिन्छ ।

यसरी योजनाबद्ध रुपमा सम्पूर्ण नागरिकहरुमा सुरक्षित खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन कृयाकलापहरु संचालनका लागि वर्तमान खानेपानी तथा सरसफाइको अवस्था, सम्भावित श्रोतहरू, सार्वजनिक तथा संस्थागत खानेपानी तथा सरसफाइको अवस्था, समुदायको स्वच्छता आनिबानि सम्वन्धमा सर्वेक्षण, अध्ययन, छलफल गरी उपलब्ध तथ्यहरू र सूचनाहरूका आधारमा खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागको क्षेत्रगत विकास योजना २०७४-२०८७ संग तादात्म्यता मिलाएर खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण र बजेट समेत आंकलन गरी यो पर्सागढी नगरपालिकाको १० (दश) वर्षे खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजना तयार गरिएको छ ।

१.२ औचित्य

पर्सागढी नगरपालिका स्थानीय तह पुनर्संरचनाका क्रममा नेपाल सरकारको मिति २०७२ साल पौष २१ गतेको निर्णय अनुसार साविकका ५ वटा गा.वि.स.हरु बगवन्ना, विरुवागुठी, पञ्चरुखी, बागेश्वरी तितरौना र हरपुर मिलाएर बनेको यो नगरपालिका ९ (नौ) वटा वडाहरु सहितको नगरपालिका घोषणा भएको हो । नगरपालिका घोषणा भएपश्चात समायोजन भएको स्थानहरूको खानेपानी र सरसफाइको अवस्था तथा वस्तुस्थिति समाबेश भएको कुनै आधिकारिक दस्तावेज नभएको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै नगरपालिकाको क्षमता, खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको वास्तविक अवस्था र भावी योजनाहरू तय गर्नका लागि यो खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजनाको आवश्यकता महसुस गरिएको हो । स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को परिच्छेद ३ मा गाउँ/नगरपालिकाको काम कर्तव्य र अधिकार शिर्षकमा उल्लेख

गरिए बमोजिम दफा ११ को उपदफा "ध" मा स्थानीय खानेपानी सम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना कार्यान्वयन र नियमन भनेर उल्लेख गरकोले पनि सो जिम्मेवारीलाई योजनाबद्ध रुपमा कार्यान्वयन गर्नका लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) क्षेत्रको विकास गर्न अत्यावश्यक रहेको छ ।

१.३ उद्देश्य

खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता (खासस्व) को क्षेत्रमा पर्सागढी नगरपालिका भित्रका सम्पूर्ण मौजुदा सुविधा र संरचनाहरूको यथास्थिति र अवस्था NWASH MIS को प्रयोगद्वारा संकलन तथा अभिलेखिकरण गरी आगामी दिनहरूका लागि सवै घर दैलोमा सुरक्षित खासस्व सेवाको सुनिश्चितका लागि मार्गदर्शन प्रदान गर्नु नै (खासस्व) योजनाको प्रमुख उद्देश्य हो । खासस्व योजनाको अन्य विशिष्ट उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन् ।

- खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्र विकास योजनाले परिकल्पना गरेको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका स्तरमा पुग्नका लागि नयाँ निर्माण तथा स्तरोन्नति गर्नु पर्ने खासस्व सेवाहरूको प्रस्ताव, प्राथमिकिकरण, आवश्यक अनुमानित बजेट र उपलब्ध श्रोत साधनहरूको लेखाजोखा सहितको रणनीति र कार्ययोजना बनाउनु ।
- खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी समस्याको पहिचान गरी नगरपालिकाका सम्पुर्ण घरपरिवारलाई सर्बसुलभ र गुणस्तरयुक्त खानेपानी उपलब्ध गराउन र पुर्ण सरसफाइयुक्त नगरपालिका घोषणाका लागि स्थानीय श्रोत साधनका अतिरिक्त प्रदेश, सङघीय सरकार र दातृ निकायबाट सहयोग जुटाएर नेपाल सरकार खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको लक्ष्य तथा दिगो विकासका लक्ष्य बमोजिमको उपलब्धि हासिल गर्न योजनाबद्ध तरिकाले कार्य गर्नु ।

१.४ समयावधि

पर्सागढी नगरपालिकाको खासस्व योजना नगरपालिकाले अनुमोदन गरेर नगरसभाबाट स्विकृत गरेको मितिदेखि लागू हुने छ । खासस्व योजनाको समयावधि नेपाल सरकार खानेपानी मन्त्रालय, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागद्वारा तयार पारिएको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्र विकास योजना (SDP) २०७४-२०८७ संग सामन्जस्यता हुने गरी १० वर्ष (सन् २०३० अर्थात् बि.सं २०८८) सम्मको हुनेछ । यो अवधिलाई दुई चरणमा बाँडिएको छ । पहिलो चरण सन् २०७८-२०८२ र दोस्रो चरण सन २०८३-२०८८ सम्म हुनेछ । प्रत्येक चरणको समाप्ति र नयाँ चरणमा प्रवेश गर्दा खासस्व योजना अद्यावधिक र पुनरावलोकन गरिने छ ।

१.५ सीमितता / अध्ययनका सिमा

यस खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना तयार पार्ने क्रममा खानेपानी योजनाको विवरण बाहेकका नगरपालिकास्तरीय अन्य सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी सूचनाहरू नगरपालिकाका निर्वाचित पदाधिकारीहरू, कार्यरत कर्मचारीहरू, विद्यालय शिक्षक तथा स्वास्थ्य केन्द्रका कर्मचारीका अलावा महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरूसंग छलफल गरी संकलन गरिएको हो । घरपरिवार तहको सरसफाइ र स्वच्छताको वर्तमान अवस्थाको सूचनाहरू संकलन गर्न सम्पूर्ण घरपरिवारमा नै गई सूचनाहरू संकलन गर्न नसकिएकोले १० प्रतिशतको अन्तरालमा नमुना संकलन (Random Sampling Method) विधिबाट सूचनाहरू संकलन तथा प्राप्त तथ्यहरूलाई सामान्यिकरण गरिएको छ ।

तथ्याङ्कहरू संकलनका लागि स्थानीय प्राविधिक तथ्याङ्क संकलकको अभाव भएकोले कतिपय प्राविधिक सूचनाहरू समेत गैर प्राविधिक तथ्याङ्क संकलकहरूको माध्यमबाट संकलन गरिएको थियो । नगरपालिकामा खानेपानी तथा सरसफाइका भरपर्दो सूचना प्रणालीको स्थापना भई नसकेकोले नगरपालिकाको खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी पर्याप्त जानकारीहरू उपलव्ध हुन नसक्दा खासस्व योजना निर्माण क्रममा मौजुदा तथ्यांकहरूको विश्लेषणमा केही कठिनाई उत्पन्न भएको थियो ।

१.६ तयारी विधि र प्रक्रिया

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजना तयारीमा तपसिलका चरण र प्रक्रियाहरू अवलम्वन गरिएको थियो ।

१.६.१ खासस्व योजनाको ढांचा, सर्वेक्षण औजार र आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापन

नेपाल सरकार, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागद्वारा प्रस्तावित ढाँचा अनुरुप नै यो खासस्व योजना तयारी गरिएको छ । सो ढाँचामा प्रस्तावित विषय वस्तु तयारीका लागि फिल्ड सर्वेक्षणका रुजु सूची र प्रश्नावलीहरूका अलावा नेपाल सरकार, खानेपानी मन्त्रालयबाट तयार गरिएको NWASH मोबाइल एप्स विधि अवलम्वन गरी सूचना संकलन गर्न विधि तय गरिएको थियो । फिल्डमा सर्वेक्षणका लागि खटिने टोलीहरू नगरपालिकासंगको समन्वयमा तयार गरी उनिहरूका लागि NWASH मोबाइल एप्स बाट तथ्याङ्क संकलन गर्ने विधि सम्वन्धी ३ दिने तालिम संचालन गरिएको थियो ।

१.६.२ नगरपालिका स्तरीय खासस्व परिचयात्मक गोष्ठी तथा सहमति निर्माण

पर्सागढी नगरपालिकामा खासस्व योजना परिचयात्मक कार्यशाला गोष्ठी मिति २०७६ फागुन २२ गते नगरपालिकाका प्रमुख, उपप्रमुख, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, वडाध्यक्षहरु, नगरकार्यपालिकाका सदस्यहरू र सरोकारवालाहरूको सहभागितामा आयोजना गरिएको थियो । गोष्ठीमा खानेपानी, सरसफाइ स्वच्छता (खासस्व) योजनाको आवश्यकता र महत्वका विषयमा छलफल भई तयारी प्रक्रियामा सरोकारवालाहरूको भूमिकाका विषयमा छलफल भएको थियो । अन्तमा खासस्व योजना तयारीको प्रक्रियाको अनुगमन तथा समन्वयका लागि कार्य दल गठन गरिएको थियो ।

१.६.३ गणकहरुको छनोट एवं तालिम

खानेपानी आयोजना, विद्यालय र स्वास्थ्य संस्था, घरधुरी एवं समुदायस्तरको खासस्व सम्बन्धी विस्तृत सूचना संकलनका लागि नगरपालिकासंगको समन्वयमा प्राविधिक ज्ञान एवं खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता क्षेत्रमा अनुभव हासिल गरेका ८ जना पुरुष र १ जना महिला गरी जम्मा ९ जना गणक छनोट गरी मोबाइल एप्सबाट NWASH तथ्याङ्क संकलन सम्बन्धी २०७७ फागुन ११ देखि १३ गतेसम्म ३ (तीन) दिनको तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो । उक्त तीन दिनको तालिम पश्चात् गणकहरुलाई उपरोक्त क्षेत्रका सूचनाहरु संकलनका लागि परिचालन गरिएको थियो ।

१.६.४ तथ्याङ्क संकलन तथा लेखाजोखा

तथ्याङ्क संकलनका लागि तपसिलका कामहरू गरिएको थियो ।

- नगरपालिकामा उपलब्ध सन्दर्भ सामाग्री जस्तै नगरपालिकाको बस्तुगत विवरण २०७५, नगरपालिकाको आवधिक योजना २०७५, नगरपालिकाको website र युनिसेफ नेपालको सहयोगमा विगतमा संकलन गरेको सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी तथ्याङ्क र कार्यालयका प्रतिवेदन अध्ययन गरिएको थियो ।
- NWASH मोबाइल एप्सको माध्यमबाट नगर क्षेत्रभरिका खानेपानी र सरसफाइसँग सम्वन्धित विद्यमान भौतिक संरचनाहरूको लेखाजोखा गरिएको थियो ।
- संचालित खानेपानी आयोजनाहरूको दिगोपना लेखाजोखा गरिएको थियो ।
- घरपरिवार तहको खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छताको वर्तमान अवस्थाको सूचनाहरू संकलन गर्ने १० प्रतिशतको अन्तरालमा ९० प्रतिशत Confidence level हुने गरी नमुना संकलन विधिबाट सूचनाहरू संकलन गरिएको थियो
- शतप्रतिशत विद्यालयहरू, स्वास्थ्य संस्थाहरू तथा सार्वजनिक संस्थाहरूमा पुगि खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी अवस्था र भावी योजनाहरू सम्बन्धी सूचना संकलन गरिएको थियो ।
- समुदायको ठोस तथा तरल फोहोर व्यवस्थापन, मानव दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापन गरी श्रोतको पुनः प्रयोग सम्बन्धी समुदाय तहमा छलफल तथा अवलोकन गरी तथ्यहरू संकलन कार्य भएको थियो ।
- खानेपानीका पहुँचबाट बञ्चित भएका समुदायको खानेपानीको सम्भावित श्रोतहरू तिनको वर्तमान अवस्था (क्षमता, गुणस्तर) र भविष्यमा स्तरोन्नति गर्न सकिने अवस्थाको समेत आंकलन गरिएको थियो ।
- अन्य विकास साझेदारहरूको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कार्यक्रमहरूको विवरणहरू संकलन गरिएको थियो ।

१.६.५ तथ्याङ्क प्रशोधन, विश्लेषण तथा मस्यौदा तयारी

मोबाइल एप्स, समूहगत छलफल, रुजु सूचीको आधारमा संकलन गरिएका सूचना तथा तथ्याङ्कहरूलाई IT विज्ञहरूको सहयोगमा प्रशोधन तथा विस्तृत बिश्लेषण गरिएको थियो । तत्पश्चात निर्धारित लक्ष्य हाँसिल गर्न, हालको विद्यमान अवस्था र पुग्न पर्ने स्थान बिचको अन्तरको चर्चा गर्दै स्पष्ट नीति, कार्यक्रम, बजेट र साझेदारहरूका बीचको सहकार्यको योजना सहितको नेपाल सरकार, खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागबाट सिफारिस गरिएको ढाँचामा मस्यौदा योजना तयार गर्ने कार्य गरियो ।

१.६.६ खासस्व योजना प्रमाणीकरण र योजना प्राथमिकिकरण गोष्ठी

मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी पश्चात वडा र नगरपालिका तहमा मिति २०७८ भदौ १ र २ गते संयुक्त वडा तथा पालिका स्तरिय तथ्यांक प्रस्तुतीकरण, प्रमाणिकरण योजना प्राथमिकिकरण र बजेट योजना कार्यशाला गोष्ठी संचालन गरी प्रस्तावित खानेपानी तथा सरसफाइका दुरदृष्टि, परिलक्ष्य, लक्ष्य, रणनीति, अन्य विकासका साझेदारहरूको संलग्नता, नगरपालिकाको खासस्व कार्यक्रमहरूको बजेट, जलवायु परिवर्तनका असर र अनुकुलन योजना, विपद् व्यवस्थापनका योजना, संस्थागत क्षमता छलफलका अलावा प्राप्त सूचना र तथ्याङ्कहरूको पुष्टिकरण गर्ने कार्य गरियो । छलफल, गोष्ठीबाट प्राप्त सूचना, सुझाव तथा पृष्ठपोषणहरूलाई संलग्न गरेर खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजनाको अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिएको थियो।

१.६.७ खासस्व योजना तयारी तथा सार्वजनिकिकरण

अन्तिम खासस्व योजना नगरकार्यपालिकाको बैठकबाट कार्यान्वयनको प्रतिबद्धता सहित स्वीकृत गरी आगामी नगरसभाबाट पास गर्ने गरी प्रमाणीकरण र सार्वजनिकिकरण गरियो ।

अध्याय २
नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण

२.१ भौगोलिक अवस्थिति र बनोट

पर्सागढी नगरपालिका मधेश प्रदेश अन्तरर्गत पर्सा जिल्लामा अवस्थित नगरपालिका हो । पूर्णरुपले तराई भूभागमा अवस्थित यस नगरपालिका साविकका बगबन्ना, विरुवागुठी, हरपुर, बागेश्वरी तितरौना र पञ्चरुखी गाविसलाई मिलाएर गठन भएको हो ।

समुन्द्री सतहदेखि ७५ मिटर देखि करिब ३०० मिटरसम्मको उचाईमा रहेको पर्सागढी नगरपालिका भौगोलिक अवस्थितिका हिसाबले २७ डिग्री ५ मिनेट ४९ सेकेन्ड उत्तरी अक्षांशदेखि २७ डिग्री १४ मिनेट ८ सेकेन्ड उत्तरी अक्षांशसम्म र ८४ डिग्री ४९ मिनेट ५१ सेकेन्ड पूर्वी देशान्तर देखि ८४ डिग्री ५७ मिनेट ९ सेकेन्ड पूर्वी देशान्तर सम्म फैलिएको छ । यस नगरपालिका पर्सा जिल्लाको जिल्ला सदरमुकाम विरगञ्जदेखि उत्तरतर्फ अवस्थित रहेको छ । यस नगरपालिकाको पूर्वमा बेलवा गा.पा., पश्चिममा सखुवा प्रसोनी गा.पा., उत्तर पर्सा वन्यजन्तु आरक्ष र दक्षिणमा विरगञ्ज महानगरपालिका र बहुदरमाई गा.पा.सँग सिमाना जोडिएको छ । जिल्लाको कुल क्षेत्रफल ७८४.६३ ब.कि.मि.को १२.७१ प्रतिशत भुभाग ओगटेको यस नगरपालिकाको क्षेत्रफल ९९.६९ वर्ग किमि रहेको छ । नगरपालिकाको वडागत क्षेत्रफल सम्बन्धी विवरण देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १: नगरपालिकाको गठन

वडा नं.	समावेश साविक गाविस	क्षेत्रफल (वर्ग किमिमा)	प्रतिशत
१	बगवन्ना (७-९)	१७.३५	१७.४०
२	बगवन्ना (१-६)	१८.५०	१८.५६
३	बिरुवागुठी (१, ५, ६)	२४.९३	२५.०१
४	विरुवागुठी (२, ३, ४, ७-९)	१०.२६	१०.२९
५	पञ्चरुखी (१-९)	७.०७	७.०९
६	बागेश्वरी तितरौना (१, २, ५ र ६)	६.०१	६.०३
७	बागेश्वरी तितरौना (१, २, ५ र ६)	३.८९	३.९०
८	हरपुर (१-५ र ९)	७.८९	७.९१
९	हरपुर (६-८)	३.७९	३.८०
	जम्मा	**९९.६९**	**१००**

श्रोतः सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, २०७४

२.२ पहुंच

पर्सागढी नगरपालिका मधेश प्रदेश अन्तरर्गत सदरमुकाम विरगञ्जको उत्तरी सिमामा अवस्थित रहेको छ। कूल ९ वटा वडामा विभाजित यस नगरपालिकाको कार्यालय साविक हरपुर गाविसको कार्यालय, हरपुरमा रहेको छ । जिल्लामा विद्यमान ४ नगरपालिका र १० गाउँपालिका गरी १४ वटा स्थानीय तह मध्ये पर्सागढी नगरपालिका पनि एक हो । पूर्ववत रुपमा नेपालको मध्यमाञ्चल विकास क्षेत्रमा पर्ने नारायणी अञ्चलको पर्सा जिल्लामा रहेको ४ वटा निर्वाचन क्षेत्र मध्ये यो नगरपालिका जिल्ला भित्रको प्रतिनिधि सभा निर्वाचन प्रयोजनका लागि जिल्लाका निर्वाचन क्षेत्र नं. २ अन्तर्गत रहेको एवं प्रदेश सभा निर्वाचन प्रयोजनका लागि प्रदेश क अन्तरगत पर्दछ । नेपाल मानव विकास प्रतिवेदन २०१४ तथा गरिबीको लघु क्षेत्र अनुमान २०६८ मा पर्सा जिल्लाको सन्दर्भमा औंलाइएका तथ्यहरुलाई पर्सागढी नगरपालिकाका हकमा पनि सामान्यीकरण गरिएको छ । उक्त मानव विकास प्रतिवेदन अनुसार पर्सा जिल्ला मानव विकास सूचकांकका दृष्टिकोणले ७५ जिल्लाहरु मध्ये ४३ औं स्थानमा रहेको छ । यस जिल्लाको मानव विकास सूचकांकको मान ०.४६४ रहेको छ । जसअनुसार औषत आयु ७०.२५ वर्ष तथा प्रतिव्यक्ति आम्दानी १२२३ अमेरिकी डलर रहेको छ । राष्ट्रिय योजना आयोगको गरिबीको लघु क्षेत्र अनुमान २०६८ अनुसार यस क्षेत्रमा २९.२ प्रतिशत गरिवी रहेको देखिन्छ । पर्सागढी नगर क्षेत्रभित्र रहेका प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदाहरु, आर्थिक अभ्यास र उपलब्ध मानवीय पूँजी तथा पूर्वाधार लगायतको अवस्थाले यस क्षेत्रका बासिन्दाहरुको पहुँचको अवस्थाको चित्रण गर्दछ ।

२.३ भूउपयोग तथा वातावरण

धरातलीय स्वरुपका हिसाबले पूर्णरुपमा तराई भूभागमा अवस्थित पर्सा जिल्ला एवं यस नगरपालिकामा समथर जमिन रहेको छ । नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफलको ५८.६९ प्रतिशत क्षेत्र खेतीयोग्य भूमी रहेको छ भने वनक्षेत्रले ओगटेको भूभाग हेर्दा जंगलले ओगटेको क्षेत्र ३३.६ र झाडीले ओगटेको क्षेत्र करिव ५.२१ प्रतिशत देखिन्छ । एवं प्रकारले ०.०३ प्रतिशत बढी भू-भाग घाँसे भूमी अर्थात् बाँझो जमिन क्षेत्रले ओगटेको छ । नगरक्षेत्रका बस्तीहरुको छेउछाउमा ताल र पोखरीले ओगटेको क्षेत्र ०.८१ प्रतिशत र बलौटे जमिनले ओगटको क्षेत्र १.४८ प्रतिशत रहेको छ । विभिन्न साना खोला तथा निर्मित कुलो तथा नहरहरु सिंचाइको श्रोतको रुपमा रहेका छन् । नगरपालिकाको कुल जमिन मध्ये खेती गरिएको जमिन, जंगल, घाँसे भूमी तथा चरण क्षेत्र, बगर, झाडी तथा पानीले ढाकेको क्षेत्र सम्बन्धी विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

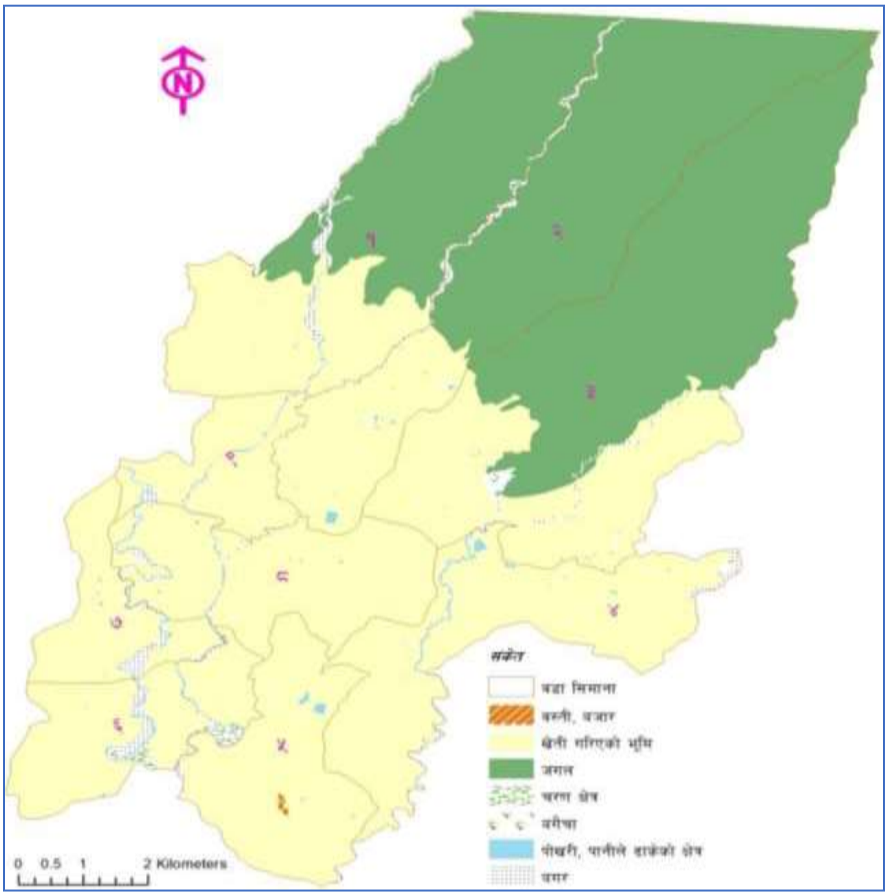

तालिका २ प्राकृतिक सम्पदा

क्र.सं.	जमिनको प्रकार	क्षेत्रफल (बर्ग किमिमा)	प्रतिशत
१	खेती भूमी	५८.६९	५८.८८
२	व्न	३३.४९	३३.६०
३	घाँसे भूमी तथा चरण क्षेत्र	०.०३	०.०३
४	ताल पोखरी	०.८१	०.८१
५	बलौटे जमीन	१.४८	१.४८
६	झाडी	५.१९	५.२१
	जम्मा	९९.६९	१००.००

श्रोत: नगर बस्तुगत विवरण, २०७५

२.४ जनसांख्यिक विवरण

२.४.१ घरधुरी र जनसंख्या विवरण :

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार पर्सागढी नगरपालिकाको जनसंख्या ३८६०७ रहेको छ । घरधुरी सर्वेक्षण २०७५ अनुसार नगरपालिकाको जनसंख्या ३८६३९ रहेको छ । वडा अनुसार सबैभन्दा उच्च जनसंख्या वडा नं. ३ मा ८७६३ रहेको छ भने सबै भन्दा न्यून जनसंख्या वडा नं. ९ मा २२९९ रहेको देखिन्छ । जस अनुसार हालको घरपरिवारको औषत आकार ५.६१ र लैंगिक अनुपात १२२.८ रहेको छ । जनगणना २०६८ र घरधुरी सर्वेक्षण २०७५ अनुसार जनसंख्याको वडागत विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका ३ वडागत घरपरिवार तथा जनसंख्या विवरण

वडा नं	जनगणना २०६८ अनुसार						घरपरिवार सर्वेक्षण २०७५ अनुसार					
	घरधुरी	जनसंख्या			औषत परिवारको आकार	लैंगिक अनुपात	घरधुरी	जनसंख्या			औषत परिवारको संख्या	लैंगिक अनुपात
		जम्मा	पुरुष	महिला				जम्मा	पुरुष	महिला		
१	६८४	३,७०९	१,८७१	१,८३८	५.४२	१०१.८	७२८	४०११	२१०७	१९०४	५.५१	११०.७
२	५८२	३,२५५	१,६१०	१,६४५	५.५९	९७.८७	६३८	३१९९	१६८०	१५१९	५.०१	११०.६
३	१,३५५	६,८५८	३,३८३	३,४७५	५.०६	९७.३५	१६१२	८७६३	४६५०	४११३	५.४४	११३.१
४	९९५	६,३९०	३,२२५	३,१६५	६.४२	१०१.९	११४५	६५१२	३८८३	२६२९	५.६९	१४७.७
५	७९२	५,५८८	२,८६९	२,७१९	७.०६	१०५.५२	६०३	३८३८	२२८१	१५५७	६.३६	१४६.५
६	४८२	३,०६२	१,६०९	१,४५३	६.३५	११०.७४	५५०	२७१३	१५१९	११९४	४.९३	१२७.२
७	५१५	३,६०६	१,८५८	१,७४८	७.००	१०६.२९	६०१	३८६२	२०६२	१८००	६.४३	११४.६
८	५३२	३,१४९	१,५९७	१,५५२	५.९२	१०२.९	५८३	३४४२	१८४९	१५९३	५.९०	११६.१
९	४७५	२,९९०	१,५३८	१,४५२	६.२९	१०५.९२	४२२	२२९९	१२६६	१०३३	५.४५	१२२.६
जम्मा	६४१२	३८६०७	१९५६०	१९०४७	६.०२	१०२.६९	६८८२	३८६३९	२१२९७	१७३४२	५.६१	१२२.८

श्रोतः नगर बस्तुगत विवरण,२०७५

२.४.२ जातजाति र जनसंख्या विवरण :

जातजातिगत आधारमा जनसंख्यालाई हेर्दा सबैभन्दा बढी तराई आदिवासी जनजातिको जनसंख्या १७८५० अर्थात् ४६.२० प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यसैगरी तराई दलितको जनसंख्या ७३६४ अर्थात् १९.०६ प्रतिशत रहेको छ । नगरपालिकाको जातजातिगत जनसंख्यालाई वडागत रुपमा देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४ जातिगत आधारमा जनसंख्या विवरण

वडा नम्बर	जातीजाती अनुसार जनसंख्या								
	तराई आदीबासी/जनजाति	तराई दलित	मुस्लिम	तराई वाम्हण/क्षेत्री	तराई अन्य	पहाडी वाम्हण/क्षेत्री	पहाडी आदीबासी/जनजाति	अन्य	जम्मा
१	१३६३	३१७	६२	१०८	४५८	४६६	११९	१११८	४०११
२	२४८०	६१२	२१	१४	५८	१	२	११	३१९९
३	५१६८	९१५	२९	८२९	३९५	५२०	८८८	१९	८७६३
४	२१२७	१३१२	१६७२	२२२	५१९	६३	४४	५५३	६५१२
५	१३९०	१०३३	९४१	४६	३१२	२	४९	६५	३८३८
६	१८७९	६६२	१५	१७	३१	१०१	५	३	२७१३
७	३८३	७११	४६१	९९	२१९५	६	१	६	३८६२
८	१३४०	१६६७	१८	४	४०९	४	०	०	३४४२
९	१७२०	१३५	०	२८	३५२	३	१३	४८	२२९९
जम्मा	१७८५०	७३६४	३२१९	१३६७	४७२९	११६६	११२१	१८२३	३८६३९
प्रतिशत	४६.२०	१९.०६	८.३३	३.५४	१२.२४	३.०२	२.९०	४.७२	१००.००

श्रोतः नगर बस्तुगत विवरण, २०७५

२.४.३ उमेर तथा लिंगको आधारमा जनसंख्या विवरण

उमेरका आधारमा जनसंख्याको स्थिति हेर्दा उमेर समुह अनुसार ५ वर्षमुनिको ५४० र ७० वर्ष माथिको कूल ११६९ रहेको देखिन्छ। लैंगिकताका आधारमा वडागत रुपमा उमेर समुह अनुसारको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ।

तालिका ५: उमेर तथा लिंगको आधारमा जनसंख्या विवरण

वडा	१ वर्ष भन्दा क्म		१-५ वर्ष		६-१४ वर्ष		१५-१८ बर्ष		१९-२४ वर्ष		२५-४९ बर्ष		५०-५९ वर्ष		६०-६९ वर्ष		७० वर्ष भन्दा बढी	
नम्बर	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला
१	२४	२१	१८०	१५२	३९१	३५३	१९२	१८७	७६१	६८१	२२५	२३७	१३७	१२३	१२१	९४	७६	५६
२	९	११	६९	६५	३१२	२६७	१९८	१६९	५८०	५५६	२२१	२१७	१४९	१०१	८८	९६	५४	३७
३	५०	५१	४०६	३४९	८२८	७१०	४२३	३५६	१६७४	१५६३	५०९	४७५	३८०	२६६	२२६	१९४	१५४	१४९
४	१३६	५५	४६४	२९२	८१४	५४०	३२६	२७०	१२६५	८५१	३५३	३०१	२५२	१५७	१५२	९१	१२१	७२
५	५५	१२	२६३	१८१	४९७	३९३	१९८	१०९	७७२	५३३	१९४	१०५	१३७	९०	१०२	७२	६३	६२
६	१७	११	१७६	१२३	३१९	२५५	१३६	७१	४६४	४४१	१५५	१२६	१३२	९०	८६	५८	३४	१९
७	२३	२६	२४४	२१८	५०४	४३५	१८७	१६४	६२४	५५५	१९७	१६८	११९	९७	१०२	८९	६२	४८
८	१५	१६	२०२	१६४	३५४	३४२	१७१	१४२	६११	५६४	२०७	१३८	१५५	१०६	८४	८७	५०	३४
९	६	२	१३७	९२	२५१	२२८	११६	८७	४११	३७३	१४०	९४	९५	६३	६८	५८	४२	३६
जम्मा	**३३५**	**२०५**	**२१४१**	**१६३६**	**४२७०**	**३५२३**	**१९४७**	**१५५५**	**७१६२**	**६११७**	**२२०१**	**१८६१**	**१५५६**	**१०९३**	**१०२९**	**८३९**	**६५६**	**५१३**

श्रोत: नगर बस्तुगत विवरण, २०७५

२.५ आर्थिक गतिविधि र पेशा

नगरपालिकाको आर्थिक अवस्था, नगर क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने नगरबासीको मुख्य पेशा तथा सीप, रोजगारी, कृषि, उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय, सहकारी, पर्यटन, बैंक तथा वित्तिय संस्था लगायतका आर्थिक गतिविधि र मुख्य पेशा सम्बन्धी विवरणलाई हेर्ने हो भने यहाँका बासिन्दाले अबलम्बन गरिएको पेशा मध्ये सबैभन्दा बढि कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा ५८७५ जना, ज्याला मजदुरी क्षेत्रमा ५७३७ जना, नोकरीमा १५३१ जना रहेको छ र सबै भन्दा कम व्यवसायिक कार्यमा लागेका पत्रकार, वकिल, परामर्श, ठेक्का र पुजारीहरुको संख्या १४७ जना छन्। पेशा सम्बन्धी विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ।

तालिका ६ मुख्य पेशा सम्बन्धी विवरण

वडा नं.	कृषि तथा पशुपालन	नोकरी जागिर	उद्योग व्यापार	ज्याला मजदूरी	व्यवसायिक कार्य (पत्रकार, वकिल, परामर्श, ठेक्का, पुजारी)	बैदेशिक रोजगारी	विद्यार्थी	गृहिणी	बेरोजगार	कम उमेर	अन्य
१	४२५	९१	४०	४०२	३	१३८	५५३	४३६	११९	७२७	३३
२	८४८	९६	५	५५८	३१	७०	७९९	२३३	१०५	३४९	३७
३	१५२२	६३४	२३५	१३३८	१०	४७२	१५८५	७७९	५४३	१५६३	२०
४	२७२	२०२	१२७	९१४	५	१६८	७९३	११७१	५०८	१७१०	७
५	३०९	६४	३८	६४०	३८	८५	४२९	६०४	४२०	१०२७	८३
६	७८९	१०३	२१	३२८	३७	१५	३१५	२४०	२१४	६३३	४
७	७७०	१३०	७७	३५३	२१	८३	६१४	६४९	१३४	१०००	३
८	२५४	१२५	६४	९३४	२	३५	५४५	६७९	७९	७००	५
९	६८६	८६	२३	२७०	०	१५	३७५	२८९	३३	४७१	२५
जम्मा	५८७५	१५३१	६३०	५७३७	१४७	१०८१	६००८	५०८०	२१५५	८१८०	२१७

श्रोत: नगर बस्तुगत विवरण, २०७५

२.६ जनसंख्याको गतिशिलता र बसाई सराईको स्थिति

नगरपालिकाको आर्थिक वर्ष ०७५/७६ मा भएको व्यक्तिगत घटना दर्ता मध्ये कुल ८८१ जन्मदर्ता, १७१ मृत्युदर्ता, ५८२ विवाह दर्ता भएको देखिन्छ । यस्तैगरी कुल ३० वटा सम्बन्ध विच्छेद भएको र बसाईसराईको सन्दर्भमा वडा नं. १ बाट ३४ परिवार बसाईसराई गरी गएको र सोही वडामा ८ परिवार बसाईसराई गरी आएको पाइन्छ । यस सम्बन्धी वडागत विवरण देहाय वमोजिम रहेको छ ।

तालिका ७ व्यक्तिगत घटना विवरण

वडा नम्बर	जन्म	मृत्यु	विवाह	सम्बन्ध विच्छेद (जोडी)	बसाई सराई	
					आएको	गएको
१	६१	२०	२९	०	८	३४
२	६६	२०	४८	०	४	३
३	१३०	३०	८०	३	५	१०
४	१३०	२८	९०	०	४	९
५	१२३	१८	८८	०	२	८
६	१०१	१४	७०	०	४	१
७	१०७	१३	८०	०	३	४
८	११९	१४	८३	०	१	४
९	४४	१४	१४	०	१	१
जम्मा	**८८१**	**१७१**	**५८२**	**३०**	**३२६**	**७४**

श्रोतः नगर बस्तुगत विवरण, २०७५

यस नगरपलिकाबाट बैदेशिक रोजगारीका लागि जाने कुल १६५४ जना मध्ये सबैभन्दा उच्च संख्यामा भारत जानेको संख्या ५६.८ प्रतिशत रहेको छ। खाडीमुलुक तथा मलेसिया जस्ता देशमा जाने ४०.७ प्रतिशत, युरोप, अमेरिका, अष्ट्रेलिया जाने ०.८ प्रतिशत र जापान, कोरिया जानेको जनसंख्या १.५ प्रतिशत रहेको छ ।

२.७ भौतिक पूर्वाधार

नगरपालिका क्षेत्रभित्र करिब १६ किमि कालोपत्रे सडक रहेको छ । जनतामार्ग नामाकरण गरिएको उक्त सडकमा बस, जीप र मोटरसाईकल संचालन हुने गरेको छ । न.पा.का अन्य भागमा जाने सडकहरु कच्ची तथा निर्माणाधिन रहेका छन् । यस नगरपालिका क्षेत्रको कुल सडक सञ्जालको लम्बाई ६५ किलोमिटर रहेको छ । यहाँ रहेका सडक खण्ड मध्ये सबैभन्दा लामो जनता सडकको लम्बाई करिब ३६ किलोमिटर रहेको छ भने यस सडकबाट लाभान्वित हुने जनसंख्या करिब १ लाख भन्दा बढी छ। यस नगरपालिका क्षेत्र भित्रका विभिन्न वडा र वस्तीहरु पैदलमार्गले जोडिएको देखिन्छ । यहाँ रहेका सबै पैदल मार्गहरुको कुल योग ८.६ किलोमिटर रहेको छ भने करिब ९ हजार जनसंख्या लाभान्वित हुने गरेको पाइन्छ । नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका विभिन्न खोलानालाहरुमा न्यूनतम् ३ मि र अधिकतम् १५ गरी कुल ३६ मि लम्बाई रहेका ७ वटा पक्की पुल र ४ मि लम्बाई भएको १ वटा काठेपुलले नगरपालिकाका विभिन्न स्थानहरुलाई जोडेका छन् । यस नगरपालिकामा रहेका उक्त पुलहरुको हालसम्मको अवस्था मध्यम खालको रहेको छ ।

२.८ नगरपालिकामा उपलव्ध अन्य कार्ययोजनाहरु र खासस्व योजनाको सम्वन्ध

यस पर्सागढी नगरपालिकामा ५ वर्षका लागि आवधिक योजना,विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन योजना र वार्षिक रुपमा बन्ने वार्षिक विकास योजना बाहेक हालसम्म अन्य कुनै पनि योजनाहरु नबनेको हुदा आगामी १० वर्षका लागि तयार हुन लागेको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनालाई आधार मानेर भावी दिनमा निर्माण हुने योजनामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रमहरुलाई समावेश गरी खानेपानी तथा सरसफाइको अवस्थामा स्तरोन्नति गर्ने लक्ष्य राखिएको छ ।

२.९ खासस्व क्षेत्रमा कार्यरत विकासका साझेदारहरु

यस नगरपालिकामा रहेका सरकारी निकायहरु खानेपानी तथा सरसफाइ शाखा,नगरपालिका र वडाहरुबाट खानेपानी र सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी कार्यक्रमहरु संचालन हुँदै आएको छ भने जिल्ला शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई र जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयबाट स्वास्थ्य तथा सरसफाइ सम्बन्धी जनचेतनामूलक क्रियाकलाप लगायत संस्थागत स्तरमा भौतिक सुविधा निर्माण हुँदै आएको छ । त्यसै गरी सरसफाइका क्षेत्रमा नेपाल रेडक्रस सोसाइटी लगायत जिल्लास्तरमा दर्ता भएका गैरसरकारी संघसंस्थाहरु यस क्षेत्रमा क्रियाशील रहेका छन् भने खानेपानी तथा सरसफाइ उपभोक्ता संघ र अन्य सरोकारवाला निकायहरु खानेपानी सरसफाइ र पानी सुरक्षा योजना कार्यान्वयनको लागि क्रियाशील रहेका छन् । त्यसै गरी

अन्य राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रियस्तरका गैरसरकारी निकायहरुमा युनिसेफ नेपाल,नेपाल,छा–याँ नेपाल जस्ता निकायहरुले आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउदै आएका छन् ।

तालिका ८ : खासस्व क्षेत्रमा कार्यरत सघसंस्थाहरु

सरकारी कार्यालयहरु	गैरसरकारी कार्यालयहरु
• नगरपालिका, वडा कार्यालयहरु, • शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई र विद्यालयहरु, • स्वास्थ्य शाखा र स्वास्थ्य संस्थाहरु, • खानेपानी, सिंचाई तथा उर्जा विकास कार्यालय,	• यूनीसेफ नेपाल, छा–याँ नेपाल • सहकारी संस्था, खानेपानी उपभोक्ता समुह, सामुदायिक वन समुह आदि • युवा क्लवहरु, महिला तथा आमा समुहहरु

श्रोत : समुह छलफल, २०७७

अध्याय ३
खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्था

यस अध्यायमा नगरपालिकामा भएको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्था र सो सम्बन्धी चुनौतीको विस्तृत मूल्याङ्कनलाई प्रष्ट पानुका साथै खानेपानी सेवा, सरसफाइ तथा स्वच्छता, सरसफाइ सेवा, विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सुविधाहरुको अवस्था र अन्तरलाई प्रस्तुत गरिएको छ । यसका अतिरिक्त खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता शुशासन, वित्तिय लगानीको बर्तमान अवस्था, पहिचान भएका अन्तरहरु र ती अन्तर सवालहरुको पूर्णता सम्बन्धी चुनौती र निष्कर्षहरुलाई समेत यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ । साथै यस खण्डमा संयुक्त अनुगमन कार्यक्रम (Joint Monitoring Program) को परिभाषा अनुरुप खानेपानी सेवाले समेटेको क्षेत्रको विश्लेषण र खानेपानीसंग सम्बन्धित प्रमुख प्रविधिहरुको बारेमा चर्चा गर्न खोजिएको छ ।

३.१ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रणाली

पर्सागढी नगरपालिकामा समग्र जनसंख्यालाई खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाले समेट्नका लागि तपशिल बमोजिमका खासस्व प्रणालीहरु अवलम्बन गरेको पाईन्छ ।

तालिका ९ खासस्व प्रणालीको विवरण

क्र.सं.	सेवाको प्रकारहरु	सेवा प्रणालीको संख्या	सेवा प्राप्त जनसंख्या	सेवाको परिभाषा
१	खानेपानी	१	०	कम्तिमा एक वटा पानी संकलन ईन्टेक, पाइपलाइनको नेटवर्क सहितको एक धारा जडान भएको खानेपानी प्रणाली
२	ढल निकास सहितको फोहोर पानी प्रशोधन प्लान्ट	०	०	ढल निकास नेटवर्क सहितको फोहोर पानी व्यवस्थापन
३	ट्यूववेल	५९२	४००७	नीजि तथा सार्वजनिक रुपमा प्रयोग हुने स्यालो ट्यूववेल
४	ठोस फोहोर व्यवस्थापन	४९	३७४५०	सामुदायिक ठोस फोहोर व्यवस्थापन प्रणाली
५	दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापन	०	०	सामुदायिक दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापन प्रणाली

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.२ घरायसी तहमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाले समेटको क्षेत्र र सेवाको स्तर

यस शिर्षक अन्तरगत नगरपालिकामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाले समेटको क्षेत्रको बारेमा प्रस्तुत गरिएको छ । सेवाले समेटेको क्षेत्रको बर्गीकरण सेवाको स्तर सम्बन्धी संयुक्त अनुगमन कार्यक्रम (Joint Monitoring Program) को परिभाषा अनुसार गरिएको छ । जसलाई खानेपानी सेवामा पहुँच पुगेको जनसंख्या,सेवा नपुगेको जनसंख्या र बाँकी सिमीत तथा असुरक्षित सेवामा पहँच पुगेको जनसंख्या तपशिल अनुसार परिभाषित गरिएको छ ।

<u>खानेपानी सेवाको परिभाषा तथा सूचकहरु</u>

सुरक्षित तरिकाले व्यवस्थापन गरिएको खानेपानी (Safely Managed): आधारभूत खानेपानी श्रोत जुन घर परिसर भित्र जतिवेला पनि उपलव्ध छ र दिसाजन्य तथा अन्य प्रमुख रासायनिक प्रदुषणवाट (जस्तै Arsenic) मुक्त छ ।

आधारभूत खानेपानी सेवा (Basic Service): सुधारिएको खानेपानीको श्रोत, पानी संकलन समय ३० मिनेट भन्दा कम लाग्ने ।

सिमित खानेपानी सेवा (Limited Service): खानेपानीका असुरक्षित श्रोत र पानी संकलन समय ३० मिनेट भन्दा वढि लाग्ने ।

असुरक्षित खानेपानी सेवा (Unsafe Service/ No Service): सतही पानीको श्रोत

श्रोतः Joint Monitoring Program

३.२.१ पाईप खानेपानी प्रणाली

पर्सागढी नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना निर्माणका लागि खानेपानीका प्राथमिक श्रोतहरु सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलनको क्रममा गरिएको नमुना घरधुरी सर्वेक्षणमा नगरपालिकाका १.६१ प्रतिशत घरधुरीमा पाईप प्रणालीबाट खानेपानी सेवा प्राप्त गरेको र सतही पानीको श्रोत प्रयोग नगरेको पाईन्छ भने सुरक्षित तथा आधारभूत स्तरको खानेपानी सेवा नपुगेको पाईएको छ । ट्यूव वेलबाट खानेपानीको पहुँच पुगेको घरधुरी ७९.३६ प्रतिशत र पहुँच नपुगेको घरधुरी १९.०३ प्रतिशत रहेको छ ।

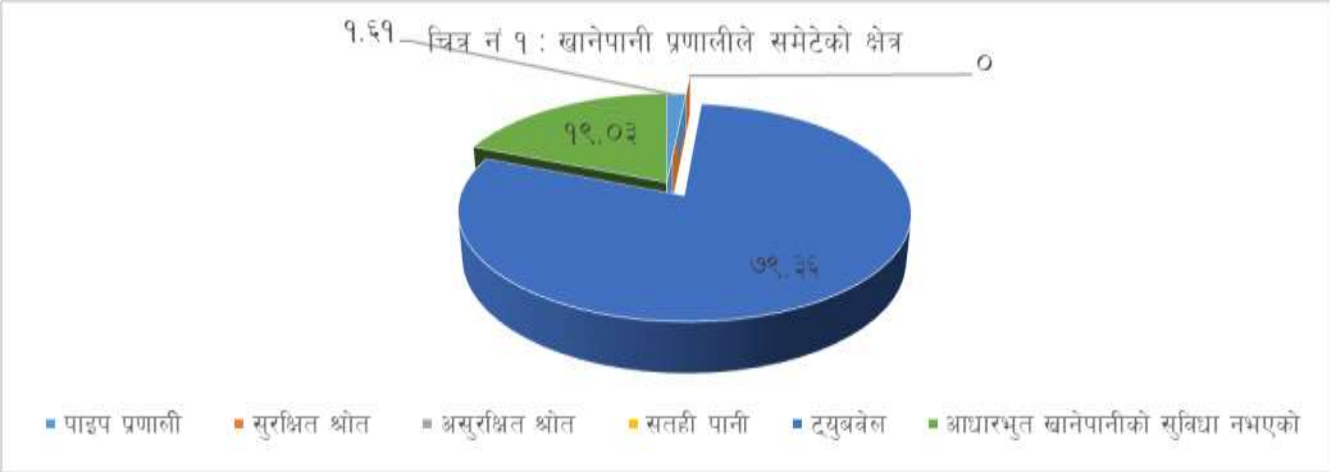

चित्र नं १ : खानेपानी प्रणालीले समेटेको क्षेत्र

३.२.२ ट्यूववेल

यस नगरपालिकामा अधिकांश घरधुरीमा ट्यूववेलबाट नै खानेपानी सेवाको आपुर्ती भएको पाईन्छ । कुल ७४६ घरधुरीमा गरिएको नमुना सर्बेक्षण मध्ये ५९२ अर्थात् ७९.३६ प्रतिशत घरधुरीमा ट्यूववेलबाट खानेपानीको प्रयोग भइरहेको देखिन्छ जसमध्ये केहि ट्यूववेललाई सुरक्षित रुपमा व्यवस्थापन गरेको पाईन्छ भने केहि ट्यूववेलमा आधारभूत स्तरको खानेपानी सेवा उपलब्ध भएको पाईन्छ ।

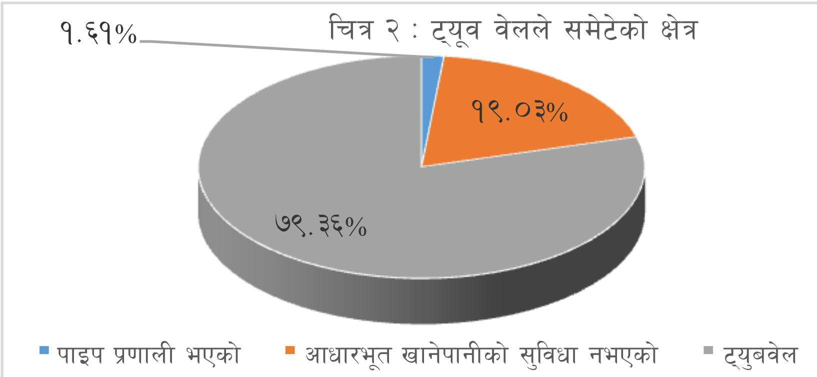

चित्र २ : ट्यूव वेलले समेटेको क्षेत्र

खानेपानी सेवाको पहुँच नपुगेको समुदाय

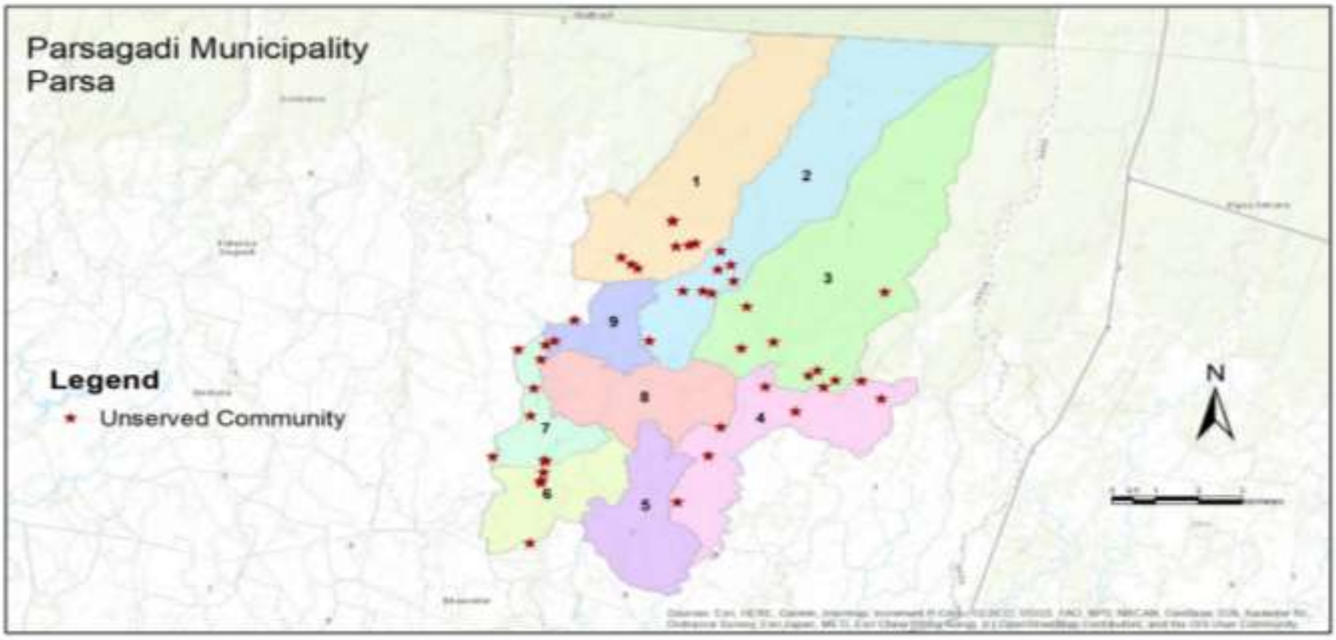

३.२.३ घरायसी तहको सरसफाइ

पर्सागढी नगरपालिकामा घरायसी तहको सरसफाइ सेवा सम्बन्धी गरिएको सर्वेक्षणमा सुरक्षित व्यवस्थापन सेवा पुगेका घरधुरी १.६ प्रतिशत, आधारभूत सरसफाइ सेवा पुगेका घरधुरी ५४.२ प्रतिशत, सिमित सरसफाइ सेवा पुगेका घरधुरी ०.१ प्रतिशत, सुधार नभएको सरसफाइ सेवा भएका ० प्रतिशत र बाँकी ४४.१ प्रतिशत घरधुरीमा सरसफाइ सेवाको पहुँच नपुगेको अथवा शौचालय नभएको देखिन्छ ।

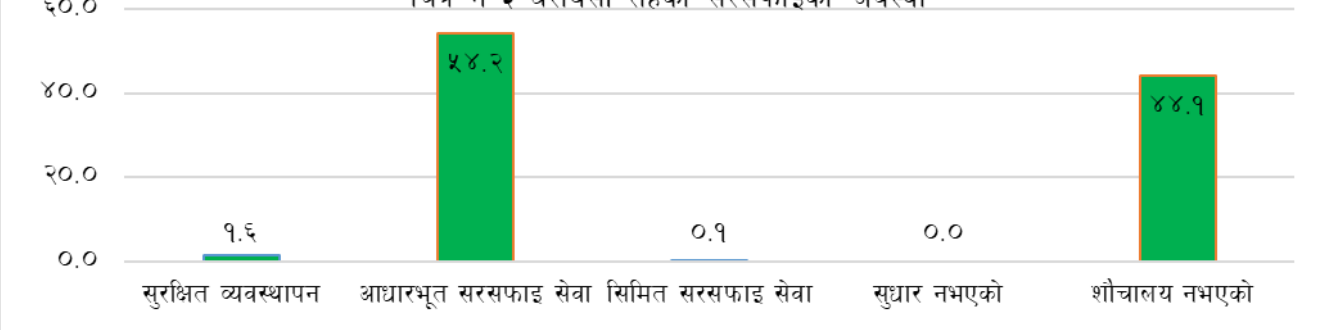

चित्र नं ३ घरायसी तहको सरसफाइको अवस्था

तालिका १० घरायसी तहको सरसफाइको विवरण

क्र. सं.	सेवा प्राप्त जनसंख्या	खानेपानी		ट्यूव वेल		घरायसी सरसफाइ		दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापन		ढल सहितको फोहोर पानी प्रशोधन प्लान्ट		ठोस फोहोर व्यवस्थापन	
		जनसंख्या	%	जनसंख्या	%	जनसंख्या	%	जनसंख्या	%	जनसंख्या	%	जनसंख्या	%
१	सुरक्षित व्यवस्थित सेवा	०	०	७१८	०.५१	२५४७	१.४	०	०	०	०	०	०
२	आधारभूत सेवा	०	०	१०४३६०	७४.३५	१०४२६१	५७.१४	०	०	०	०	०	०
	सेवा पुगेको जम्मा संख्या	०	०	१०५०७८	७४.८६	१०६८०८	०	०	०	०	०	०	०
३	सिमित सेवा	०	०	०	०	१५०	०.०८	०	०	०	०	०	०
४	सुधार नगरिएका सेवाहरु	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५	सेवा नपुगेको संख्या	३५२८५	२५	०	०	७५४९९	४१.३८	३५२८५	१००	१८२४५७	१००	३५२८५	१००
	जम्मा जनसंख्या	३५२८५	२५	१०५०७८	७४.८६	१८२४५७	४१.४६	३५२८५	१००	१८२४५७	१००	३५२८५	१००

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

सरसफाइ सेवाको स्तर

सुरक्षित रुपले व्यवस्थित सरसफाइ

दिगो विकास लक्ष्यले सुरक्षित रूपले व्यवस्थित सरसफाइलाई सुधारिएका सुविधाहरूको प्रयोग जुन अन्य परिवारसँग साझेदारी गरिएको छैन र जहाँ फोहरलाई उत्पतिस्थान मै वा सुरक्षित रुपले फोहोर फाल्ने स्थानमा ढुवानी गरी व्यवस्थापन गरिएको रुपमा परिभाषित गरेको छ । नेपालको सन्दर्भमा यो सामान्यतया दुई खाल्डे शौचालयहरूमा मात्र सम्भव हुन्छ जहाँ एउटा खाडल भरिएको खण्डमा अर्को प्रयोग गरिन्छ र खाडलमा कम्पोस्ट हुदै गर्छ जसले गर्दा भरिएको खाडलबाट कच्चा रुपमानै फोहर निकालेर खालि गर्नु पर्दैन ।

सर्भे गर्दा प्रयोग गरिएका अन्य परिभाषाहरु निम्नानुसार छन्

- आधारभुत (Basic): (पक्की शौचालय भएको तर अरु घरसँग साझेदारी नगरिएको एकल सेप्टिक टैंक भएका शौचालयहरु)
- सिमित (Limited) (पक्की शौचालय भएको तर अरु घरसँग पनि साझेदारी गरिएको)
- नसुधारिएको (Unimproved): कच्ची शौचालयहरु भएको
- खुल्ला दिशा: (शौचालय नभएको)

श्रोत:JMP, https://washdata.org/monitoring/sanitation

स्वच्छता सेवाको स्तर

सेवाको स्तर	परिभाषा
आधारभूत	घरको प्राङ्गणमा साबुन र पानी सहितको हात धुने सुविधाको उपलब्धता भएको
सिमित	घरको प्राङ्गणमा साबुन र पानी सहितको हात धुने सुविधाको उपलब्धता नभएको
सेवा नभएको	घरको प्राङ्गणमा हात धुने सुविधा नभएको

३.२.४ मानव दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापन

पर्सागढी नगरपालिकाका कुनै पनि अर्थात् शत्प्रतिशत घरधुरीमा शौचालयको दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापन सुविधामा पहुँच नपुग्नुका साथै ढल सुविधा भएको फोहोर पानी सुद्धिकरण प्लान्ट सहितको सरसफाइ सुविधामा पहुँच नपुगेको देखिन्छ ।

३.२.५ ठोस फोहोरको व्यवस्थापन

पर्सागढी नगरपालिकामा ठोस फोहोरको व्यवस्थापन सम्बन्धी गरिएको सर्बेक्षणमा कुल ३५२८५ जनसंख्या अर्थात् शत्प्रतिशत जनसंख्यामा ठोस फोहोर व्यवस्थापन सम्बन्धी सेवामा पहुँच पुगेको देखिदैन ।

३.२.६ सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्था

पर्सागढी नगरँपालिकामा सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवास्तरलाई हेर्ने हो भने सुरक्षित रुपले व्यवस्थित शौचालय भएका घरधुरी ४४९ र जनसंख्या २५४७ छ भने उक्त ४४९ घरधुरीमा सुरक्षित रुपले व्यवस्थित साबुन पानी सहितको हात धुने सुविधा र शौचालयमा पानीको सुविधा रहेको छ । त्यसै गरेर १५१३० घरधुरीमा आधारभूतस्तरको सरसफाइ सेवा, ३७ घरधुरीमा सिमित सरसफाइ सेवा,कुनै पनि घरधुरीमा सुधार नगरिएको सरसफाइ सेवा नभएको र १२३२१ घरधुरीमा शौचालय नै नभएको पाइएको छ । विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ११ सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्थाको विवरण

क्र.सं.	सेवाको स्तर	घरधुरी	जनसंख्या	नीजि शौचालयको संख्या	हात धुने सुविधा भएका घरधुरी	साबुन सहितको हात धुने सुविधा भएका घरधुरी	अपाङ्ग मैत्री शौचालय को संख्या	शौचालयमा पानीको सुविधा भएका घरधुरी
१	सुरक्षित रुपले व्यवस्थित	४४९	२५४७	४४९	४४९	४४९	०	४४९
२	आधारभूत	१५१३०	१०४२६१	१३१८२	६१७९	२६२	१५०	२७७१
३	सिमित	३७	१५०	०	३७	०	०	०
४	सुधार नगरिएको सेवा	०	०	०	०	०	०	०
५	शौचालय नभएका	१२३२१	७५४९९	०	५४६८	४५३१	०	४९४३
	जम्मा	**२७९३७**	**१८२४५७**	**१३६३१**	**१२१३३**	**५२४२**	**१५०**	**८१६३**

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.२.६.१ वडागतरुपमा सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको अवस्था

पर्सागढी नगरपालिकामा वडागत रुपमा सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्थालाई विश्लेषण गर्ने हो भने नमूना घरधुरी सर्बेक्षणको आधारमा सुरक्षित व्यवस्थित सेवा भएका घरधुरी वडा नं ३ र ४ मा बढी भएको पाइएको छ अन्य वडामा नभएको पाइएको छ । त्यसै गरी आधारभूतस्तरको सेवा सबैभन्दा बढी वडा नं ३ र १ मा पाइएको छ भने सबैभन्दा कम वडा नं ६ र ७ मा पाइएको छ । त्यसैगरी सिमित सेवा भएका घरधुरी वडा नं १ मा र सुधार नगरिएको सेवा भएका घरधुरी कुनै पनि वडामा नभएको देखिन्छ । शौचालर्य नभएका घरधुरी सबैभन्दा बढी वडा नं ४ र सबैभन्दा कम वडा नं ८ मा रहेका छन् । विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका १२ वडागत रुपमा सरसफाइ तथा स्वच्छताको अवस्था

वडा नं.	सुरक्षित व्यवस्थित सेवा	आधारभूत सेवा	सीमित सेवा	सुधार नगरिएको सेवा	शौचालर्य नभएको	जम्मा
१	०	६३	१	०	११	७५
२	०	३६	०	०	२२	५८
३	१	१०४	०	०	३९	१४४
४	११	१३	०	०	११३	१३७
५	०	४५	०	०	४८	९३
६	०	२४	०	०	३९	६३
७	०	२५	०	०	३४	५९
८	०	४६	०	०	६	५२
९	०	४८	०	०	१७	६५
जम्मा	**१२**	**४०४**	**१**	**०**	**३२९**	**७४६**
प्रतिशत	**१.६**	**५४.२**	**०.१**	**०.०**	**४४.१**	**१००**

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.२.६.२ वडागतरुपमा शौचालयको अवस्था

पर्सागढी नगरपालिकामा वडागतरुपमा शौचालयको अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा सबैभन्दा बढी शौचालय भएका घरधुरी वडा नं २ मा र सबैभन्दा कम वडा नं ६ मा रहेका छन् भने शौचालय नभएका घरधुरी वडा नं ३ मा सबैभन्दा बढी र वडा नं १ मा सबैभन्दा कम घरधुरीमा शौचालय नभएको पाइएको छ । त्यसै गरी शौचालयको प्रकारलाई विश्लेषण गर्ने हो भने स्थायी प्रकारका शौचालय भएका घरधुरी वडा नं २ मा सबै भन्दा बढी र वडा नं ४ मा सबैभन्दा कम शौचालय प्रयोगमा छन् भने अस्थायी प्रकारका शौचालय वडा नं ५ मा सबैभन्दा कम र वडा नं ४ मा सबैभन्दा बढी घरधुरीमा प्रयोग हुदै आइरहेका छन् । बाँकी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका १३ वडागत रुपमा शौचालयको अवस्था

वडा नं	शौचालय छ/ छैन			शौचालयको प्रकार		
	छ	छैन	जम्मा	स्थायी	अस्थायी	जम्मा
१	६४	११	७५	६४	०	६४
२	३६	२२	५८	३२	४	३६
३	१०५	३९	१४४	१००	५	१०५
४	२४	११३	१३७	२१	३	२४
५	४५	४८	९३	१६	२९	४५
६	२४	३९	६३	१८	६	२४
७	२५	३४	५९	११	१४	२५
८	४६	६	५२	३८	८	४६
९	४८	१७	६५	४६	२	४८
जम्मा	**४१७**	**३२९**	**७४६**	**३४६**	**७१**	**४१७**
प्रतिशत	**५५.९**	**४४.१**	**१००**	**८३.०**	**१७.०**	**१००**

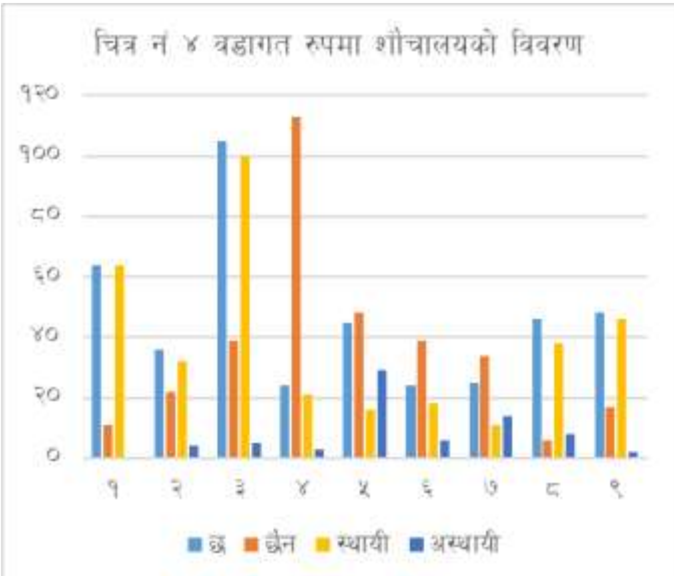

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.२.६.३ शौचालयको बनोट

पर्सागढी नगरपालिकामा निर्माण भएका शौचालयहरु मध्ये वडा नं ३ मा मात्र ०.१३ प्रतिशत फ्लस भएको शौचालय निर्माण भएको छ भने खन्याउने फ्लस भएका शौचालय वडा नं ३ मा सबैभन्दा बढी १०४ र वडा नं ४ र ६ मा सबैभन्दा कम २४/२४ वटा रहेका छन् । त्यसै गरेर कम्पोस्टिंग, स्ल्याब भएका खाल्डे शौचालय (पिट ल्याट्रिन), बाल्टिन र ह्याङ्गीङ शौचालय कुनै पनि वडामा निर्माण भएको पाइदैन । अन्य विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका १४ वडागत रुपमा शौचालयको बनोटको अवस्था

वडा नं	शौचालयको बनोट							
	फ्लस	खन्याउने फ्लस	कम्पोस्टिंग	पिट ल्याट्रिन स्ल्याबको साथ	बाल्टिन	ह्याङ्गीङ	कुनै पनि होईन	जम्मा
१	०	६४	०	०	०	०	११	७५
२	०	३६	०	०	०	०	२२	५८
३	१	१०४	०	०	०	०	३९	१४४
४	०	२४	०	०	०	०	११३	१३७
५	०	४५	०	०	०	०	४८	९३
६	०	२४	०	०	०	०	३९	६३
७	०	२५	०	०	०	०	३४	५९
८	०	४६	०	०	०	०	६	५२
९	०	४८	०	०	०	०	१७	६५
जम्मा	१	४१६	०	०	०	०	३२९	७४६
प्रतिशत	०.१३	५५.८	०.००	०.००	०.००	०.००	४४.१	१००

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.२.६.४ शौचालयबाट निस्किने पदार्थ जोडिएको स्थान

पर्सागढी नगरपालिकामा निर्माण भएका शौचालयहरु मध्ये अधिकांश शौचालयहरुबाट निस्केको फोहोर ढलमा मिसाउने गरेको पाइएको छ जसमध्ये ५१.५ प्रतिशत शौचालयको फोहोर पानी प्रशोधन प्लान्टका साथ पाइप भएको ढल पाइएको छ भने २.७ प्रतिशत शौचालयहरुमा सेप्टिक ट्याङ्क भएको देखिन्छ । त्यस्तै एक मात्र खाडल र दुई वटा खाडल भएको शौचालय कतै भएको पाइदैन भने ०.५ प्रतिशत शौचालयबाट निस्किने पदार्थलाई खुला स्थानमा फालेको देखिन्छ । बाँकी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका १५ वडागत रुपमा शौचालयबाट निस्किने पदार्थ जोडिएको स्थानको अवस्था

वडा नं	शौचालयबाट निस्किने पदार्थ जोडिएको स्थान						
	फोहोर पानी प्रशोधन प्लान्टका साथ पाइप भएको ढल	सेप्टिक ट्याङ्क	पिट	डबल पिट	खुला क्षेत्र	कनै पनि होईन	जम्मा
१	६३	०	०	०	०	१२	७५
२	३६	०	०	०	०	२२	५८
३	७९	१९	०	०	१	४५	१४४
४	२४	०	०	०	०	११३	१३७
५	४०	१	०	०	३	४९	९३
६	२४	०	०	०	०	३९	६३
७	२५	०	०	०	०	३४	५९
८	४५	०	०	०	०	७	५२
९	४८	०	०	०	०	१७	६५
जम्मा	३८४	२०	०	०	४	३३८	७४६
प्रतिशत	५१.५	२.७	०.०	०.०	०.५	४५.३	१००

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.२.६.५ हात धुने निश्चित स्थानमा साबुनपानीको अवस्था

पर्सागढी नगरपालिकामा वडागत रुपमा हात धुने स्थानमा साबुनपानीको व्यवस्था छ छैन भनी गरिएको सर्वेक्षणमा १८.१ प्रतिशत हात धुने स्थानमा साबुन पानीको व्यवस्था भएको र बाँकी ८१.९ प्रतिशत हात धुने स्थानमा साबुन पानीको व्यवस्था भएको पाइएको छ । त्यसै गरी वडागतरुपमा हेर्दा वडा नं ६ मा सबैभन्दा बढी हात धुने स्थानमा साबुन पानीको व्यवस्था रहेको र सबैभन्दा कम वडा नं ८ मा हात धुने स्थानमा साबन पानीको व्यवस्था भएको पाइएको छ । बाँकी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका १६ वडागत रुपमा हात धुने निश्चित स्थानमा साबुनपानीको अवस्था

वडा नं.	हात धुने निश्चित स्थानमा साबुन पानीको व्यवस्था छ/ छैन		
	छ	छैन	जम्मा
१	५	६५	७०
२	७	५०	५७
३	२७	११४	१४१
४	३२	१०३	१३५
५	६	८६	९२
६	३५	२६	६१
७	८	२९	३७
८	३	४८	५१
९	५	५८	६३
जम्मा	१२८	५७९	७०७

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

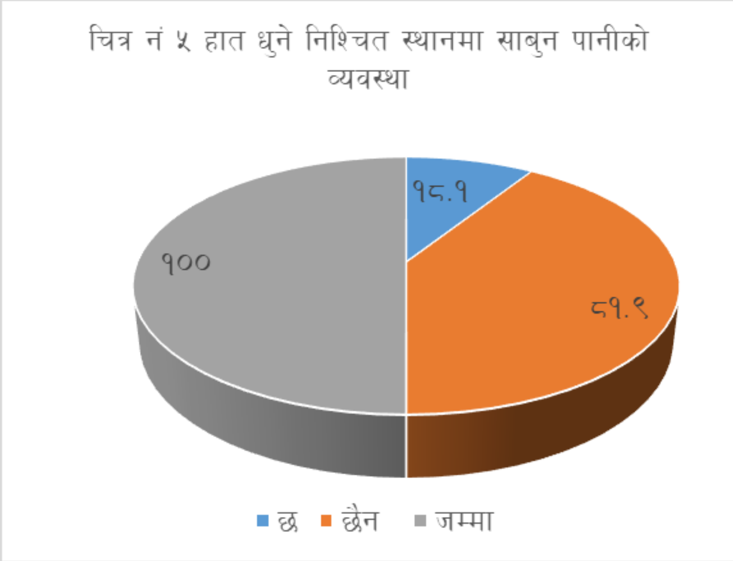

३.२.६.६ शौचालयको खाडलको सरसफाइको अवस्था

पर्सागढी नगरपालिकामा निर्माण भएका शौचालयहरुको खाडल भरिएको छ, छैन भनी गरिएको सर्वेक्षणमा ३.४५ प्रतिशत शौचालयका खाडल बाहेक अन्य शौचालयका खाडलहरु हालसम्म नभरिएको पाइएको छ । भरिएका शौचालयका खाडलहरु मध्ये २८ प्रतिशत खाडलहरु निर्माण भएको २, २ देखि ४ र ४ देखि ६ वर्ष भित्र भरिएको पाईएको छ भने १६ प्रतिशत शौचालयका खाडलहरु निर्माण भएको ६ वर्ष पछि मात्र भरिएका छन् । त्यसै गरी भरिएका खाडलहरु कसले सफा गर्यो भनी गरिएको सर्वेक्षणमा ८३ प्रतिशत शौचालयका खाडलहरु पम्प लगाएर सफा गरिएको र बाँकी अन्य तरिकाले सफा गरिएको पाइएको छ । बाँकी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका १७ वडागत रुपमा शौचालयको सरसफाइको अवस्था

वडा नं	आहिलेसम्म शौचालयको खाडल भरिएको			निर्माण गरेको कति बर्ष पछि शौचालर्यको खाडल भरियो					खाडल कसले सफा गर्यो				
	छ	छैन	जम्मा	२ बर्ष भित्र	२-४ बर्ष	४-६ बर्ष	६ बर्ष पछाडि	जम्मा	मान्छेले हातैले विना साधन प्रयोग गरेर	पम्प लगाएर	अहिले सम्म सफा गरेको छैन	अन्य	जम्मा
१	२३	४९	७२	५	१४	२	२	२३	३	३	०	१	७
२	०	५८	५८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३	२५	९३	११८	१९	५	०	४	२८	८	३	०	१	१२
४	३	१३४	१३७	३	०	०	०	३	१	१	०	०	२
५	७	६६	७३	५	०	२	०	७	२	५	०	०	७
६	०	५८	५८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७	०	२६	२६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८	६	४०	४६	१	१	३	१	६	०	१	०	०	१
९	१	६४	६५	०	०	१	०	१	०	०	०	०	०
जम्मा	६५	५८८	६५३	३३	२०	८	७	६८	१४	१३	०	२	२९

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.३ संस्थागतरुपमा सेवाले समेटेको क्षेत्र र सेवाको स्तर

क. विद्यालयमा खासस्व सेवा

सेवा स्तर	खानेपानी	सरसफाइ	स्वच्छता
उन्नत	आवश्यक परेको बेलामा पानी उपलब्ध भएको,सबैको पहुँचमा भएको र पानीको गुणस्तर परीक्षणको आधारमा दिसाजन्य किटाणु र मुख्य रसायनबाट प्रदुषित नभएको (राष्ट्रिय स्तर अनुरुप परिभाषित हुने)	सरसफाइ सुविधाहरु सबैको पहुँचमा भएको,पर्यात मात्रामा र हेर्दाखेरी सफासुग्घर रहेको र महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनको लागि आवश्यक सुविधाहरु प्रदान गरिएको (राष्ट्रिय स्तर अनुरुप परिभाषित हुने)	सबैको पहुँचमा जोखिमपूर्ण समयमा हात धुने सुविधा उपलब्ध हुनुका साथै महिनावारी स्वच्छता शिक्षा र ज्ञानहरु प्रदान गरिएको ((राष्ट्रिय स्तर अनुरुप परिभाषित हुने)
आधारभूत	विद्यालयमा सुधारिएको मुहानबाट खानेपानी उपलब्ध भएको	विद्यालयमा केटा र केटीका लागि छुट्टा छुट्टै तथा प्रयोगयोग्य सुधारिएको सेवाहरु उपलब्ध भएको	साबुन र पानी सहितको हात धुने सुविधा उपलब्ध भएको
सिमित	सुधारिएको मुहान (पाईप प्रणालीबाट खानेपानी,मुल/ईनारलाई संरक्षण गरिएको,बर्षात्को पानी,बोतलको पानी) भएको तर सर्भे गर्ने समयमा पानी उपलब्ध नभएको	सुधारिएका सेवाहरु (फ्लस/खन्याएर फ्लस,ढकन सहितको खाल्डे शौचालर्य) भएको तर केटा र केटीका लागि छुट्टा छुट्टै र प्रयोगयोग्य नभएको	पानी सहित हात धुने सुविधा भएको तर साबुन नभएको
सेवा नभएको	पानीको मुहान नभएको अर्थात् नसुधारिएको मुहान (मुल/ईनारलाई संरक्षण नगरिएको,ट्याङ्कर-ढकबाट सतहको पानी श्रोत)	शौचालर्य अथवा शौचालय नभएको अथवा नसुधारिएको सेवाहरु (ढकन नभएको खाल्डे शौचालर्य अथवा आसन नभएको,कपडा झुण्ड्याएर दिसा गर्ने शौचालय,पानी बोकेर जाने /बाल्टिन शौचालय)	विद्यालयमा हात धुने सुविधा नभएको अर्थात् पानी सहित हात धुने सुविधा नभएको

स्वास्थ्य संस्थामा खासस्व सेवा

सेवा स्तर	खानेपानी	सरसफाइ	स्वच्छता	स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहोर व्यवस्थापन	वातावरणीय सफाइ
उन्नत	राष्ट्रियस्तर अनुरुप परिभाषित हुने	राष्ट्रियस्तर अनुरुप परिभाषित हुने	राष्ट्रियस्तर अनुरुप परिभाषित हुने	राष्ट्रियस्तर अनुरुप परिभाषित हुने	राष्ट्रियस्तर अनुरुप परिभाषित हुने
आधारभूत	सुधारिएको मुहानबाट कार्यालय हाता भित्र पानीको उपलब्धता	सुधारिएको सरसफाइ सुविधा सहित कम्तिमा एक वटा शौचालय कर्मचारीहरुका लागि,एक वटा महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सुविधा सहितको लैङ्किमैत्री शौचालय र एक वटा शौचालय बिरामी र अन्य आवागमन गर्ने व्यक्तिहरुका लागि प्रयोगमा आएको	उपचार गर्ने ठाउँ र शौचालयको ५ मीटरको दुरीमा हात धुने सुविधाहरु सुचारु तथा उपलब्ध रहेको (साबुन र पानी भएको,अल्कोह लयुक्त ह्याण्डरब) र	फोहोरलाई कम्तिमा तीनवटा भाँडामा बर्गीकरण गरी राखिएको र धारिलो तथा संक्रामक फोहोरको सुरक्षित रुपमा नष्ट गरिएको	सफाइ सम्बन्धी आधारभूत प्रोटोकल उपलब्ध भएको र सफाइ सम्बन्धी जिम्मेवार सम्पूर्ण कर्मचारीहरुले तालिम प्राप्त गरेका।

सेवा स्तर	खानेपानी	सरसफाइ	स्वच्छता	स्वास्थ्य सेवाजन्य फोहोर व्यवस्थापन	वातावरणीय सफाइ
सिमित	कार्यालय हातादेखि पाँच सय मीटरको दुरीमा पानीको सुरक्षित मुहान भएको तर आधारभूत सेवाका सम्पूर्ण मापदण्डहरु पुरा नगरेको	कम्तिमा एक वटा सुधारिएको सरसफाइ सेवा भएको तर आधारभूत सेवाका सम्पूर्ण मापदण्डहरु पुरा नगरेको	बिरामीको उपचार गर्ने स्थानमा वा शौचालयमा मात्र एक ठाउँमा हात धुने सुविधा उपलब्ध भएको	फोहोरको सिमित रुपमा बर्गीकरण गरीएको र धारिलो तथा संक्रामक फोहोरलाई सुरक्षित रुपमा बिसर्जन गरिएको तर आधारभूत सेवाका सम्पूर्ण आवश्यकताहरुलाई समेट्न नसकेको ।	सफाइ सम्बन्धी प्रोटोकल भएको र कम्तिमा केहि कर्मचारीहरुले सफाइ सम्बन्धी तालिम प्राप्त गरेका ।
सेवा नभएको	पानी असुरक्षित ईनार अथवा मुल अथवा सतही पानी अथवा ५०० मीटर भन्दा टाढाको सुधार नगरिएको मुहानबाट ल्याउने गरिएको अथवा संस्थाको पानीको श्रोत नै नभएको ।	नसुधारिएको शौचालय सुविधा (ढकन अथवा आसन नभएको खाल्डे शौचालर्य, कपडा झुण्ड्याएर दिसा गर्ने शौचालय,पानीको भाँडा बोकेर जाने /बाल्टिन शौचालय) अथवा संस्थामा शौचालर्य वा शौचालय नभएको	उपचार कक्ष वा शौचालय दुबै स्थानमा हात धुने सुविधा उपलब्ध नभएको	धारिलो तथा संक्रामक फोहोर राख्ने छुट्टा छुट्टै वाल्टिनको व्यवस्था नभएको र दुबै किसिमको फोहोरलाई सुरक्षित रुपमा प्रशोधन अथवा बिसर्जन नगरेको	सफाइ सम्बन्धी प्रोटोकल नभएको र कुनै पनि कर्मचारीले सफाइ सम्बन्धी तालिम प्राप्त नगरेका ।

३.३.१.संस्थाहरुमा सेवा स्तरको सारांश

संस्थाहरुमा सेवा स्तरलाई संयुक्त अनुगमन कार्यक्रम (Joint Monitoring Program) ले निदृष्ट गरे अनुसार संस्थागत खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रगत परिभाषाको आधारमा रहि संख्याको हिसावले प्रस्तुत गरिएको छ । उक्त कार्यक्रम अनुसार सेवाको स्तरलाई उन्नत, आधारभूत, सिमित र सेवा नै नभएको आधारमा बर्गिकरण गरिएको छ । विद्यालयमा वास सेवा स्तर अन्तर्गत पर्सागढी नगरपालिका भित्रका कुनै पनि विद्यालयले उन्नत वास सेवा प्राप्त गरेको देखिदैन । तथापि ५८% विद्यालयले आधारभूत, ३४% विद्यालयले सिमित र ८% विद्यालयमा कुनै पनि प्रकारको सेवा भएको देखिदैन । त्यसै गरी स्वास्थ्य संस्थामा उन्नत सेवाको स्तरको लेखाजोखा अहिलेसम्म गरिएको छैन भने २% स्वास्थ्य संस्थाले आधारभूत स्तरको, ५५% ले सिमित खासस्व सेवा प्राप्त गरेको देखिन्छ भने ४३% स्वास्थ्य संस्थामा सेवा नै नभएको देखिन्छ । यस्तै प्रकारले सार्वजनिक स्थानहरूमा स्थापित खासस्व सेवा मध्ये २५% सार्वजनिक स्थानमा आधारभूत र ७५% सार्वजनिक स्थानमा सिमित खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा पुगेको पाईन्छ ।

तलको तालिकामा विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था र सार्वजनिक शौचालयहरुको सेवा स्तरको बारेमा विस्तृतरुपमा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका १८ वडागत रुपमा खासस्वको अवस्था

क्र. सं.	विवरण	विद्यालय					स्वास्थ्य संस्था					सार्वजनिक शौचालय				
		उन्नत	आधारभूत	सिमित	सेवा नै छैन	जम्मा	उन्नत	आधारभूत	सिमित	सेवा नै छैन	जम्मा	उन्नत	आधारभूत	सिमित	सेवा न छैन	जम्मा
१	खानेपानी	०	३६	४	०	४०	०	१	६	७	१४	०	०	०	०	०
२	सरसफाइ	०	३३	४	३	४०	०	०	९	५	१४	०	०	०	०	०
३	स्वच्छता	०	०	३३	७	४०	०	०	१३	१	१४	०	०	०	०	०
४	वातावरणीय स्वच्छता	०	०	०	०	०	०	०	३	११	१४	०	०	०	०	०
	जम्मा	०	६९	४१	१०	१२०	०	१	३१	२४	५६	०	१	३	०	४
	%	०	५८	३४	८	१००	०	२	५५	४३	१००	०	२५	७५	०	१००

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.३.२ विद्यालयमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता

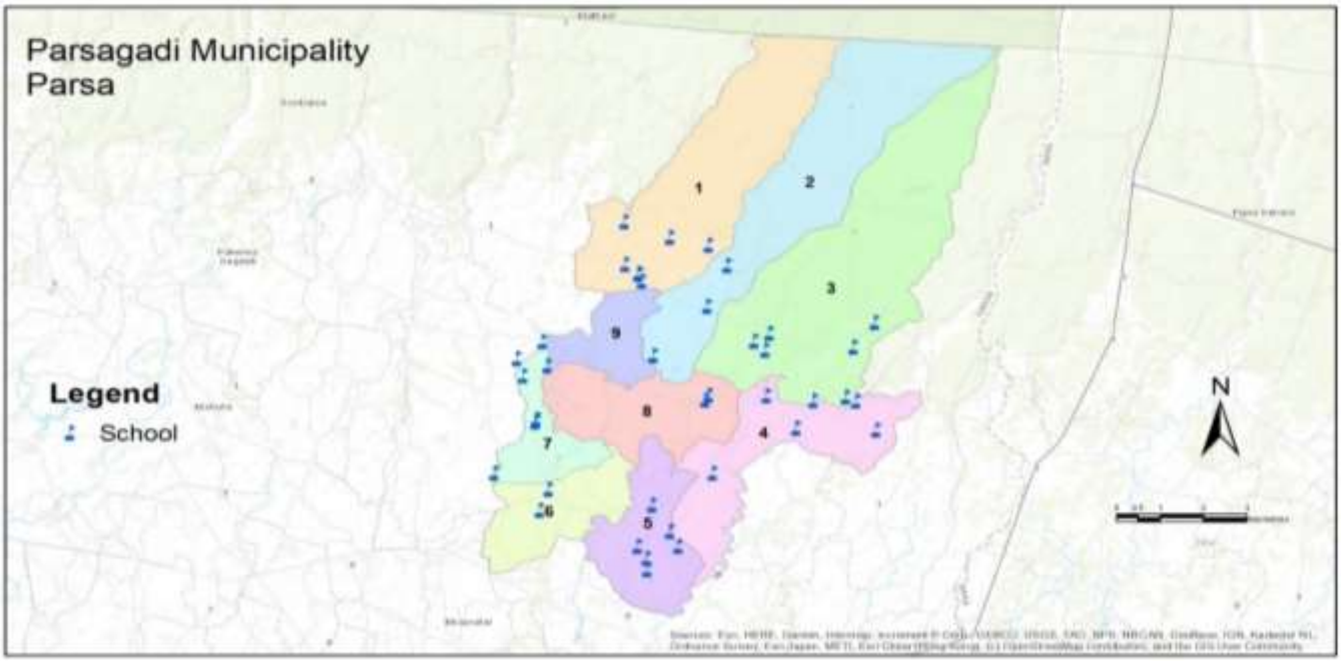

३.३.२.१ विद्यालय, विद्यार्थी, शिक्षक तथा कर्मचारी

पर्सागढी नगरपालिका अन्तर्गत ३० वटा सामुदायिक विद्यालय र १० वटा संस्थागत विद्यालय गरी ४० वटा विद्यालयहरु सञ्चालनमा छन् । २ वटा अलग्गै बाल विकास केन्द्र, ३२ वटा आधारभूत तहको विद्यालय, ५ वटा माध्यामिक तहको विद्यालय र १ वटा क्याम्पसमा कुल १०७२९ विद्यार्थीहरु अध्ययनरत छन् भने ४९४ जना महिला तथा १८९ जना पुरुष गरी जम्मा ६८३ जना शिक्षक तथा कर्मचारीहरु कार्यरत रहेका छन् । यी सम्पूर्ण विद्यालयहरुमा खानेपानी तथा सरसफाइको प्रयाप्त सुविधा पुग्न सकेको छैन । विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका १९ विद्यालय, विद्यार्थी, शिक्षक तथा कर्मचारी

वडा न	विद्यालय विवरण			तह					विद्यार्थी संख्या			शिक्षक तथा कर्मचारी संख्या		
	सामुदायिक	संस्थागत	जम्मा	वाल शिक्षा मात्र	आधारभुत तह (कक्षा ८ सम्म)	मावि तह	क्याम्पस / कलेज	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	महिला	पूरुष	जम्मा
१	३	३	६	०	६	०	०	६	४९३	५१३	१००६	२५	२३	४८
२	३	०	३	१	२	०	०	३	३२८	२९४	६२२	१२	११	२३
३	४	४	८	०	४	३	१	८	१५४१	१६५२	३१९३	५५	७३	१२८
४	६	०	६	०	५	१	०	६	९६४	९४७	१९११	३१	२९	६०
५	४	१	५	०	५	०	०	५	४०६	७६६	११७२	३२९	१६	३४५
६	२	०	२	०	२	०	०	२	१६८	२३६	४०४	४	८	१२
७	४	२	६	१	५	०	०	६	७११	६३४	१३४५	२१	१९	४०
८	२	०	२	०	२	०	०	२	२८८	२६६	५५४	९	५	१४
९	२	०	२	०	१	१	०	२	२८०	२४२	५२२	८	५	१३
जम्मा	**३०**	**१०**	**४०**	**२**	**३२**	**५**	**१**	**४०**	**५१७९**	**५५५०**	**१०७२९**	**४९४**	**१८९**	**६८३**

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.३.२.२ विद्यालयहरुको समग्र खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता स्थिति (तारा पद्धती)

पर्सागढी नगरपालिका क्षेत्रका ४० वटा विद्यालयलाई तारे पद्धति अनुरुप मुल्याङ्कन गर्दा ४० वटै अथवा १०० प्रतिशत विद्यालयले हालसम्म १ तारा, २ तारा र ३ताराको सूचक प्राप्त गर्न नसकेको देखिन्छ। बाँकी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएकोछ।

तालिका २० विद्यालयहरुको समग्र खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता स्थिति (तारा पद्धती) को विवरण

वडा नं	विद्यालय विवरण			तारा स्तर				
	सामुदायिक	संस्थागत	जम्मा	१ तारा	२ तारा	३ तारा	कुनै तारा नभएका	जम्मा
१	३	३	६	०	०	०	६	६
२	३	०	३	०	०	०	३	३
३	४	४	८	०	०	०	८	८
४	६	०	६	०	०	०	६	६
५	४	१	५	०	०	०	५	५
६	२	०	२	०	०	०	२	२
७	४	२	६	०	०	०	६	६
८	२	०	२	०	०	०	२	२
९	२	०	२	०	०	०	२	२
जम्मा	३०	१०	४०	०	०	०	४०	४०
प्रतिशत	७५	२५	१००	०	०	०	१००	१००

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.३.२.३ विद्यालयको खानेपानी प्रणाली

शैक्षिक संस्थाहरुमा सुधारिएको खानेपानी प्रणाली भन्नाले प्राकृतिक स्रोतमा नै संरचनाहरु निर्माण गरी बाहिरी प्रदूषणबाट पर्याप्त संरक्षण गरी उपलब्ध गराइएको पानी हो जुन पानी विशेष गरी दिसाजन्य फोहोरबाट सुरक्षित हुन्छ। यो सर्वेक्षणबाट शतप्रतिशत विद्यालयहरूमा सुधारिएको खानेपानीको प्रणालीको सेवा पुगेको देखिन्छ। तलको तालिकामा देखाइए अनुसार कुल ४० वटा विद्यालय मध्ये ४० वटै विद्यालयमा खानेपानीको सुधारिएको प्रणाली उपलब्ध छ।

तालिका २१ विद्यालयको खानेपानी अवस्थाको विवरण

क.सं.	खानेपानी प्रणाली	विद्यालयको संख्या	विद्यार्थी
१	सुधारिएको	४०	१०,७२९
२	नसुधारिएको	०	०
जम्मा		४०	१०,७२९

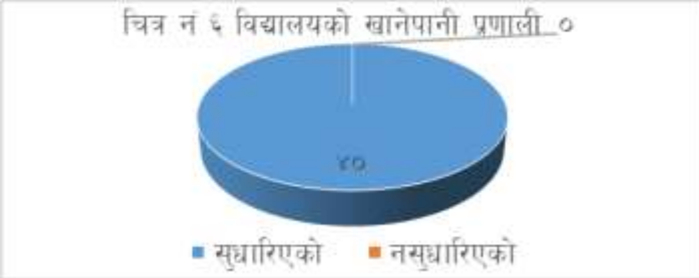

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.३.२.४ वडागतरुपमा विद्यालयमा खानेपानीको अवस्था

पर्सागढी नगरपालिका अन्तगर्तका ४० वटा विद्यालयहरुमा खानेपानीको अवस्था सम्बन्धी वडागतरुपमा गरिएको सर्वेक्षण अनुसार नियमित खानेपानी सुविधा भएका ३६ वटा विद्यालय मध्ये सबैभन्दा बढी वडा नं १, ३ र ४ मा क्रमश.६,८र ६ वटा विद्यालयमा नियमित खानेपानी सुविधा भएको,४० वटा विद्यालयमा खानेपानीको सुरक्षित श्रोत भएको, २४ वटा विद्यालयमा पानी भण्डारण सुविधा भएको, १ वटा विद्यालयमा खानेपानीको शुद्धिकरण गरी प्रयोग गर्ने गरेको,४ वटा विद्यालयमा खानेपानीको नियमित गुणस्तर परीक्षण गर्ने गरेको र ४ वटा विद्यालयमा पानी पिउन योग्य तथा सुरक्षित भएको पाइएको छ। विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका २२ विद्यालयमा खानेपानीको अवस्था

वडा न.	नियमित खानेपानी सुविधा भएका विद्यालय संख्या	खानेपानीको सुरक्षित श्रोत भएका विद्यालय	पानी भण्डारण सुविधा भएका	खानेपानीको सुद्धिकरण गरि प्रयोग गर्ने गरेका	खानेपानीको नियमित गुणस्तर परीक्षण गर्ने गरेका	गुणस्तरको नतिजाले पानी पिउन योग्य तथा सुरक्षित भएको
१	६	६	१	०	०	०
२	२	३	२	०	०	०
३	८	८	६	१	२	२
४	६	६	६	०	२	२
५	४	५	१	०	०	०
६	२	२	२	०	०	०
७	४	६	३	०	०	०
८	२	२	१	०	०	०
९	२	२	२	०	०	०
जम्मा	३६	४०	२४	१	४	४

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.३.३ विद्यालयमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवा स्तर

तलको तालिकामा विद्यालयमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाहरुको विभिन्न सेवा स्तरमा लाभान्वित विद्यालयको संख्या र विद्यार्थीहरुको विवरण उल्लेख गरिएको छ।

तालिका २३ विद्यालयमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्थाको अवस्था

क्र. सं.	सेवाको स्तर	खानेपानी		सरसफाइ		स्वच्छता	
		विद्यालयको संख्या	विद्यार्थी	विद्यालयको संख्या	विद्यार्थी	विद्यालयको संख्या	विद्यार्थी
१	सेवा नै छैन	०	०	३	५७५	७	१०२९
२	आधारभूत	४	६५७	४	५६८	३३	९७००
३	सिमित	३६	१००७२	३३	९५८६	०	०
४	उन्नत	०	०	०	०	०	०
	जम्मा	४०	१०७२९	४०	१०७२९	४०	१०७२९

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.३.३.१ विद्यालयमा शौचालयको सेवा स्तर

पर्सागढी नगरपालिका अन्तरगतका विद्यालयमा भएका शौचालयको सेवास्तर लाई विश्लेषण गर्दा ४८ वटा छात्रा र ५४ वटा छात्र शौचालयमा सिमित सेवा स्तर हुनुका साथै १ वटा छात्र शौचालयमा आधारभूत सेवा स्तर भएको पाइन्छ । तलको तालिकामा विद्यालयमा छात्र र छात्राका लागि उपलब्ध शौचालयहरुको संख्या, अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि पहुँच भएका शौचालयको संख्या र महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सुविधा भएका शौचालयहरुको संख्याको बारेमा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २४ विद्यालयमा शौचालय सेवाको स्तरको अवस्था

क्र.सं.	सेवा स्तर	शौचालयहरुको संख्या			
		छात्रा	छात्र	अपाङ्गमैत्री	महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सुविधा
१	सेवा नै छैन	०	०	०	०
२	आधारभूत	०	१	०	०
३	सिमित	४८	५४	०	०
४	उन्नत	०	०	०	०
	जम्मा	**४८**	**५५**	**०**	**०**

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

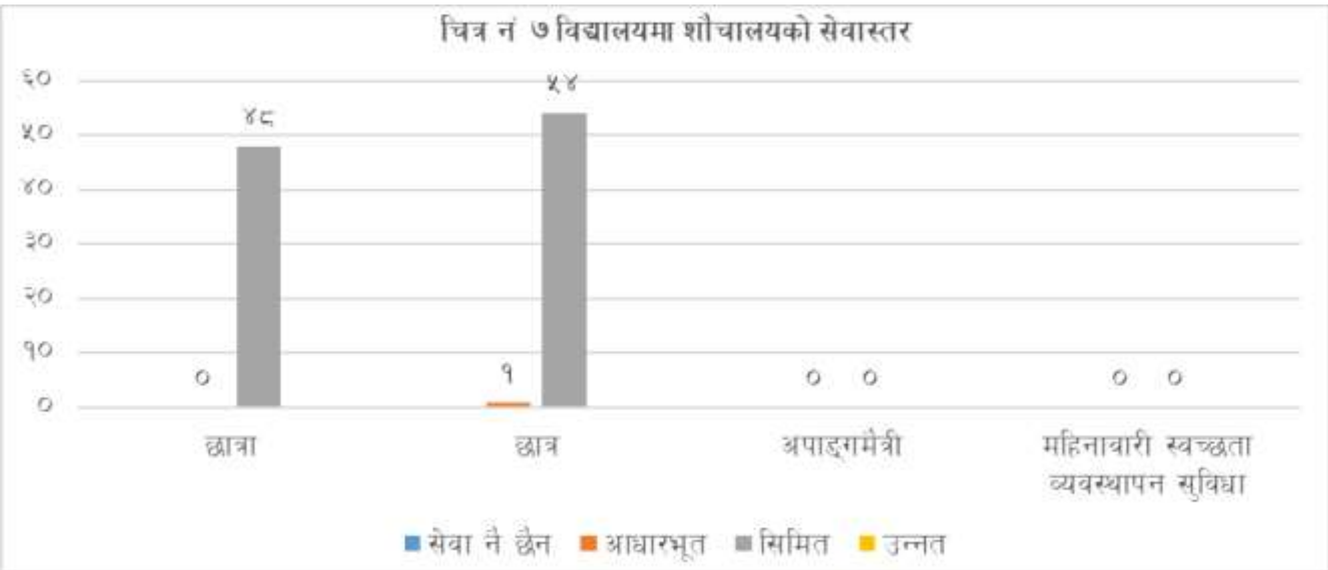

३.३.३.२ विद्यालयमा शौचालयको अवस्था

पर्सागढी नगरपालिकाका विद्यालयहरुको शौचालयको अवस्था विश्लेषण गर्ने क्रममा कुल ४० वटा विद्यालयहरु मध्ये शौचालय भएका तथा प्रयोगमा रहेका विद्यालय २३ वटा, छात्राका लागि छुट्टै शौचालय भएका तथा प्रयोगमा रहेका विद्यालय ३३ वटा र सुधारिएको शौचालय भएका तथा प्रयोगमा रहेका विद्यालय २७ वटा रहेका छन् । त्यस्तै गरेर राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार विद्यार्थी अनुपातमा शौचालय भएका ४ वटा विद्यालयका छात्रा शौचालय र ३ वटा विद्यालयका छात्र शौचालय भएको पाइन्छ भने वातावरणमैत्री शौचालय रहेका विद्यालय ३० वटा र १ वटा विद्यालयमा अपागंतामैत्री शौचालय रहेको पाइएको छ। साथै ३४ वटा विद्यालयको छात्रा र ३३ वटा विद्यालयको छात्र शौचालयमा यूरीनल सुबिधा भएको पाइएको छ भने ४ वटा विद्यालयमा मात्र स्यानीटरी प्याड व्यवस्थापन गर्ने ईन्सिनेरेटरको सुविधा रहेको पाइएको छ । विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २५ विद्यालयहरुमा शौचालयको अवस्था

वडा न.	शौचालय भएका तथा प्रयोगमा रहेका विद्यालय	छात्राका लागि छुट्टै शौचालय भएका तथा प्रयोगमा रहेका विद्यालय	सुधारिएको शौचालय भएका तथा प्रयोगमा रहेका विद्यालय	राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार शौचालय विद्यार्थी अनुपात (१:४०) भएका		शौचालय प्रयोगकर्ता मैत्री भएका		यूरीनल सुबिधा भएका विद्यालय संख्या		स्यानीटरी प्याड व्यवस्थापन गर्ने इन्सीनेटर भएको
				छात्रा	छात्र	अपागंता मैत्री रहेका विद्यालय	वातावरण मैत्री रहेका विद्यालय	छात्रा	छात्र	
१	५	५	४	०	०	०	६	५	५	०
२	०	३	३	२	०	०	२	३	३	१
३	६	७	८	०	१	०	७	७	७	१
४	६	४	०	०	०	०	५	५	४	१
५	२	४	३	०	१	१	१	४	४	१
६	१	१	१	०	०	०	१	१	१	०
७	१	५	५	१	०	०	४	५	५	०
८	२	२	१	०	०	०	२	२	२	०
९	०	२	२	१	१	०	२	२	२	०
जम्मा	२३	३३	२७	४	३	१	३०	३४	३३	४

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

चित्र नं ८ विद्यालयमा शौचालयको अवस्था

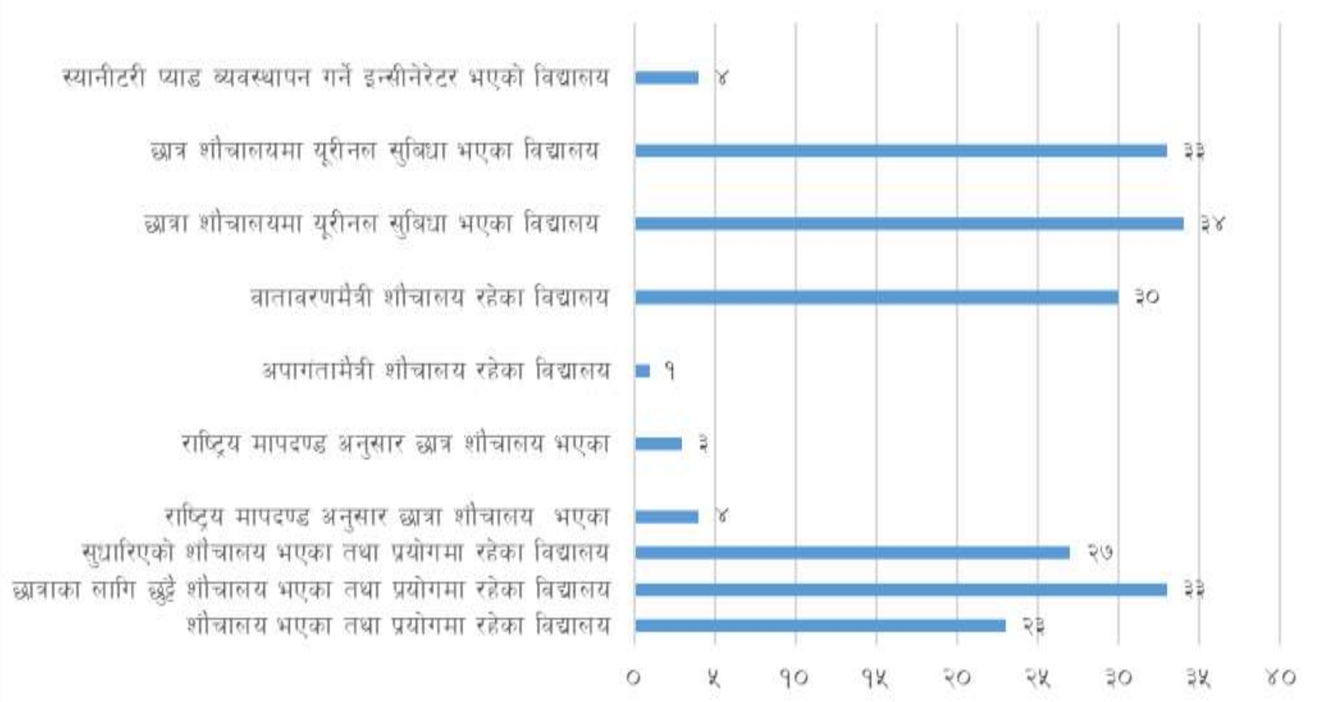

३.३.४ महिनावारी स्वच्छता

पर्सागढी नगरपालिकामा रहेका कुल ४० वटा विद्यालय मध्ये ४ वटा विद्यालयमा स्यानीटरी प्याड व्यवस्थापन गर्ने इन्सीनेटरको व्यवस्था भएको र १२ वटा विद्यालयमा छात्राका लागि स्यानीटरी प्याडको व्यवस्था गरेको देखिन्छ । छात्राहरु महिनावारी भएको बेला १८ वटा विद्यालयमा मात्र छात्राहरु विद्यालयमा आउने गरेका र बाँकी विद्यालयका छात्राहरु नआउने गरेको पाइएको छ । वडागत रुपमा विद्यालयको महिनावारी स्वच्छता सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २६ महिनावारी स्वच्छता सम्बन्धी अवस्थाको विवरण

वडा न.	स्यानीटरी प्याड व्यवस्थापन गर्ने इन्सीनेरेटर भएको	स्यानीटरी प्याडको व्यवस्था गरेका विद्यालय	छात्राहरुलाई पून: प्रयोग गर्ने सकिने स्यानीटरी प्याड निर्माण तालिम प्रदान गरिएको	छात्राहरु सधै र सबै विद्यालय आउने गरेका छन
१	०	०	०	३
२	१	२	०	२
३	१	७	०	७
४	१	१	०	१
५	१	१	०	३
६	०	०	०	०
७	०	०	०	०
८	०	०	०	०
९	०	१	०	२
जम्मा	**४**	**१२**	**०**	**१८**

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.३.५ विद्यालयमा समुहगत हातधुने व्यवस्था

पर्सागढी नगरपालिका क्षेत्रमा सञ्चालित विद्यालय मध्ये २४ वटा विद्यालयमा मात्र समुहगत हातधुने सुविधा भएको पाईएको छ भने १ वटा विद्यालयमा मात्र राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार ५० विद्यार्थीको अनुपातमा १ धाराको व्यवस्था भएको पाइन्छ । त्यसै गरी ३१ वटा विद्यालयमा समुहगत हात धुने स्थानमा साबुन पानीको नियमित व्यवस्था भएको पाइएको छ भने ४० वटा विद्यालयमा फोहोर पानीको सुरक्षित निकास तथा व्यवस्थापन गरेको पाइएको छ ।

तालिका २७ विद्यालयमा समुहगत हातधुने अवस्था सम्बन्धी विवरण

वडा न.	समुहगत हातधुने सुविधा भएका तथा प्रयोगमा आएका	राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार धारा विद्यार्थी अनुपात (१:५०) भएका	समुहगत हातधुने स्थानमा साबुन र पानीको नियमित व्यवस्था भएका	फोहर पानीको सुरक्षित निकास तथा व्यवस्थापन भएको
१	५	०	५	६
२	०	०	२	३
३	६	०	६	८
४	४	०	६	६
५	२	१	३	५
६	१	०	१	२
७	३	०	५	६
८	२	०	१	२
९	१	०	२	२
जम्मा	**२४**	**१**	**३१**	**४०**

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.३.६ वातावरणीय सरसफाइ

विद्यालयको वातावरणीय सरसफाइ अवस्थाको सर्बेक्षणलाई हेर्ने हो भने ३२ वटा विद्यालयमा ठोस फोहोरलाई डस्टबिनमा संकलन गरी सुरक्षित विसर्जन गर्ने गरेको, १७ वटा विद्यालयमा कुहिने र नकुहिने फोहोरको अलग अलग संकलन गरी सुरक्षित विसर्जन गर्ने गरेको, ११ वटा विद्यालयमा फोहोरको पुन: प्रयोग तथा पुन चक्रण पद्धती लागु गरिएको, १२ वटा विद्यालयको परिसरमा फूल रोपी बगैचाको व्यवस्थापन शगरिएको र ७ वटा विद्यालयको खाली जमिनमा बृक्षारोपण, बगैचा र करेसावारी बनाएको देखिन्छ । अन्य विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका २८ वातावरणीय सरसफाइ सम्बन्धी अवस्था

वडा न.	ठोस फोहरलाई डस्टबिनमा संकलन गरि सुरक्षित विसर्जन गर्ने	कुहिने र नकुहिनेको अलग अलग संकलन गरि सुरक्षित विसर्जन गर्ने	फोहरको पुनः प्रयोग तथा पुन चक्रण पद्धती लागु गरिएको	विद्यालय क्षेत्र खुला दिसा मुक्त रहेको	विद्यालय परिसरमा फूल रोपी बगैचाको व्यवस्थापन गरिएको	विद्यालयको खाली जमिनमा बृक्षारोपण, बगैचा र करेसावारी बनाईएको
१	६	०	१	६	१	०
२	२	०	०	२	०	०
३	७	६	३	८	४	४
४	५	०	१	६	१	०
५	१	१	२	४	१	१
६	२	२	१	२	१	१
७	५	५	०	६	१	०
८	२	१	१	२	१	०
९	२	२	२	२	२	१
जम्मा	**३२**	**१७**	**११**	**३८**	**१२**	**७**

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.३.७ व्यवस्थापन तथा संस्थागत अवस्था

विद्यालयको व्यवस्थापन तथा संस्थागत अवस्थालाई विश्लेषण गर्दा कुल ४० वटा विद्यालय मध्ये २६ वटा विद्यालयमा बाल क्लब र विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति गठन भएको, कुनै पनि विद्यालयमा खासस्व सम्पर्क शिक्षक नतोकिएका, १७ वटा विद्यालयले विद्यालय खासस्व कार्य योजना बनाएर कार्यान्वयन गरेका, १२ वटा विद्यालयमा नियमित मर्मत सम्भारका लागि मर्मत सम्भार कोषको व्यवस्था भएको, ५ वटा विद्यालयमा आवश्यक सीप र जगेडा औजारहरुको व्यवस्था भएको, १५ वटा विद्यालयमा नियमित रुपमा तालिका अनुसार शौचालय, पानी टंकी, फिल्टर र हातधुने ठाउँको सरसफाइ गर्ने गरिएको पाइएको छ ।

तालिका २९ व्यवस्थापन तथा संस्थागत अवस्था सम्बन्धी विवरण

वडा न.	बाल क्लब र विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति गठन भएको	विद्यालयको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना भएको	नियमित मर्मत सम्भारका लागि मर्मत सम्भार कोषको व्यवस्था भएको	आवश्यक सीप र जगेडा औजारहरुको व्यवस्था भएको	नियमित रुपमा तालिका अनुसार शौचालय, पानी टंकी, फिल्टर र हातधुने ठाउँको सरसफाइ गर्ने गरिएको
१	५	३	२	०	२
२	०	१	०	०	२
३	५	६	४	१	३
४	५	२	०	०	०
५	२	१	१	१	१
६	२	१	२	०	२
७	४	०	१	३	२
८	१	२	१	०	१
९	२	१	१	०	२
जम्मा	**२६**	**१७**	**१२**	**५**	**१५**

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.३ ख. स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता

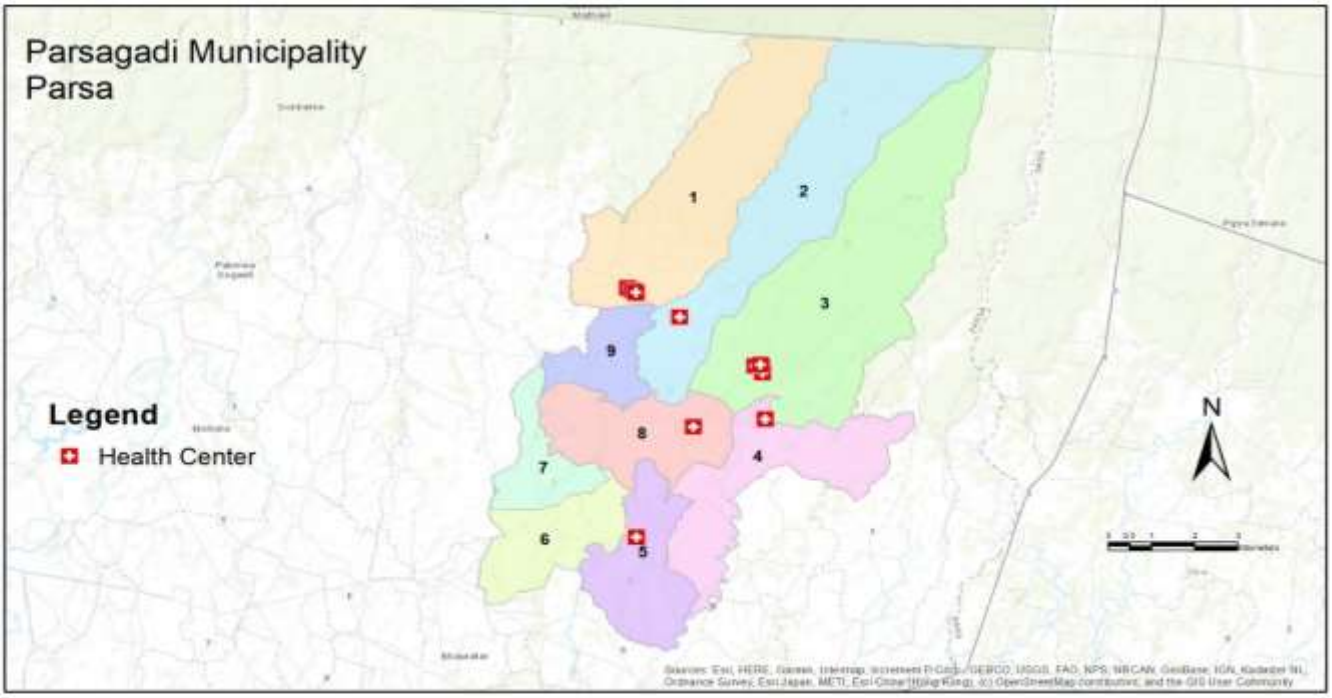

स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छतालाई उन्नत सेवा स्तरमा मूल्याङ्कन गरिएको छैन तसर्थ स्वास्थ्य संस्थालाई आधारभूत सेवास्तर र उन्नत सेवास्तरलाई संगै समावेश गरिएको छ । तलको तालिकामा स्वास्थ्य संस्थाको संख्या र जनसंख्या (बिरामी र कर्मचारी) का लागि स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानी, सरसफाइ, स्वच्छता र ठोस फोहोर व्यवस्थापन सुविधाको विभिन्न सेवास्तर उल्लेख गरिएको छ ।

३.३.८ स्वास्थ्य संस्थाको खासस्व सेवा स्तर

पर्सागढी नगरपालिकामा स्वास्थ्य सेवाको स्तरको सर्बेक्षण गर्ने क्रममा १४ वटा स्वास्थ्य संस्था मध्ये खानेपानी सेवा नै नभएका स्वास्थ्य संस्था ७ वटा, आधारभूत सेवा पुगेका स्वास्थ्य संस्था ६ वटा, सिमित सेवा स्तर भएको स्वास्थ्य संस्था १ वटा र उन्नत किसिमको सेवा स्तर कुनै पनि संस्थामा नभएको पाईन्छ । त्यसैगरी सरसफाइ सेवाको स्तरलाई हेर्ने हो भने ५ वटा स्वास्थ्य संस्थामा सरसफाइ सेवाको स्तर नभएको, ९ वटा स्वास्थ्य संस्थामा आधारभूत सेवा स्तर भएको पाइएको छ भने सिमित र उन्नत किसिमको सेवा कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा नभएको पाइएको छ । स्वच्छता सेवा स्तरलाई विश्लेषण गर्ने क्रममा १ वटा स्वास्थ्य संस्थामा स्वच्छता सम्बन्धी सेवा नै नभएको र बाँकी १३ वटा स्वास्थ्य संस्थामा आधारभूत सेवा स्तर भएको पाइएको छ । ठोस फोहोर व्यवस्थापनको सेवा स्तर अन्तरगत सेवा नै नभएका स्वास्थ्य संस्था १२ वटा र बाँकी २ वटा स्वास्थ्य संस्थामा सिमित सेवा स्तर भएको पाइएको छ । विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ३० स्वास्थ्य संस्थाको खासस्व सेवा स्तर सम्बन्धी विवरण

क्र. सं.	सेवा स्तर	खानेपानी		सरसफाइ		स्वच्छता		ठोस फोहोर व्यवस्थापन	
		स्वास्थ्य संस्थाको संख्या	जनसंख्या	स्वास्थ्य संस्थाको संख्या	जनसंख्या	स्वास्थ्य संस्थाको संख्या	जनसंख्या	स्वास्थ्य संस्थाको संख्या	जनसंख्या
१	सेवा नै छैन	७	१२६	५	३९	१	१०	१२	२१३
२	आधारभूत	६	१५४	९	२५१	१३	२८०	०	०
३	सिमित	१	१०	०	०	०	०	२	७७
४	उन्नत	०	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा	**१४**	**२९०**	**१४**	**२९०**	**१४**	**२९०**	**१४**	**४२६**

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.३.९ स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानीको अवस्था

नगर क्षेत्र भित्र भएका १४ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरु मध्ये १२ वटा स्वास्थ्य संस्थामा नियमित खानेपानी सेवा उपलब्ध छ तथापि ५० प्रतिशत स्वास्थ्य संस्थामा मात्र २४ सै घण्टा खानेपानी सेवा उपलब्ध छ भने बाँकी स्वास्थ्य संस्थामा निश्चित समयमा मात्र पानीको उपलब्धता हुन्छ। १४ वटै अर्थात् शत प्रतिशत स्वास्थ्य संस्थामा सुरक्षित श्रोतको खानेपानी सेवा उपलब्ध छ र २ वटा स्वास्थ्य संस्थामा मात्र पानीको शुद्धिकरण गर्ने गरिएको छ। खानेपानी सेवा उपलब्ध भएका स्वास्थ्य संस्थाहरु मध्ये कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानीको गुणस्तर परीक्षण गरिएको छैन। ५ वटा स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानी भण्डारणको सुविधा भएको र खानेपानीको बैकल्पिक श्रोतको पहिचान कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा भएको पाइदैन। ६ वटा स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानीको श्रोत सम्मको अनुमानित दुरी ३० मीटरको दुरी भन्दा कम,७ वटा संस्थाको खानेपानीको श्रोत कार्यालय हाता भित्र र बाँकी १ वटा स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानीको श्रोत ३० मीटरको दुरी भन्दा बढी रहेको पाइएको छ। बाँकी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका ३१ स्वास्थ्य संस्थाको खासस्व अवस्था सम्बन्धी विवरण

सि. नं.	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	स्वास्थ्य संस्थाको प्रकार	वडा नं	नियमित खानेपानी सेवा उपलब्ध भएको	२४ सै घण्टा खानेपानीको उपलब्धता	सुरक्षित श्रोतको खानेपानी सेवा उपलब्ध भएको	पिउनका लागि शुद्धिकरण गरिएको	खानेपानीको गुणस्तर परीक्षण गरिएको	अपांगता भएको व्यक्तिहरुलाई खानेपानीको सुबिधा भएको	खानेपानी भण्डार सुबिधा भएको	खानेपानी नियमित सेवा नभए बैकल्पिक श्रोतको पहिचान भएको	अनुमानित दुरी
१	पुनम हेल्थ क्लिनिक	प्राथमिक अस्पताल (वर्ग ख)	पर्सागढी १	१	०	छ	गरिदैन	गरेको छैन	०	०	०	३० मि भन्दा कम
२	मनोजा हेल्थ क्लिनिक	प्राथमिक अस्पताल (वर्ग ख)	पर्सागढी १	१	०	छ	गरिदैन	गरेको छैन	०	०	०	३० मि भन्दा कम
३	राजेश्वरी हेल्थ क्लिनिक	प्राथमिक अस्पताल (वर्ग ख)	पर्सागढी १	१	०	छ	गरिदैन	थाहा छैन	०	०	०	३० मि भन्दा कम
४	गोर्खा मेडिकल हेल्थ क्लिनिक	प्राथमिक अस्पताल (वर्ग ख)	पर्सागढी १	०	१	छ	गरिदैन	गरेको छैन	०	०	०	३० मि भन्दा कम
५	कमल हेल्थ क्लिनिक	प्राथमिक अस्पताल (वर्ग ख)	पर्सागढी १	१	१	छ	गरिदैन	गरेको छैन	०	०	०	हाता भित्र
६	बागबाना स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	पर्सागढी २	१	१	छ	गरिन्छ	गरेको छैन	०	१	०	हाता भित्र
७	चौरसिया पोलीक्लिनिक	शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन	पर्सागढी ३	१	१	छ	गरिदैन	गरेको छैन	०	१	०	हाता भित्र
८	राम हेल्थ क्लिनिक	शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन	पर्सागढी ३	१	१	छ	गरिदैन	गरेको छैन	०	१	०	हाता भित्र
९	पाण्डे हेल्थ क्लिनिक	शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन	पर्सागढी ३	१	१	छ	गरिदैन	गरेको छैन	०	०	०	हाता भित्र
१०	साही क्लिनिकल	शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन	पर्सागढी ३	०	१	छ	गरिदैन	गरेको छैन	०	०	०	३० मि भन्दा कम
११	जोखु हेल्थ क्लिनिक	शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन	पर्सागढी ३	०	१	छ	गरिदैन	गरेको छैन	०	०	०	३० मि भन्दा कम
१२	बिरुवागुठी स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	पर्सागढी ४	०	०	छ	गरिदैन	गरेको छैन	०	१	०	३० मि भन्दा बढी
१३	पचरुखी स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	पर्सागढी ५	१	१	छ	गरिन्छ	गरेको छैन	०	१	०	हाता भित्र
१४	हरपुर स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	पर्सागढी ८	१	१	छ	गरिदैन	गरेको छैन	०	०	०	हाता भित्र

श्रोत : NWASH,स्वास्थ्य संस्थाको वास सर्वेक्षण, २०७८

३.३.१० स्वास्थ्य संस्थाको शौचालय र यसको सरसफाइको अवस्था

पर्सागढी नगरपालिकामा भएका १४ वटा स्वास्थ्य संस्था मध्ये ९ वटा स्वास्थ्य संस्थामा ११ वटा मात्र शौचालय भएको र उक्त ११ वटै शौचालय प्रयोगमा रहेका छन् । जसमध्ये ४ वटा शौचालय महिलाका लागि छुट्टै ५ वटा शौचालय पुरुषका लागि छुट्टै १ वटा शौचालय स्टाफका लागि छुट्टै र बाँकी १ सर्बसाधारणका वटा शौचालय सबैका लागि प्रयोग हुदै आइरहेको छ । प्रयोगमा आइरहेका कुनै पनि शौचालयमा युरिनलको व्यवस्था भएको पाइदैन । प्रयोगकर्तामैत्रीका हिसावले ७ वटा शौचालय बालमैत्री, ३ वटा शौचालय महिलामैत्री छन् भने ५ वटा शौचालयहरु अपांगतामैत्री भएको पाइन्छ । त्यसैगरी ८ वटा शौचालयको हात धुने स्थानमा साबुनपानीको व्यवस्था छ भने ३ वटा हात धुने स्थानमा अल्कोहल बेस्ड रबको व्यवस्था भएको देखिन्छ । बाँकी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ३२ शौचालय र यसको सरसफाइको विवरण

सि. नं	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	स्वास्थ्य संस्थाको प्रकार	वडा नं	सुधारिएको शौचालय			शौचालय छ भने				युरिनलको व्यवस्था भएको		शौचालय प्रयोगकर्ता मैत्री भएको			हात धुने स्थानमा साबुनपानीको व्यवस्था	हात धुने स्थानमा स्यानिटाइजरको व्यवस्था
				छ	जम्मा संख्या	प्रयोगमा रहेको संख्या	महिलाका लागि शौचालय	पुरुषका लागि छुट्टै	कर्मचारीहरुका लागि छुट्टै शौचालय	सर्बसाधारणका लागि छुट्टै शौचालय भएको	महिला	पुरुष	बालबालिका लागि	महिलाका लागि	अपांगता भएको		
१	पुनम हेल्थ क्लिनिक	प्राथमिक अस्पताल (वर्ग ख)	पर्सागढी १	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०
२	मनोजा हेल्थ क्लिनिक	प्राथमिक अस्पताल (वर्ग ख)	पर्सागढी १	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३	राजेश्वरी हेल्थ क्लिनिक	प्राथमिक अस्पताल (वर्ग ख)	पर्सागढी १	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४	गोर्खा मेडिकल हेल्थ क्लिनिक	प्राथमिक अस्पताल (वर्ग ख)	पर्सागढी १	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५	कमल हेल्थ क्लिनिक	प्राथमिक अस्पताल (वर्ग ख)	पर्सागढी १	१	१	१	०	०	०	०	०	०	१	०	१	०	०
६	बागबाना स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	पर्सागढी २	१	४	४	२	२	०	०	०	०	१	१	०	१	०
७	चौरसिया पोलीक्लिनिक	शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन	पर्सागढी ३	१	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	१	१	१
८	राम हेल्थ	शहरी स्वास्थ्य	पर्सागढी ३	१	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	१	१	१

सि. नं	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	स्वास्थ्य संस्थाको प्रकार	वडा नं	सुधारिएको शौचालय			शौचालय छ भने				युरिनलको व्यवस्था भएको		शौचालय प्रयोगकर्ता मैत्री भएको			हात धुने स्थानमा साबुनपानीको व्यवस्था	हात धुने स्थानमा स्यानिटाइजरको व्यवस्था
				छ	जम्मा संख्या	प्रयोगमा रहेको संख्या	महिलाका लागि शौचालय	पुरुषका लागि छुट्टै	कर्मचारीहरुका लागि छुट्टै शौचालय	सर्वसाधारणका लागि छुट्टै शौचालय भएको	महिला	पुरुष	बालबालिका लागि	महिलाका लागि	अपांगता भएको		
	क्लिनिक	प्रवर्द्धन															
९	पाण्डे हेल्थ क्लिनिक	शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन	पर्सागढी ३	१	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	१	१	०
१०	साही क्लिनिकल	शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन	पर्सागढी ३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
११	जोखु हेल्थ क्लिनिक	शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन	पर्सागढी ३	१	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	१	०	०
१२	बिरुवागुठी स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	पर्सागढी ४	१	३	३	१	१	१	०	०	०	०	१	०	१	१
१३	पचरुखी स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	पर्सागढी ५	१	२	२	१	१	०	०	०	०	१	१	०	१	०
१४	हरपुर स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	पर्सागढी ८	१	१	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०	१	०
	जम्मा			९	११	११	४	५	१	०	०	०	७	३	५	८	३

NWASH, स्वास्थ्य संस्थाको खासस्व सर्वेक्षण २०७८

३.३.११ स्वास्थ्य संस्थाको ठोस फोहोरको व्यवस्थापन

पर्सागढी नगरपालिकामा भएका १४ वटा स्वास्थ्य संस्था मध्ये २ वटा स्वास्थ्य संस्थामा ठोस फोहोरको सुरक्षित संकलन गर्न बकेटहरुको लेवलिङ्ग सहित व्यवस्था गरिएको छ भने ८ वटा स्वास्थ्य संस्थामा ठोस फोहोरको सुरक्षित निर्मलिकरण गर्ने गरिएको छ । ठोस फोहोर विसर्जनका लागि ६ वटा स्वास्थ्य संस्थाले फोहोर विसर्जन केन्द्रमा पठाउने गरेको, २ वटा स्वास्थ्य संस्थाको जैविक प्रक्रियाबाट र ६ वटा स्वास्थ्य संस्थाको कुनै प्रक्रियागत बिधि नअपनाइ ठोस फोहोरको विसर्जन गर्ने गरेको पाईन्छ । पून :प्रयोग गर्न मिल्ने औजारहरुको निर्मलिकरणका लागि १३ वटा स्वास्थ्य संस्थाको Chemical disinfection को माध्यमबाट, १ वटा स्वास्थ्य संस्थाको Autoclave with local process को माध्यमबाट औजारहरुको निर्मलिकरणको प्रक्रिया अपनाएको देखिन्छ । बाँकी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ३३ स्वास्थ्य संस्थाको फोहोर व्यवस्थापन सम्बन्धी विवरण

सि.नं	स्वास्थ्य संस्थाको नाम	स्वास्थ्य संस्थाको प्रकार	वडा नं	ठोस फोहोरको सुरक्षित संकलन गर्न बकेटहरुको लेवलिङ्ग सहित व्यवस्था गरिएको	ठोस फोहोरको सुरक्षित निर्मलिकरण गर्ने गरिएको	ठोस फोहोरको सुरक्षित रुपमा विसर्जन गर्ने गरेको	पून :प्रयोग गर्न मिल्ने औजारहरुको निर्मलिकरण तथा अटो क्लेभिंग गर्ने गरेको
१	पुनम हेल्थ क्लिनिक	प्राथमिक अस्पताल (वर्ग ख)	पर्सागढी १	०	गरिन्छ	फोहोर विसर्जन केन्द्रमा पठाउने	Autoclave with local process
२	मनोजा हेल्थ क्लिनिक	प्राथमिक अस्पताल (वर्ग ख)	पर्सागढी १	०	गरिन्छ	फोहोर विसर्जन केन्द्रमा पठाउने	Others
३	राजेश्वरी हेल्थ क्लिनिक	प्राथमिक अस्पताल (वर्ग ख)	पर्सागढी १	१	गरिन्छ	फोहोर विसर्जन केन्द्रमा पठाउने	Chemical disinfection
४	गोर्खा मेडिकल हेल्थ क्लिनिक	प्राथमिक अस्पताल (वर्ग ख)	पर्सागढी १	०	गरिन्छ	फोहोर विसर्जन केन्द्रमा पठाउने	Chemical disinfection
५	कमल हेल्थ क्लिनिक	प्राथमिक अस्पताल (वर्ग ख)	पर्सागढी १	०	गरिन्छ	फोहोर विसर्जन केन्द्रमा पठाउने	Chemical disinfection
६	बागबाना स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	पर्सागढी २	०	गरिन्छ	जैविक प्रक्रियाबाट	Chemical disinfection
७	चौरसिया पोलीक्लिनिक	शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन	पर्सागढी ३	०			
८	राम हेल्थ क्लिनिक	शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन	पर्सागढी ३	०	गरिन्छ	फोहोर विसर्जन केन्द्रमा पठाउने	Chemical disinfection
९	पाण्डे हेल्थ क्लिनिक	शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन	पर्सागढी ३	०	गरिदैन		Chemical disinfection
१०	साही क्लिनिकल	शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन	पर्सागढी ३	०	गरिदैन		Chemical disinfection
११	जोखु हेल्थ क्लिनिक	शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन	पर्सागढी ३	०	गरिदैन		Chemical disinfection
१२	बिरुवागुठी स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	पर्सागढी ४	०	गरिदैन		Chemical disinfection
१३	पचरुखी स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	पर्सागढी ५	१	गरिन्छ	जैविक प्रक्रियाबाट	Chemical disinfection
१४	हरपुर स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी	पर्सागढी ८	०	गरिदैन		

श्रोत : NWASH, स्वास्थ्य संस्थाको खास्वस सर्वेक्षण, २०७८

३.३.१२ स्वास्थ्य संस्थाको ठोस तथा तरल फोहोर व्यवस्थापन

यस पर्सागढी नगरपालिका अन्तर्गतका १४ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरु मध्ये कुनै पनि स्वास्थ्य संस्था (प्रसुती केन्द्र) मा बच्चा जन्मिए पछि सालनालको उचित विसर्जनका लागि प्लेसान्टा पिटको व्यवस्था नभएको देखिन्छ। त्यसैगरी स्वास्थ्य संस्थाबाट निस्किने फोहोरको व्यवस्थापनका लागि २ वटा स्वास्थ्य संस्थामा डस्टविनको व्यवस्था गरेको पाइएको छ। उपरोक्त १४ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरु मध्ये ६ वटा स्वास्थ्य संस्थामा तिखो र संक्रामक फोहोर छुट्याउने गरेको पाइन्छ भने कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा महिनावारी स्वच्छता सामाग्री एवं जोखिमयुक्त फोहोर विसर्जन गर्न ईन्सिनेरेटरको व्यवस्था नभएको, ३ वटा स्वास्थ्य संस्थामा वातावरण सफाइ प्राटोकल अवलम्बन गर्ने गरिएको छ भने वातावरणीय सफाइ कर्मचारीको व्यवस्था कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा नभएको पाइन्छ।

चित्र नं ९ ठोस फोहोरको व्यवस्थापन

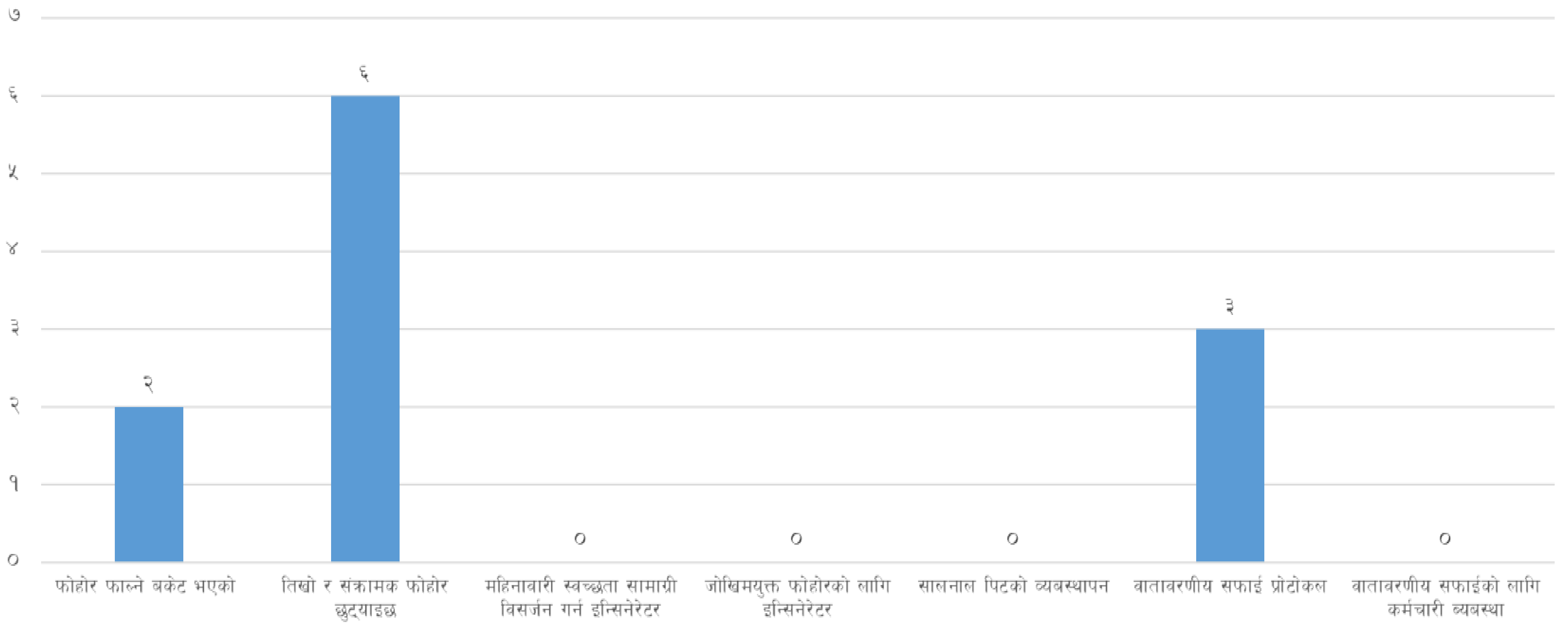

३.३.१३ सूचक बमोजिम स्वास्थ्य संस्थाको खासस्व, ठोस फोहोरको व्यवस्थापन र वातावरणीय सफाइको अवस्था

पर्सागढी नगरपालिकाका १४ वटै स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता, ठोस फोहोरको व्यवस्थापन र स्वास्थ्य संस्थामा वातावरणीय सफाइ सम्बन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका ३४ स्वास्थ्य संस्थाको समग्र खासस्व, ठोस फोहोरको व्यवस्थापन र वातावरणीय सफाइको अवस्था सम्बन्धी विवरण

क.सं.	परिमिति/सूचकहरु	संख्या
स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानी		
१	खानेपानी पर्याप्त भएका स्वास्थ्य संस्था	१२
२	प्रशोधित खानेपानी भएका स्वास्थ्य संस्था	२
स्वास्थ्य संस्थाको सरसफाइ		
१	पुरुषका लागि प्रयोगयोग्य शौचालय	५
२	महिलाका लागि शौचालय	४
३	महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन सुविधा सहितको महिलाका लागि प्रयोगयोग्य शौचालय	१
४	अपाङ्गमैत्री प्रयोगयोग्य शौचालय	५
स्वास्थ्य संस्थामा स्वच्छता		
१	साबुन सहितको हात धुने सुविधा भएको	८
२	उपचार गर्ने कक्षमा स्यानिटाइजर भएको	३
३	उपचार गर्ने ठाउँमा प्रयोगयोग्य साबुन सहितको हात धुने सुविधा भएको	९
स्वास्थ्य संस्थामा ठोस फोहोरको व्यवस्थापन		
१	फोहोर राख्नको लागि बाल्टिन/टोकरी भएको	२०
२	धारिलो तथा संक्रामक फोहोरलाई अलग गरेर विसर्जन गर्ने गरेको	६
३	महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापनका लागि इन्सिनेरेटर उपलब्ध भएको	०
४	घातक फोहोरका लागि इन्सिनेरेटर उपलब्ध भएको	०
५	सालनाल फाल्ने खाल्डो (Placenta pit) उपलब्ध भएको	०
स्वास्थ्य संस्थामा वातावरणीय सरसफाइ		
१	वातावरणीय सफाइ सम्बन्धी प्रोटोकल भएको	३
२	वातावरणीय सफाइका लागि कर्मचारीको व्यवस्था	०

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.३.१४ सार्वजनिक शौचालयहरुको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता

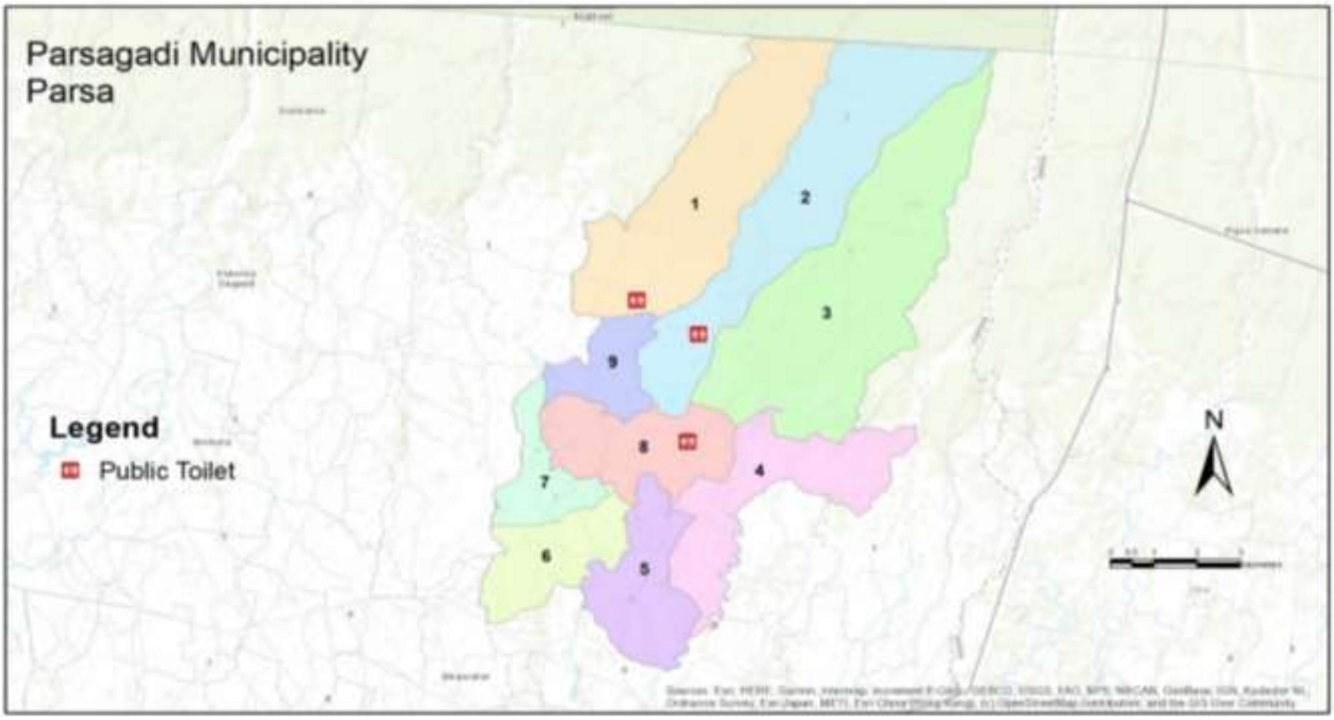

तलको तालिकामा सार्वजनिक शौचालयहरुको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्थाका बारेमा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका ३५ सार्वजनिक शौचालयको समग्र खासस्व अवस्था सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	परिमिति/सूचकहरु	संख्या
सार्वजनिक शौचालयमा पानी आपुर्ती		
१	सबै हात धुने स्थान र शौचालयहरुमा पर्याप्त पानीको उपलब्धता	२
सार्वजनिक शौचालयमा सरसफाइ		
१	महिलाका लागि शौचालय भएको	५
२	कम हिंडडुल गर्न सक्ने व्यक्तिहरुका लागि कम्तिमा एकवटा शौचालयको व्यवस्था भएको	१
३	बालबालिकाहरुका लागि कम्तिमा एकवटा शौचालयको व्यवस्था भएको	२
सार्वजनिक शौचालयमा पहुँच		
१	सबैको पहुँचमा	१
२	बालबालिकाको पहुँचमा नभएको	२
३	कम हिंडडुल गर्न सक्ने व्यक्तिहरुको पहुँचमा नभएको	३
४	बालबालिका र कम हिंडडुल गर्न सक्ने व्यक्तिहरुको पहुँचमा नभएको	२
सार्वजनिक शौचालयमा स्वच्छता		
१	हात धुने सुविधा भएको	१
२	साबुन सहितको हात धुने सुविधा उपलब्ध भएको	१

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.४ खानेपानी तथा सरसफाइको प्रणाली प्रविधि

३.४.१ खानेपानी प्रणाली प्रविधि

सन् २०२० सम्ममा पर्सागढी नगरपालिकामा २ वटा खानेपानी आयोजना संचालनमा रहेका छन् । हाल संचालनमा रहेका ती खानेपानी आयोजनाहरु ग्राभिटी फ्लो प्रणालीका छन् । यस पर्सागढी नगरपालिकामा ग्राभिटि फ्लो खानेपानी आयोजना र धाराहरु नीजि धाराको रुपमा जडान गरिएको पाइदैन । साथै नगरपालिकामा कुनै पनि पानी शुद्धिकरण प्लान्ट जडान गरिएको पाइदैन ।

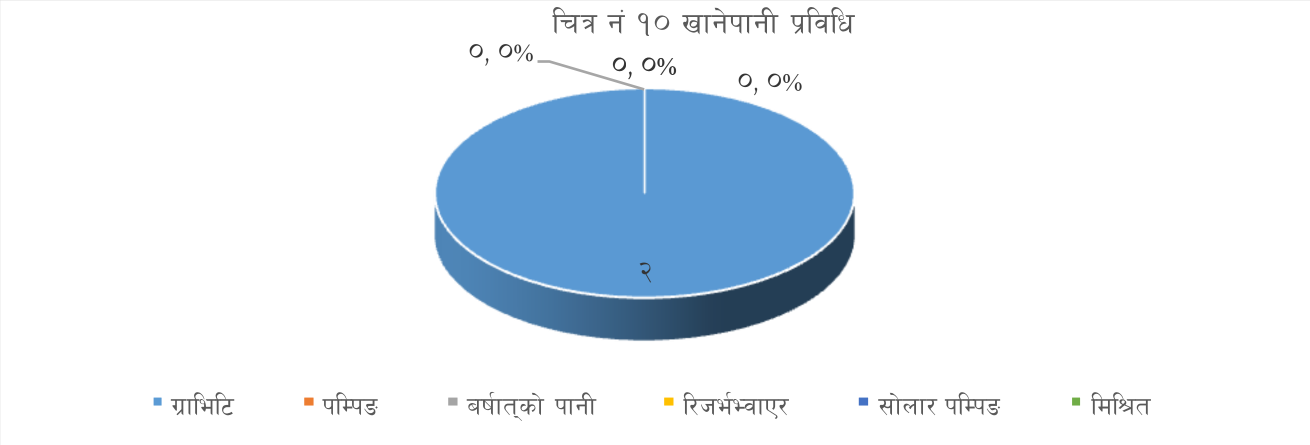

तालिका ३६ नगरपालिकामा खानेपानीको आपुर्ती प्रणाली

क्र. सं.	प्राविधिक विकल्प	खानेपानी प्रणालीको संख्या	घरको प्राङ्गणमा नीजि खानेपानी धाराको सेवा प्राप्त गरेका जनसंख्या		सार्बजनिक खानेपानी धाराबाट सेवा प्राप्त गरेका जनसंख्या		पानी प्रशोधन प्लान्टको उपलब्धता	दिसाजन्य दुषित नभएको	मुख्य रसायनिकजन्य दुषित नभएको
			सुचारु भएका धारा	सिमित रुपमा सुचारु भएका धारा	सुचारु भएका धारा	सिमित रुपमा सुचारु भएका धारा			
			जनसंख्या	जनसंख्या	जनसंख्या	जनसंख्या	खानेपानी प्रणालीको संख्या	खानेपानी प्रणालीको संख्या	खानेपानी प्रणालीको संख्या
१	ग्राभिटि	०	०	०	०	०	०	०	०
२	पम्पिङ	२	०	०	०	०	०	०	०
३	बर्षात्को पानी	०	०	०	०	०	०	०	०
४	रिजर्भभ्वाएर	०	०	०	०	०	०	०	०
५	सोलार पम्पिङ	०	०	०	०	०	०	०	०
६	मिश्रित	०	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा	२	०	०	०	०	०	०	०
	%	१००	०	०	०	०			

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.४.२ सरसफाइ प्रणाली प्रविधि

पर्सागढी नगरपालिकाको ६८८२ घरधुरीमध्ये वास योजना तयारीको क्रममा ७४६ घरधुरीमा भएको सर्वेक्षण अनुसार घरायसी शौचालयको अवस्था तपसिल वमोजिमको भेटिएको छ । जसअनुसार ०.१३% घरधुरीहरुमा मात्र फ्लस शौचालय छन् भने ५५.७६ % घरधुरीहरुमा पावर फ्लस शौचालय प्रयोगमा रहेका साथै सर्वेक्षण अनुसार ४४.१% घरधुरीमा शौचालय नै नभएको देखिन्छ ।

पर्सागढी नगरपालिकाका शौचालयमा धेरै साधारणदेखि उन्नत प्रविधिहरु प्रयोग भएको पाइएको छ भने ती मध्ये फ्लसिङ भएका शौचालयहरु नभएको पाइएको छ । नगरपालिका क्षेत्रमा निर्माण भइ प्रयोगमा रहेका विभिन्न प्रकारका प्रविधिहरूमा आधारित शौचालयहरुको अवस्था तलको तालिकामा देखिन्छ । शौचालयको विस्तृत विवरण अनुसूचीमा राखिएको छ ।

तालिका ३७ घरायसी रुपमा शौचालयको अवस्था सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	शौचालयको प्रकार	घरधुरी	%	जनसंख्या	%
१	फ्लस	३७	०.१३	३३७	०.१८
२	पावर फ्लस	१५५७९	५५.७६	१,०६,६२०	१.५६
३	कम्पोस्टिङ	०	०	०	०
४	ढकन सहितको खाल्डे शौचालय	०	०	०	०
५	कपडाले बेरेको शौचालय (ह्याङगिङ)	०	०	०	०
६	पानीको भाँडा बोकेर प्रयोग गरिने शौचालय (बकेट)	०	०	०	०
७	छैन	१२३२१	४४.१	७५४९९	४१.३८
	जम्मा	**२७९३८**	**१००**	**१,८२,४५६**	**१००**

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.४.३ दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापनको विकल्प

यस पर्सागढी नगरपालिकमा रहेका घरायसी शौचालयहरुबाट निस्कने मानव मलमूत्रजन्य फोहोर व्यवस्थापन गर्ने सन्दर्भमा आगामी दश वर्षको अवधि अर्थात् सन् २०३० सम्म १४३८१ घरधुरीले व्यवस्थित मानव मलमूत्रजन्य फोहोर व्यवस्थापन (Fecal Sludge Management–FSM) तरिका अपनाउने छन् । नगर क्षेत्रका कुनै पनि घरधुरीले ढल सहितको फोहोरपानी प्रशोधन केन्द्रमा आफ्नो घरको फोहोर पानी पठाउने नगरेको पाइयो । त्यसै गरी सेप्टिक ट्यांक भएको शौचालय ७४९ घरधुरीमा र दुई खाल्डे शौचालय कुनै पनि घरधुरीमा नरहेको पाइयो ।

तालिका ३८ घरायसी रुपमा शौचालयको विवरण

क्र.सं.	शौचालयको प्रकार	घरधुरी	जनसंख्या
१	छैन	१२६५८	७७१८४
२	खाल्डे	०	०
३	दुई खाल्डे	०	०
४	सेप्टिक ट्याङ भएका	७४९	४६८१
५	मानव दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापन सुविधा भएका	१४३८१	९९३९२
६	ढल सहितको फोहोर पानी प्रशोधन केन्द्र भएको	०	०
७	खुल्ला ठाउँ	४	३२
	जम्मा	**२७,७९२**	**१,८१,२८९**

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

चित्र न ११ दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापन विकल्प

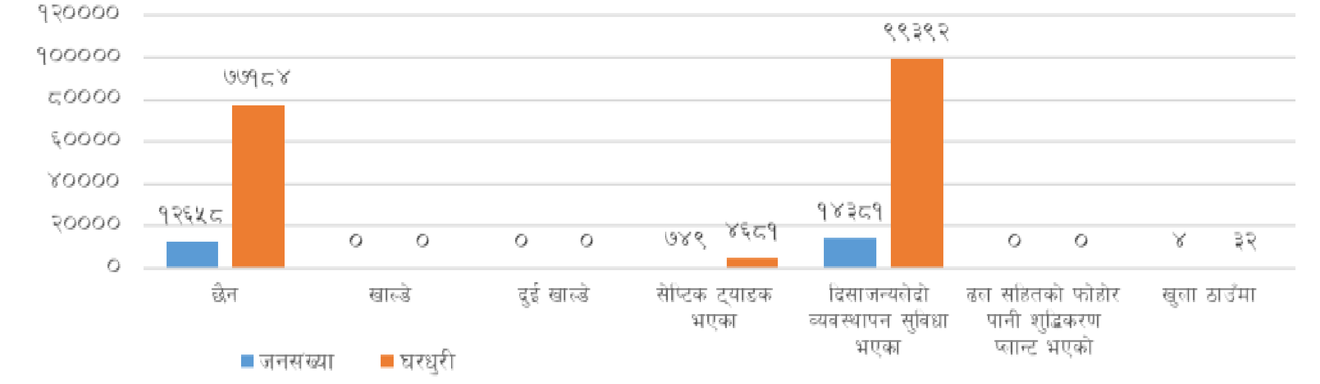

३.५ सुचारुपना तथा दिगोपना

नगरपालिका एवं खानेपानी आयोजनाहरूको विस्तृत सुचारूपना र दिगोपना प्रतिवेदनको लागि र स्कोरिङ प्रणालीको बारेमा राम्रोसँग जानकारीको लागि कृपया तलका दुई प्रतिवेदनहरु http//nwash.mowss.gov.np/documents वेब पेजमा हेर्न सकिनेछ ।

- "खानेपानी प्रणाली सुचारूपना र दिगोपनाको लागि M&E खाका"
- पर्सागढी नगरपालिकामा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सेवाहरूको सुचारूपना र दिगोपनाको अवस्था

३.५.१ खानेपानी आयोजनाको मर्मत अवस्था

पर्सागढी नगरपालिकामा २ वटा भूमिगत खानेपानी आयोजना मध्ये हाल १ वटा आयोजना भौतिक रुपमा राम्रोसंग संचालित अवस्थामा रहेको र बाँकी १ वटा आयोजनाको पुनर्स्थापना गर्न आवश्यक देखिन्छ । संचालित खानेपानी आयोजनाबाट संचालित धाराहरुको संख्या, धाराहरुको अवस्था र लाभान्वित जनसंख्या तलको तालिका प्रस्तुत गर्न सकिएको छैन । परिभाषा र मर्मतको प्रकारको लागि प्राविधिक मार्गदर्शनको सुचारूपना र दिगोपनाको http://nwash.mowss.gov.np.documents मा उपलब्ध छ ।

तालिका ३९ खानेपानी सुचारुपनाको अवस्था सम्बन्धी विवरण

सि.नं.	अवस्था	आयोजनाहरू		लाभान्वित जनसङ्ख्या				
		सङ्ख्या	%	सुचारु धारा		सुचारु नभएका धारा		जम्मा
				सङ्ख्या	जम्मा %	सङ्ख्या	जम्मा %	
१	भौतिक रूपमा राम्रो	१	५०	०	०	०	०	०
२	सामान्य मर्मत आवश्यक	०	०	०	०	०	०	०
३	बृहत् मर्मत आवश्यक	०	०	०	०	०	०	०
४	पुनः निर्माण गर्न आवश्यक	०	०	०	०	०	०	०
५	पुनर्स्थापना गर्न आवश्यक	१	५०	०	०	०	०	०
	जम्मा	२	१००	०	०	०	०	०

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.५.२ सरसफाइको मर्मत अवस्था

सरसफाइ सेवा सुबिधाको मर्मतको चर्चा गर्दा विशेष गरी नगरपालिका अन्तर्गत मानव दिसाजन्य फोहोर, ठोस फोहोर तथा फोहोर पानी व्यवस्थापन अवस्था के कस्तो छ भन्ने वुझिन्छ । नेपाल सरकारले अहिलेसम्म यस्ता सरसफाइ सेवा सुबिधाको सुचारुपन तथा मर्मत अवस्थाको परिभाषा र लेखाजोखा गर्ने विधिको विकास गरेको छैन । यो खासस्व योजना औजारले यस्ता सेवा सुबिधाहरुको योजना तर्जुमा र लागतको लागि लेखाजोखा गर्ने विधि आफ्नै किसिमले विकास गरेको छ । पर्सागढी नगरपालिकाको सरसफाइको मर्मत अवस्था निम्न अनुसार देखिन्छ ।

तालिका ४०: सरसफाइ अवस्था सम्बन्धी विवरण

सि नं.	मर्मत अवस्था	मर्मत गर्न आवश्यक प्रणालीको सङ्ख्या (in conveyance)	मर्मत गर्न आवश्यक प्रणालीको सङ्ख्या (प्रशोधन केन्द्र)
१	प्रशोधन केन्द्र छैन	०	०
२	भौतिक रूपले राम्रो	०	०
३	सामान्य मर्मत आवश्यक	०	०
४	बृहत् मर्मत आवश्यक	०	०
५	निर्माण गर्न आवश्यक	०	०
	जम्मा	**०**	**०**

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.५.३ धाराको अवस्था

तलको तालिकाले नगरपालिका क्षेत्रभित्र पाईप प्रणालीबाट सञ्चालित धाराहरुको अवस्थालाई देखाउँछ । यो तालिका नगरपालिका भित्र भएका खानेपानी धाराहरुको सारांश हो । तलको तालिकाले सम्पूर्ण धाराहरुमा दैनिक रुपमा आवश्यक पर्ने पानीको पर्याप्ततालाई देखाउदछ । त्यसै गरेर धाराहरु भौतिक रुपमा सबल भए नभएको र मीटर जडित धाराहरुको बारेमा जानकारी दिन्छ । तसर्थ पर्सागढी नगरपालिकामा खानेपानी आयोजनाहरु सञ्चालनमा नरहेकाले यस तालिकामा धाराको अवस्थालाई देखाउन सकिएको छैन ।

तालिका ४० : धाराको अवस्था सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	परीमिति			अवलोकन (सङ्ख्या)					
				धारा	%	घरधुरी	%	जनसङ्ख्या	%
१	जम्मा			०		०		०	
२	धाराको प्रकार	समुदाय		०	०	०	०	०	०
		आँगन		०	०	०	०	०	०
		संस्थागत		०	०	०	०	०	०
३	जडान	मिटर जडान भएको		०	०	०	०	०	०
		मिटर जडान नभएको		०	०	०	०	०	०
४	आपूर्ति घण्टा	> २ घण्टा		०	०	०	०	०	०
		< घण्टा		०	०	०	०	०	०
५	यो वर्ष दर्ता भएको गुनासोहरू दर्ता			०	०	०	०	०	०
६	धारामा पानीको गुणस्तर	धमिलो नभएको		०	०	०	०	०	०
		धमिलो		०	०	०	०	०	०
७	धाराको अवस्था	भौतिक रूपमा अक्षुण्ण		०	०	०	०	०	०
		सानो मर्मत		०	०	०	०	०	०
		ठूलो मर्मत		०	०	०	०	०	०
		पुनः निर्माण		०	०	०	०	०	०
८	धारामा फ्लोको अवस्था	सुचारु नभएको	0	०	०	०	०	०	०
			0	०	०	०	०	०	०
		सुचारु	0	०	०	०	०	०	०
			0	०	०	०	०	०	०
			0	०	०	०	०	०	०

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.५.४ सुचारूपना र दिगोपना लेखाजोखा

पर्सागढी नगरपालिकामा संचालनमा रहेका मौजुदा खानेपानी प्रणालीहरु मध्ये कुनै पनि खानेपानी प्रणालीहरूमा सुचारूपनाको जोखिम देखिन्न वा कम जोखिम देखिन्छ ।

तालिका ४१ खानेपानी सुचारुपना र दिगोपनाको स्कोर सम्बन्धी विवरण

सुचारूपना स्कोर						दिगोपना स्कोर				
क्र.सं.	अवस्था	परीमिति	सङ्ख्या	%		क्र.सं.	अवस्था	परीमिति	सङ्ख्या	%
१	जम्मा	प्रणालीको सङ्ख्या	०	१००		१	जम्मा	प्रणालीको सङ्ख्या	१	१००
		धाराको सङ्ख्या	०	१००				धाराको सङ्ख्या	०	१००
		घरधुरी	०	१००				घरधुरी	०	१००
		जनसङ्ख्या	०	१००				जनसङ्ख्या	०	१००
२	स्कोर > ७० (छैन वा दिगोपनाको लागि कम जोखिम)	प्रणालीको सङ्ख्या	०	०		२	स्कोर > ७० (छैन वा दिगोपनाको लागि कम जोखिम)	प्रणालीको सङ्ख्या	०	०
		धाराको सङ्ख्या	०	०				धाराको सङ्ख्या	०	०
		घरधुरी	०	०				घरधुरी	०	०
		जनसङ्ख्या	०	०				जनसङ्ख्या	०	०
३	स्कोर ६०-७० को बीचमा (दिगोपनाको लागि केहि जोखिम)	प्रणालीको सङ्ख्या	०	०		३	स्कोर ६०-७० को बीचमा (दिगोपनाको लागि केहि जोखिम)	प्रणालीको सङ्ख्या	०	०
		धाराको सङ्ख्या	०	०				धाराको सङ्ख्या	०	०
		घरधुरी	०	०				घरधुरी	०	०
		जनसङ्ख्या	०	०				जनसङ्ख्या	०	०
४	स्कोर < ६० (दिगोपनाको लागि उच्च जोखिम)	प्रणालीको सङ्ख्या	०	०		४	स्कोर < ६० (दिगोपनाको लागि उच्च जोखिम)	प्रणालीको सङ्ख्या	१	१००
		धाराको सङ्ख्या	०	०				धाराको सङ्ख्या	०	०
		घरधुरी	०	०				घरधुरी	०	०
		जनसङ्ख्या	०	०				जनसङ्ख्या	०	०

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८ श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

प्रस्तुत लेखाजोखा पाइप खानेपानी प्रणालीको मात्र सुचारुपन र दिगोपनको (Functionalty and Sustainability–F&S) लेखाजोखा हो । अन्य प्रणालीहरू जस्तै ट्युवबेल, घरायसी शौचालर्य, संस्थागत शौचालय, मानव मल-मुत्रजन्य फोहोर सुविधाहरू, ठोस फोहोर व्यवस्थापन र ढल सञ्जाल सहितको फोहोरपानी प्रशोधन केन्द्रको सुचारूपना र दिगोपनाको लेखाजोखाको निम्ति नेपालको वास क्षेत्रमा अहिलेसम्म सूचक, लेखाजोखा विधि र स्कोरिङ प्रणालीको विकास गरिएको छैन । तसर्थ पर्सागढी नगरपालिकाको हकमा पनि हालसम्म उक्त नगरपालिकामा एक वटा मात्र खानेपानी योजना संचालनमा रहेकाले उक्त खानेपानी योजना/प्रणालीको मात्र सुचारूपना र दिगोपनाको लेखाजोखा गरिएको छ ।

३.६ खानेपानी उपभोक्ता समितिको व्यवस्थापन सबलता

यी आयोजनाहरूको सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने पूर्ण जिम्मेवारी उपभोक्ता समितिले गर्छन् भन्ने सोच बनाइएको छ । उपभोक्ता समितिको मुख्य जिम्मेवारीमा नियमित कार्यालय सञ्चालन, खानेपानी प्रणालीको सञ्चालन तथा मर्मत सम्भार, खानेपानीको महसुल निर्धारण र सङ्कलन, स्रोतहरूको खोजी र परिचालन, सेवाको गुणस्तर नियमन, खानेपानीको गुणस्तर

नियमन समावेश गरिएको छ । तलको तालिकाले यस गाउँपालिकामा उपभोक्ता समितिको संस्थागत विशेषताको सारांश देखाउँछ ।

तालिका ४२ खानेपानी उपभोक्ता समितिको व्यवस्थापन अवस्था सम्बन्धी विवरण

सि. नं.	सूचक	अवलोकन	
		सङ्ख्या	%
१	जम्मा प्रणालीहरूको सङ्ख्या	०	
२	जम्मा उपभोक्ता संस्था गठन सङ्ख्या	२	०
३	३३% भन्दा बढी महिला प्रतिनिधि भएका उपभोक्ता संस्थाको जम्मा सङ्ख्या	०	०
४	जिल्ला जलस्रोत समितिमा दर्ता उपभोक्ता संस्थाको जम्मा सङ्ख्या	०	०
५	कार्यालय भवन भएका उपभोक्ता संस्थाको जम्मा सङ्ख्या	०	
६	मर्मत सम्भार कार्यकर्ता भएका उपभोक्ता संस्थाको जम्मा सङ्ख्या	०	०
७	मर्मत सेवा करारमा लिएका उपभोक्ता संस्थाको जम्मा सङ्ख्या	०	
८	आफै लेखा व्यवस्थापन गरेका उपभोक्ता संस्थाको जम्मा सङ्ख्या	२	०
९	कर्मचारीबाट लेखा व्यवस्थापन गरेका उपभोक्ता संस्थाको जम्मा सङ्ख्या	०	०
१०	नियमित बैठक सञ्चालन गरेका उपभोक्ता संस्थाको जम्मा सङ्ख्या	१	०
११	नियमित साधारण सभा गरेका उपभोक्ता संस्थाको जम्मा सङ्ख्या	०	०
१२	महसुल सङ्कलन गरिरहेका उपभोक्ता संस्थाको जम्मा सङ्ख्या	०	०
१३	लेखा परीक्षण गरेका उपभोक्ता संस्थाको जम्मा सङ्ख्या	०	०
१४	बैकमा खाता सञ्चालन गरेका उपभोक्ता संस्थाको जम्मा सङ्ख्या	०	०
१५	खानेपानी प्रणालीको बीमा गरेका उपभोक्ता संस्थाको जम्मा सङ्ख्या	०	०
१६	मर्मत सम्भार कार्यकर्ताको लागि पर्याप्त औजार भएका उपभोक्ता संस्थाको जम्मा सङ्ख्या	०	०
१७	मर्मत सम्भार कार्यकर्ताको लागि तलवको व्यवस्था गरेका उपभोक्ता संस्थाको जम्मा सङ्ख्या	०	०
१८	औसत ७०% भन्दा कम सञ्चालन खर्च भएका उपभोक्ता संस्थाको जम्मा सङ्ख्या	०	०
१९	मानक सञ्चालन कार्यविधि (SOP) तयार गरी कार्यान्वयन गरेका उपभोक्ता संस्थाको जम्मा सङ्ख्या	२	०

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.७ सम्पत्तिको स्वामित्व

तलको तालिकामा नगरपालिकाभित्र खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता अवयवहरूको कूल मूल्य उल्लेख गरिएको छ । ती अवयवहरूको मूल्य वर्तमान लागतको आधारमा गणना गरिएको छ । मर्मत गर्नुपर्ने आवश्यकता भएको अवस्थामा वास्तविक सम्पत्ति मूल्यबाट सोही अनुसार घटाएर सम्बोधन गरिएको छ । तत्पश्चात् यसले सन् २०२० को खुद सम्पत्ति मान प्रतिनिधित्व गर्दछ ।

तालिका ४३ सम्पत्तिको स्वामित्व सम्बन्धी विवरण

सि. नं.	अवयवहरू	सम्पत्तिको मूल्य (ने. रु)
१	खानेपानी प्रणालीहरू	०
२	ट्युवबेलहरू	९९,८८,५००
३	घरायसी शौचालयहरू	६०,५०,०४,७५०
४	सरसफाइ सुविधाहरू	०
५	विद्यालयमा खासस्व	५,८३,३०,०००
६	स्वास्थ्य संस्थामा खासस्व	९२,२०,०००
७	सार्वजनिक शौचालयमा खासस्व	३६,७५,०००
	जम्मा सम्पत्ति मूल्य	**६८,६२,१८,२५०**

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

३.८ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छतामा लगानी (WASH Financing)

नेपालमा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता क्षेत्रले विगतदेखि कूल ग्राह्यस्थ उत्पादनको ३% प्रतिशत भन्दा कम रकम प्राप्त गरिरहेको छ । यो स्तरको लगानीले खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता क्षेत्रले स्रोत संरक्षण र सेवा प्रावधानको लागि आफ्नो लक्ष्य तिर पर्याप्त प्रगति गर्न सकेको छैन । जनसङ्ख्या वृद्धिसँगै सीमित स्रोतको कारणले खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सेवा पहुँचमा उल्लेखनीय प्रगतिमा बाधा उत्पन्न भएको छ ।

तालिका ४४ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छतामा लगानी सम्बन्धी विवरण

सि. नं.	अवयवहरू	२०२० मा जम्मा लगानी
१	खानेपानी	११४७८८८९०
२	सरसफाइ र स्वच्छता	१०२२६४५९१
३	विद्यालयमा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता	१४४९५८०३
४	स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूमा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता	३४६००३६
५	सार्वजनिक शौचालयहरूमा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता	१७७६९८४
६	अन्य क्रियाकलापहरू	०
	जम्मा	**२३,६७,८६,३०४**

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

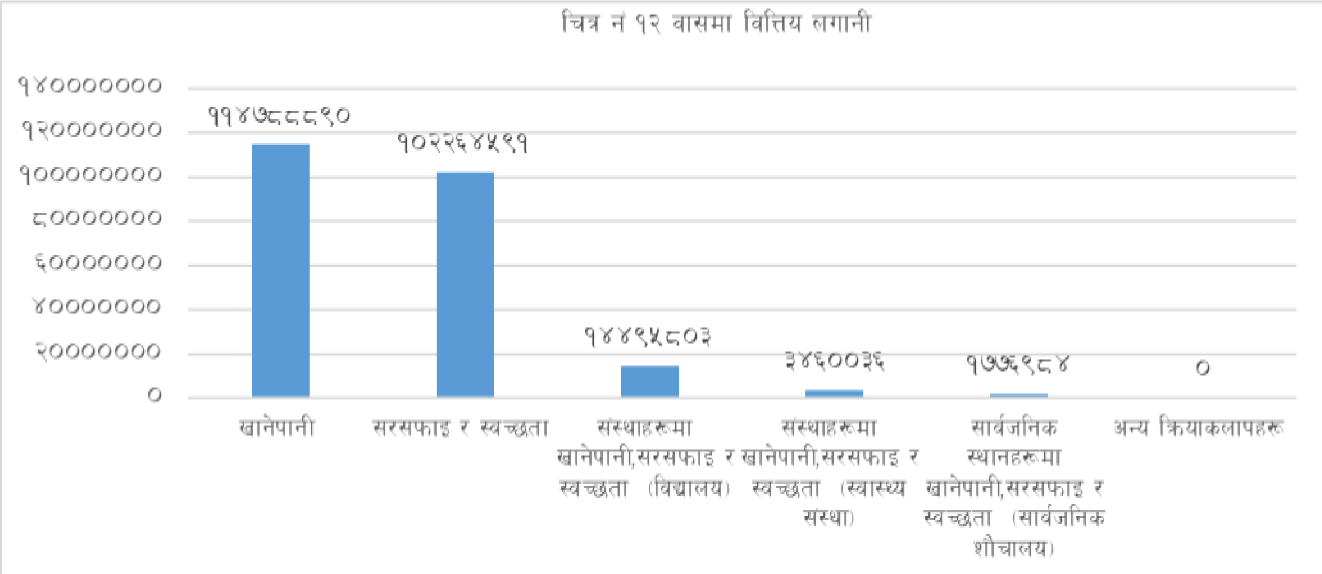

३.९ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता क्षेत्रका चुनौती र अन्तर (WASH sector challenges and gaps)

३.९.१ खानेपानी

- खानेपानी सेवाहरूको पहुँच न्यून रहेको जुन राष्ट्रिय कभरेज भन्दा कम रहेको छ ।
- संचालित खानेपानी प्रणालीमा सुचारूपना र दिगोपनाको समस्या रहेको र केहि प्रतिशत जनसङ्ख्याले सुचारु धाराबाट पानी प्राप्त गरिरहेका छन् ।
- धेरैजसो प्रणालीहरूमा खानेपानी गुणस्तरको समस्या छ र कुल जनसंख्या मध्येको केहि प्रतिशतले मात्र धमिलोपना नभएको पानी प्राप्त गरेका छन् ।
- उपभोक्ताहरूको व्यवस्थापन कार्यहरू पुरा गर्न तिनीहरूको क्षमतामा सुधार गर्न आवश्यक छ ।

३.९.२ सरसफाइ

- ग्रामीण क्षेत्रका अधिकांश शौचालयहरूको राम्रोसँग निर्माण नभएको र आधारभूत सरसफाइ सेवाहरूको मापदण्ड पुरा गरेको छैन । यी शौचालर्यहरु सफा गर्न सकिने तवरले निर्माण भएका छैनन् । जसले फोहोरको सुरक्षित विसर्जन गर्ने कार्यलाई पुरा गर्न कठिन छ ।
- नगरपालिकामा प्रभावकारी सरसफाइका निम्ति विभिन्न भौगोलिक क्षेत्रहरूको लागि उपयुक्त हुने किसिमको सरसफाइ चरणहरु पार गर्न आवस्यक सेवा तथा सुबिधाहरूको स्तर सुधार गर्न प्रविधिको विकल्पहरूमा चेतनाको अभाव छ ।
- सरसफाइ सेवा श्रृङ्खलाका विभिन्न चरणहरूमा सहयोग गर्ने भूमिकामा निजी क्षेत्रको सीमित क्षमता रहेको जस्तै उपयुक्त पूर्वाधार निर्माण,भरिएको शौचालयको खाडल सफा तथा खाली गर्ने र यातायात सेवा लगायतमा क्षमतामा कमी रहेको र जिल्लामा केवल एक मात्र खाडल खाली गर्ने सेसपूल भएकाले प्रभावकारी सेवा उपलब्ध गराउन समस्या उत्पन्न हुने देखिन्छ ।
- सहरी क्षेत्रमा सरसफाइको लागि पर्याप्त योजना नरहेको जुन जनसंख्या बृद्धि, मानव बस्तीको विस्तार र व्यवसायिक प्रतिष्ठानको मागसँग मेल खादैनन् मिल्दैनन् । त्यसै गरेर मानव मलमूत्रजन्य फोहोर व्यवस्थापनको लागि संस्थागत व्यवस्था गर्ने क्षमता पनि कमजोर छ ।
- घरायसी स्तरमा साबुन सहितको हात धुने बानी एकदम कम छ । ५४.९४ प्रतिशत भन्दा कम घरपरिवारलाई पानी र साबुन सहितको हात धुने सुविधाहरूसँग सुधारिएको सरसफाइ सुविधाहरू पुगेको छ ।

३.९.३ संस्थागत खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता

- केही विद्यालय र स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आधारभूत स्तरको खानेपानी सेवाको पहुँचमा कमी छ ।
- धेरै जसो विद्यालयहरूमा छात्राको लागि छुट्टै खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता कोठा र महिनावारीको बेला प्रयोग भएको प्याडलाई सुरक्षित विसर्जन गर्ने सुविधाको कमी छ ।
- विद्यालयहरूमा सुचारु हात धुने सुविधाहरूको प्रायः अभाव छ ।

३.१० हाल रहेका खासस्व सुविधाहरूको सूची

हालका रहेका खासस्व सुविधाहरूको सूची हेर्नका लागि अनुसूची होला ।

अध्याय ४
खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सोच, लक्ष्य, उद्धेश्य, योजना तथा रणनीति

४.१ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाको सोच, परिलक्ष्य

खानेपानी तथा सरसफाइ मानव जातिकै अस्तित्वका लागि अत्यावश्यक तत्वहरू हुन् । पानी विनाको मानव जीवनको कल्पना समेत गर्न सकिदैंन । तसर्थ मानव मात्रका लागि पनि खानेपानी र सरसफाइको सुरक्षित र सहज उपलब्धता नै प्रमुख लक्ष्य रहँदै आएको छ । यस पर्सागढी नगरपालिकाले तयार गरेको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजनाको सोच र परिलक्ष्यहरू तपसिल बमोजिम रहेका छन् ।

दुरदृष्टि (सोच) :

"सफा, स्वच्छ एवं सुरक्षित खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता :
वातावरणमैत्री नगरपालिका पर्सागढीको प्रतिवद्धता" ।

परिलक्ष्य (ध्येय): यस नगरपालिकामा सफा,सुरक्षित एवं पहुँचयोग्य खानेपानी,लगानीमैत्री सरसफाइ र स्वच्छताका कार्यकमहरू संचालन गरी सन २०३० सम्ममा मध्यम तथा उच्च स्तरको खासस्व सेवा प्रदान गर्ने ।

४.२ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता योजनाको लक्ष्य

यस पर्सागढी नगरपालिकाले खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका क्षेत्रमा आगामी १० वर्षका लागि तपसिलका लक्ष्य तथा नतिजाहरू तय गरेको छ । समग्रमा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता योजनामा तपसिलका लक्ष्यहरू राखिएका छन् ।

- सन २०२२ सम्ममा ४०% मध्यम र २५% उच्च स्तरको खासस्व र
- सन २०२५ सम्ममा ५०% मध्यम र ५०% उच्च स्तरको खासस्व

४.३ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता योजनाको उद्धेश्य

विषय क्षेत्र १. सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच बृद्धि, आयोजनाहरुको दिगोपना, तथा सुरक्षा

उद्देश्य १ : निर्माण भएका खानेपानी आयोजनाहरुको सूचारुपना सुधार तथा उत्थानशिल संरचना सहित नयाँ खानेपानी योजना निर्माण गरि शतप्रतिशत घरधुरीको समतामुलकरुपमा सुरक्षित खानेपानीको पहुँच बृद्धि गर्ने ।

विषय क्षेत्र २ : सुधारिएको सरसफाइ तथा स्वच्छता सुविधामा पहुँच बृद्धि तथा दिगोपना

उद्देश्य २ : सहभागितात्मक पद्धतिको माध्यमबाट समुदाय र नगर क्षेत्रको सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनमा अपनत्वभावको विकास भई पूर्ण सरसफाइयुक्त घर, समुदाय, वडा तथा नगरपालिकाको विकास भएको हुनेछ ।

विषय क्षेत्र ३. विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन

उद्देश्य ३ : समन्वयात्मक तथा एकीकृत कार्य पद्धती अवलम्बन गरी विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुमा सुरक्षित खानेपानी, सुधारिएको सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको नियमित र न्यायोचित पहुँच भएको हुनेछ ।

विषय क्षेत्र ४.संस्थागत तथा क्षमता विकास

उद्देश्य ४: नगर र वडास्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिको संस्थागत विकास भइ पूर्ण सरसफाइ क्षेत्रमा क्षमता विकास भएको हुनेछ ।

बिषय क्षेत्र ५. जलवायु परिवर्तनको असरमा न्यूनीकरण तथा विपद्मा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा

उद्देश्य ५: पानीका मूलहरुको संरक्षण तथा वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कनद्वारा भौतिक निर्माणलाई व्यवस्थित गर्दै जलवायु परिवर्तनको असरमा न्यूनीकरण भएको हुनेछ । साथै विपद्मा प्रभावकारी खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाका लागि उचित व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।

बिषय क्षेत्र ६.लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

उद्देश्य ६: नगर तथा वडाका वास सेवामा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सुनिश्चित भएको हुनेछ ।

४.४ खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता योजनाको रणनीतिहरु

पर्सागढी नगरपालिकाले खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) सम्बन्धी लक्ष्य पुरा गर्न सरकारी, गैर सरकारी निकाय र नीजि क्षेत्रबिचको समन्वयात्मक कार्य एकता तथा एकीकृत कार्य पद्धतीको थालनी गर्नु नै यस योजनाको प्रमुख रणनीति हुनेछ। प्रदेश र सङ्घीय सरकारहरूसंग समन्वय गरी मातहतका कार्यालयहरूसंग समन्वय र सहकार्य गरेर खासस्व योजना कार्यान्वयनका लागि पहल गरिने छ । यस खासस्व योजना कार्यान्वयनका लागि विशेषत तपसीलका रणनीतिहरू अवलम्वन गरिने छ ।

बिषय क्षेत्र	रणनीतिहरु
संस्थागत तथा क्षमता विकास	१. नगरपालिकाले खानेपानी तथा सरसफाइका क्षेत्रमा तय गरेको लक्ष्य प्राप्त गर्न नगरपालिकासंग अपुग श्रोत व्यवस्थापनका लागि अन्य निकायहरूसंगको सहकार्य र समन्वयलाई प्रभावकारी बनाइनेछ । २. खानेपानी तथा सरसफाइका क्षेत्रमा निर्धारित कार्ययोजना अनुसारका योजनाहरू कार्यान्वयनका लागि नगरपालिकामा "खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्वा) शाखा स्थापना" गरिने छ । उक्त खासस्व शाखाबाट नगरपालिकाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनका कार्यक्रमहरुको संयोजन गरिने छ । ३. खासस्व कार्यक्रमलाई व्यवस्थित, प्रभावकारी एवं नतिजामुखी रुपमा संचालन गर्न एकीकृत संस्थागत संरचनाहरु खडा गरि परिचालनमा जोड दिईनेछ । ४. नगरपालिकाको खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रमा तय गरिएका लक्ष्य प्राप्तिका लागि आवश्यक पर्ने मर्मत संभार कार्यकर्ता, स्वास्थ्य तथा सरसफाइ प्रवर्द्धक उत्पादनका लागि साझेदार निकायसंगको समन्वय र सहकार्यमा पालिकास्तरीय सीप विकास केन्द्र वा स्रोत केन्द्र स्थापना प्रत्येक समुदायमा मर्मत संभार कार्यकर्ता, स्वास्थ्य तथा सरसफाइ प्रवर्द्धक परिचालन गर्न जोड दिईनेछ ।
सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच बृद्धि, आयोजनाहरुको दिगोपना, तथा सुरक्षा	५. खानेपानी आयोजनाहरुको नयाँ निर्माण तथा मर्मत सुधार र विस्तार गर्दा अनिवार्य रुपमा "एक घर एक धारा" को नीति अवलम्बन गरी सबै खानेपानी योजनाहरुमा अनिवार्य रुपले "खानेपानी सुरक्षा योजना तथा सुरक्षित खानेपानीयुक्त समुदाय" को अवधारणा लागु गरिनेछ ६. राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड, २०६३ मा तोकिए बमोजिम खानेपानीको गुणस्तर तथा सेवास्तर सुधार गरिनेछ । साथै नगरस्तरमा खानेपानीको गुणस्तर परीक्षणका लागि खानेपानी गुणस्तर केन्द्रको स्थापना गरी खानेपानी उपभोक्ताहरुको क्षमता विकास तथा समुदाय स्तरमा सचेतना अभिबृद्धि गरिनेछ । ७. नगरपालिकास्थित खानेपानी योजनाहरुको दिगो, सुरक्षित एवं गुणस्तरीय सेवा प्रवाह वा दिगो सुचारु गर्ने ध्येयका लागि योजना डिजाइनसंगै प्रत्येक आयोजना, प्रत्येक धारामा मर्मत संभार र सरसफाइ कार्यकर्ता राखी प्रभावकारी परिचालन गर्न आयोजना तथा लाभान्वित समुदाय दुवैलाई उत्प्रेरित गर्ने रणनीति तय गरिनेछ । ८. खानेपानी योजनाहरुको दिगोपना र नियमित संचालनका लागि वडा, समुदाय, टोलका साथै विभिन्न संस्थागत संरचनाहरुमा समेत स्थानीय तह, सम्बन्धित आयोजना र समुदायको सक्रिय समन्वय, सहकार्य र साझेदारीमा खानेपानी योजना मर्मत संभार कोष खडा गरी यथोचित परिचालन गरिनेछ । ९. स्थानीय तह, समुदायका साथै उपभोक्ता समितिबीच सहकार्य, समन्वय र साझेदारी गरी एकीकृत एवं सयुंक्त मुल्यांकन रणनीतिक योजना तयारी र कार्यान्वयनमा बिशेष जोड दिइनेछ । १०. खानेपानी योजनाको प्रभावकारी तथा दिगो संचालन गर्न उपभोक्ता समितिलाई यथोचित परिचालनका लागि उत्प्रेरित गर्ने नीतिलाई प्रमुखता दिईनेछ ।
सुधारिएको सरसफाइ	११. यस नगरपालिका क्षेत्रमा सार्वजनिक शौचालयहरुको निर्माण तथा सन्चालनका लागि

तथा स्वच्छता सुविधामा पहुँच बृद्धि तथा दिगोपना	सार्वजनिक र नीजि क्षेत्रसंगको सहकार्यमा विभिन्न आय आर्जनका गतिविधिहरू (जस्तै शौचालयको अगाडि भागमा पसल संचालन गर्ने र पछाडि भागमा सार्वजनिक शौचालय प्रयोगमा ल्याउने वा गोबर ग्याँस जडान गर्ने आदि) संग जोडिने गरि संचालन र व्यवस्थापन गर्ने प्रणाली अवलम्बन गरिने छ । १२. फोहरमैला व्यवस्थापन तथा सरसफाइ प्रवर्द्धन गर्न वडाको नेतृत्वमा सचेतना अभिबृद्धि गर्न पूर्ण सरसफाइ अभियान संचालन गरिनेछ । १३. नगरपालिका अन्तर्गतका बजार क्षेत्रको ढल निकास व्यवस्थापनलाई एकीकृत कार्यक्रमको रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ । "फोहरलाई बनाऊँ मोहर" भन्ने नारालाई व्यापक बनाइ फोहरमैला व्यवस्थापन तथा सरसफाइ कार्य सञ्चालन गर्दा सार्वजनिक नीजि साझेदारीको रणनीति अवलम्वन गरिनेछ । १४. मूख्य बजार र बजार उन्मुख क्षेत्रहरूमा उत्पन्न हुने ठोस तथा तरल फोहोरलाई श्रोत स्तरको ग्रेडिङ्ग गरि सुरक्षित व्यवस्थापनका लागि उचित स्थानमा प्रशोधन र व्यवस्थापनमा विशेष प्राथमिकतामा दिइनेछ । १५. सरसफाइ र स्वच्छता दीर्घ जीवनको आधार भएकोले स्थानीय तहका प्रत्येक समुदायमा सचेतना अभिबृद्धि गर्दै सरसफाइ र स्वच्छता नमुना वस्ती घोषणा सहित उचित पुरस्कारको व्यवस्था गर्न विशेष जोड दिइनेछ ।
विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन	१६. विद्यालयको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्थाको सुधार तथा व्यवस्थापनका लागि विद्यालय ३ तारे पद्धतीको अवलम्बन गरिने छ भने स्वास्थ्य संस्थाहरुको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अवस्था सुधारका लागि स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको गुणस्तरीय सुधार (Water, sanitation and hygiene facility improvement tool- WASH Fit) लाई कार्यान्वयनमा ल्याइने छ । १७. विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको प्रवर्द्धन गर्न सम्बन्धित संस्थामै खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको प्रवर्द्धन डेस्क स्थापना गरी परिचालन गर्न आवश्यक निर्देशिका बनाई कार्यान्वयनमा जोड दिइनेछ । १८. खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको प्रवर्द्धन गर्न विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुको संस्थागत संरचनालाई अग्रभागमा राख्दै समुदायको समन्वय, सहकार्य र साझेदारी सहित परिचालनमा प्रमुखता दिईनेछ
जलवायु परिवर्तनको असरमा न्यूनीकरण तथा विपद्मा खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा	१९. खानेपानी तथा सरसफाइ प्रवर्द्धनका कार्यक्रमको संभाब्यता अध्ययन, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन लगायतका सबै चरणहरुमा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव, विपद् न्यूनीकरणका क्रियाकलापहरुलाई मुलप्रवाहिकरण गरी सो सम्बन्धी मुद्धाहरूको पहिचान र सम्बोधन गरिनेछ । २०. खानेपानी तथा सरसफाइका भौतिक संरचनाहरूको भूकम्पीय प्रतिरोधिता तथा अन्य जोखिम न्युनिकरणका लागि हाल संचालनमा रहेका संरचानहरुको आम प्रबलिकरण गरी उत्थानशिल संरचना निर्माण गरिने छ । २१. नगरपालिका हुदैं वडा, समुदाय तथा टोलका साथै संस्थागत तवरमा समेत खासस्व विपद् कोष खडा गर्दै आवश्यकता र औचित्यताको आधारमा परिचालन गर्न जोड दिइनेछ । २२. नगरपालिकास्तरमा निर्माण गरिने विभिन्न भौतिक संरचनाहरु वातावरण तथा विपद् प्रतिरोध मैत्री गर्न गराउन योजनाको प्रकृति हेरी वातावारणीय प्रभाव मुल्यांकन कार्यलाई कडाईका साथ लागु गर्ने नीति लिइनेछ ।
लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	२३. घरायसी शौचालय निर्माण तथा थप मर्मत सुधारका लागि घरपरिवार स्वयमलाई नै जिम्मेवार बनाईने छ । शारिरिक रुपमा अशक्त, अपाङ्ग र एकल महिलाहरूका लागि अनुगमन समितिको सिफारिसमा आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराइनेछ भने अन्यलाई आर्थिक अनुदान उपलब्ध नगराउने नीति लिईने छ । २४. लक्षित वर्गमुखी योजना निर्माणदेखि समान सहभागिता र समावेशिकरणमा बृद्धि गर्न आम

	समुदायमा लैंगिक एवं सामाजिक सचेतीकरण गर्न जोड दिइनेछ ।

४.५ राष्ट्रिय लक्ष्य, अवधि र रणनीति (क्षेत्रगत सुधार योजना) संगको मिलान र तालमेल

पर्सागढी नगरपालिकाको खासस्व योजना तर्जुमा गर्ने सन्दर्भमा नेपाल सरकारले खानेपानी तथा सरसफाइको क्षेत्रमा राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय रुपमा गरेका प्रतिवद्धताहरु जस्तै नेपालको संविधान २०७२ को धारा ३० को मौलिक हक अन्तर्गत गरेको व्यवस्था, दिगो विकास लक्ष्य प्राप्तिका लागि नेपाल सरकारले गरेका प्रतिवद्धता, खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको क्षेत्रगत विकास योजना, १५ औं पञ्चवर्षिय योजनाको आधार पत्र, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, पूर्ण सरसफाइ मार्गदर्शन, विद्यालय एवं स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कार्यविधि तथा मापदण्डले मार्गदर्शन गरेका मुख्य मुख्य बिषयहरुलाई पनि यस खासस्व योजनामा प्राथमिकताका साथ समाविष्ट गरी कार्यान्वयन गर्न लागिएको छ ।

मुख्य नीति तथा योजना	खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी प्रावधान
दिगो विकास लक्ष्य सन २०१६–२०३०	• ३.९.२ असुरक्षित खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताले हुने मृत्युदर घटाउने • ४.क. विद्यालयमा बाल, लैगिंक तथा अपागंमैत्री सुरक्षित संरचना निर्माण गरी सुरक्षित खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सुनिश्चित हुने
	• ६.१.सन् २०३० सम्ममा सबैको सबैको लागि समतामूलक रूपमा सुरक्षित खानेपानी पुऱ्याउने • ६.२. सन् २०३० सम्ममा सबैका लागि प्रयाप्त सरसफाइ र स्वच्छतामा समतामुलक पहुँच हासिल गर्ने र खुला दिसा गर्ने अभ्यासको अन्त्य गर्ने
नेपालको संविधान २०७२	• नेपालको संविधान २०७२ को धारा ३० स्वच्छ वातावरणको हक अन्तर्गत उपधारा (१) मा प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने हक हुनेछ • धारा ३५ स्वास्थ्य सम्बन्धी हक अन्तर्गत उपधारा (४) प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचको हक हुनेछ भन्ने उल्लेख छ • धारा ४४ उपभोक्ताको हक अन्तर्गत उपधारा (१) मा प्रत्येक उपभोक्तालाई गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवा प्राप्त गर्ने हक हुने कानूनी प्रावधान छ ।
खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रगत विकास योजना (वि.स. २०७३-२०८७)	• क्षेत्रगत सुशासन र प्रभावकारितामा सुधारका माध्यमबाट "खासस्व" सेवाहरूलाई सबैको पहुँचमा पुऱ्याईंदै सेवाको स्तरमा सुधार ल्याउने । • विद्यमान क्षेत्रगत मुद्दाहरू एवम् भविष्यमा बिकसित हुन सक्ने परिदृष्यहरूको सम्बोधन गर्ने । • यस क्षेत्रको प्रभावकारी कार्यक्रम निर्माण एवम् सुसङ्गत र सामञ्जस्सीय ढङ्गले कार्यान्वयन गर्नाका लागि क्षेत्रगत प्राथमिकता र रणनीति स्पष्ट गर्दै क्रमश : क्षेत्रगत एकत्रीकरण गर्ने । • राष्ट्रिय प्राथमिकताहरू, रणनीतिहरू, मानकस्तरहरू एवम् कार्यविधिहरूका तह सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूलाई प्रभावकारी "खासस्व" सेवा प्रवाहको कार्यक्रम निर्माण एवम् व्यवस्थापनका लागि मार्ग निर्देशन तथा अभिप्रेरित गर्ने । • सबै नेपाली नागरिकहरूसम्म सुचारु र दिगो "खासस्व" सेवाहरूको पहुँचको सुनिश्चितता गर्न यस क्षेत्र विकास योजनासंग तादात्म्य हुने गरी सक्षमकारी नीति, कानुनी एवम् नियमनकारी खाका, सेवा प्रवाहको लागि स्पष्ट संस्थागत संयन्त्र, वित्तीय प्रबन्धहरू, क्षमता अभिवृद्धि, परिष्कृत समन्वय र कार्यसम्पादन अनुगमन पद्धति लागू गर्नु ।
१५ औं पन्चवर्षिय योजना	• खानेपानी र सरसफाइ सेवाको पर्याप्त, सुरक्षित र सर्वसुलभ रूपमा उपलब्धताबाट जनस्वास्थ्यमा सुधार गर्नु । • सबै नागरिकलाई आधारभूत स्तरको सरसफाइ सेवामा पहुँच तथा मानव मल मूत्र र फोहोर पानीको उचित व्यवस्थापन गरी वातावरणीय स्वच्छता कायम गराउनु । • जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् व्यवस्थापनमैत्री खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा सुनिश्चित गर्नु । • खानेपानी तथा सरसफाइको दिगो सेवा प्रवाहमा संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय तहको भूमिका सबलीकरण गर्दै क्षमता अभिबृद्धि गर्नु ।

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४	स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ११ को उपदफा (२) झ (१) मा आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ तथा पोषण सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा नियमन, (५) स्वच्छ खानेपानी तथा खाद्य पदार्थको गुणस्तर र वायु तथा ध्वनिको प्रदूषण नियन्त्रण र नियमन, (६) सरसफाइ सचेतनाको अभिवृद्धि र स्वास्थ्यजन्य फोहोरमैलाको व्यवस्थापन स्थानीय सरकारले गर्ने प्रावधान छ उपदफा (२) ध.खानेपानी, साना जलविद्युत आयोजना, वैकल्पिक उर्जा (१) स्थानीय खानेपानी सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वन र नियमन, (२) खानेपानी महसुल निर्धारण र खानेपानी सेवाको व्यवस्थापन स्थानीय तहले गर्ने ब्यबस्था छ। ऐनको दफा ११ को उपदफा ४ ग.२ मा खानेपानी महसुल निर्धारण र खानेपानी सेवाको व्यवस्थापन गाउँपालिका तथा नगरपालिकाद्धारा गर्ने ब्यबस्था छ। ऐनको परिच्छेद ६ को दफा २४, योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने : मा बुदा नं (१) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीयस्तरको विकासका लागि आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत विषय क्षेत्रगत मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना बनाई लागू गर्नु प्रावधान छ। ऐनको दफा २५को दफा (२) को उपदफा (१) बमोजिम योजना बनाउँदा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा र प्रक्रियासँग अनुकूल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धीत विषयलाई ध्यान दिनु पर्नेछ। त्यसै गरी ऐनको दफा २६ को (घ) फोहोरमैला विसर्जन स्थल वा प्रशोधन प्रणालीको विकास र सञ्चालन गाउँपालिका वा नगरपालिकासँग साझेदारी, सम्झौता वा संयुक्त व्यवस्थापनमा गर्न सकिने ब्यवस्था छ। ऐनको परिच्छेद (९): गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको वित्तीय अधिकारक्षेत्रको दफा ६२ को उपदफा (२) गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेको स्थानीय पूर्वाधार वा उपलब्ध गराएको देहायको कुनै सेवा उपयोग गरे बापत म्बन्धित सेवा प्रदायक तथा सेवाग्राहीलाई सेवा शुल्क लगाउन सक्नेछ।
पूर्ण सरसफाइ मार्गदर्शन २०७३	पूर्ण सरसफाइ मार्गदर्शन २०७३ ले सन् २०३० सम्म सबैको लागि र सधैंको लागि पूर्ण सरसफाइको अवस्था हासिल गर्नेतर्फ उन्मुख हुने लक्ष्य लिएको छ। उक्त लक्ष्यलाई ३ चरणमा विभाजन गरी कार्यान्वयन हुदै आइरहेको छ। तह १ : सन् २०२२ सम्म १५ प्रतिशत गाउपालिका र १० प्रतिशत न.पा. तह २: सन् २०२७ सम्म ५० प्रतिशत गाउपालिका र ४० प्रतिशत न.पा. तह ३: सन् २०३० सम्म १०० प्रतिशत गाउपालिका र १०० प्रतिशत न.पा. पूर्ण सरसफाइको उद्धेश्य भनेको : • खुला दिसामुक्त अवस्थाको दिगोपना कायम गर्ने। • सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी बानी व्यवहार विकास गर्ने। • घरायसी तथा संस्थागत तहमा सरसफाइ र स्वच्छताका सुविधाको समुचित प्रयोग, मर्मत सम्भार तथा स्तरोन्नती गर्ने। • सुरक्षित खानेपानीको सेवा सुनिश्चित गर्ने र घरायसी तथा सस्थागत तहमा पानी शुद्धीकरणको प्रवर्द्धन समेत गर्ने। • फोहोरमैला तथा मानव मलमूत्रीय फोहोरको सम्भव भएसम्म पूनः प्रयोग गर्ने वा तोकिएको मापदण्डका आधारमा विसर्जन गर्ने। • पोखरी तथा साना जलाशय र खोला खोल्सीहरुको संरक्षण गरी स्वच्छता तथा सुन्दरता कायम राख्ने। पूर्ण सरसफाइका दुई चरण : सफा र स्वच्छ चरण, पूर्ण सरसफाइ उन्मुख चरणमा विभाजन गरी कार्यान्वयन गर्ने र सम्पूर्ण चरणहरु पश्चात् पूर्ण सरसफाइयुक्त गाउँ, बस्ती, टोल र समुदाय घोषणा गर्ने व्यवस्था यस मार्गदर्शनमा उल्लेख छ।

विद्यालय खानेपानी तथा सरसफाइ कार्यविधि २०७४	विद्यालय खानेपानी तथा सरसफाइ कार्यविधि २०७४ को लक्ष्य : विद्यालयमा दिगो खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धन गरी शैक्षिक उपलब्धि बढाउन अनुकूल वातावरणको सिर्जना गर्ने रहेको छ कार्यविधिको उद्देश्यहरु विद्यालयमा सबै बालबालिकाहरुका लागि अनुकूल हुने गरी खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका सूचकएवम् मापदण्ड तयार गर्ने, तयार गरिएको मापदण्ड कार्यान्वयनका लागि विधि, प्रक्रिया र पध्दतिका विषयमा सहजीकरण गर्ने र विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्थापन, सरसफाइका सुविधा र स्वच्छ वातावरण तयार गर्नका लागि उपलब्ध स्रोत साधनको उपयोगमा विभिन्न निकायहरुको भूमिका पहिचान एवम् समन्वयका लागि सहजीकरण गर्ने रहेको छ । यस कार्यविधिले विद्यालय स्वमुल्याङ्कनको मापदण्ड जस्तै सबै विद्यालयहरुमा पानी, शौचालय, सफा स्वच्छ र हरियाली वातावरण, खानाको स्वच्छता, स्वच्छता सुविधा, स्वच्छता शिक्षा, महिनावारी स्वच्छता व्यवस्थापन, संस्थागत व्यवस्था र दिगोपना, विपद् जोखिम व्यवस्थापन, अनुगमन तथा जवाफदेहिताका आधार तय गरी यसै मापदण्डका आधारमा विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताका अवस्थालाई मूल्याङ्कन गरेर वर्गीकरण गर्न तारा पद्धतिलाई आधार मानिएको छ ।
स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी मापदण्ड २०७८	१. ठुला स्वास्थ्य संस्थाहरु, मझौला स्वास्थ्य संस्थाहरु, साना स्वास्थ्य संस्थाहरु, विस्तारित सेवा, घुम्ती शिविर स्वास्थ्य संस्थाको तह र स्वास्थ्य संस्थाको बर्गिकरण । २. वितरण गरिने पानीको गुणस्तरः पिउने पानी, हात धुने पानी र मेडिकल प्रयोजनको लागि मध्यम स्तरको पानीको प्रगोग गर्ने र विशेष परिस्थितीको लागि उच्च स्तरको पानीको प्रयोग र पिउने पानीको गुणस्तर भन्दा कम स्तरको पानीलाई सफा गर्ने, कपडा धुन र सरसफाइको लागि मात्र प्रयोग गर्ने । ३. स्वास्थ्य संस्थाहरुका लागि सरसफाइको मापदण्ड कम्पाउन्डमा, अन्तरंग विभाग (आईपिडी), ओपिडी (प्रत्येक विभाग/ब्लक), प्रतिक्षा गर्ने स्थान, परामर्श कक्ष, कपडा धुने कोठा, युएसजी कोठा, शल्यक्रिया कोठा, प्याथोलोजि ब्लक, प्रसूति कोठा/ उत्तर प्रसूति कक्ष, प्रसूति कक्ष, लास घर, प्रयोगशाला, कपडा धुने सेवा, प्रत्येक विभागमा Janitor’s Closet, सबै सेवादिने स्थानमा हात धुने बेसिनमा सेवाग्राही एवं कर्मचारीको लागि मुत्रालय र शौचालयको मापदण्डको साथै हात धुने बेसिनको संख्या तोकिएको । ४. स्वास्थ्य संस्थाको लागि स्वच्छता मापदण्ड जस्तै शौचालय/नुहाउने सुविधा, हातको सरसफाइ, कपडाको सरसफाइ, व्यक्तिगत सरसफाइ तथा व्यक्तिगत सुरक्षा सामग्री (सेवा प्रदायक), महिनावारी भएको अवस्थाको सरसफाइ व्यवस्थापन, खानेकुराको स्वच्छता (अवलोकन गर्ने), लासघरको सरसफाइ (लासघरको सुविधा भएको अस्पतालमा मात्र लागू हुने), सूचना प्रवाह र स्वच्छता प्रवर्द्धन, कीट तथा मुसाको नियन्त्रण, क्षमता अभिवृद्धि र वातावरणीय स्वच्छता/ सरसफाइ तोकिएको । ५. स्वास्थ्य संस्थाजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि निश्चित मापदण्ड तोकिएको

अध्याय ५
खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) योजना, प्रक्षेपण र लागत

५.१ योजना तर्जुमा

नगरपालिकामा खासस्व योजनाको लागि NWASH MIS web (कम्प्यूटर) मा आधारित योजना तर्जुमा औजार प्रयोग गरी तथ्याङ्क र सूचनाहरु संकलन गरिएको छ । उक्त औजारले नगरपालिका भरि सर्वेक्षण अवधिमा गणकहरुले तथ्यांक संकलन गरि प्रविष्ट गरे अनुसार मौजुदा योजनाहरुको यथास्थिति र आउँदा बर्षहरुका लागि योजना तयार गरेको छ । योजना तर्जुमाका लागि अगस्ट २०, २०२० मा सरोकारवालाहरूको रणनीतिक योजना तर्जुमा कार्यशाला सम्पन्न भई उक्त कार्यशालाले निम्न क्रियाकलापहरु तय गरेको थियो ।

- नगरपालिकाको आवश्यकता अनुसार खासस्व आयोजनाहरूको प्राथमिकीकरण गरिएको छ । जब खासस्व योजना तर्जुमा औजारमा प्राथमिकता तोकिन्छ, यसले स्वतः रूपमा विस्तृत क्रियाकलापहरू र २०२०-२०३० सम्मको लागि यी क्रियाकलापहरू सम्पन्न गर्न वित्तीय आवश्यकताको निर्धारण गरिएको छ ।
- विद्यालय र सार्वजनिक शौचालयहरूको खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छताको हकमा चाहेको सेवा स्तर (उन्नत वा आधारभूत) तय भएको छ ।
- नगरपालिकामा खासस्व क्षेत्रको निम्न अपेक्षित क्षमताको जाँच भएको क) महसुल र शुल्क ख) स्व-आपुर्ती समाधानमा लगानी ग) कर घ) हस्तान्तरण

यस योजना अवधिको लागि वित्तीय अन्तरको अनुमान गरी यदि अन्तरको महशुस भएमा अन्तरलाई पूर्ति गर्ने मार्गहरूको रूपमा व्यापार, सेयर, इक्विटी, बन्ड्सको मार्फत पूर्ति गर्ने निर्धारण गरिएको छ । सहभागीहरूले प्रयोग गरेको खासस्व योजना औजार (http://nwash.mowss.gov.np/dashboard) मा उपलब्ध छ ।

५.१.१ आयोजनाको प्राथमिकता निर्धारण

आयोजनाहरूको प्राथमिकताको सारांश तल दिइएको छ । प्रत्येक आयोजनाको प्राथमिकताको विस्तृत अनुसूचीमा B मा हेर्न सकिनेछ ।

तालिका ४५ योजनाको प्राथमिकता निर्धारण सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	खानेपानी प्रणाली	एकाइ	धेरै उच्च	उच्च	मध्यम	न्यून	जम्मा
क)	**खानेपानी आयोजनाहरूको प्राथमिकता**						
१	हालका खानेपानी आयोजना	सङ्ख्या	१	०	०	१	२
२	नयाँ खानेपानी आयोजना	सङ्ख्या	७	१२	२०	०	३९
३	सञ्चालन भइ रहेका खानेपानी आयोजना	सङ्ख्या	०	८	१	०	९
४	हालका ट्युवबेलहरू (उच्च प्राथमिकता)	%	४०				४०
ख)	**सरसफाइ आयोजनाहरूको प्राथमिकता**						
१	हालका सरसफाइ आयोजना	सङ्ख्या	०	०	०	०	०
२	नयाँ सरसफाइ आयोजना	सङ्ख्या	०	०	०	०	०
३	सञ्चालन भइ रहेको सरसफाइ आयोजना	सङ्ख्या	०	०	०	०	०
४	घरायसी सरसफाइ- सुरक्षित शौचालय व्यवस्थापनको लागि योजना गरिएको वर्ष	वर्ष	५				
ग)	**विद्यालयमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको लागि प्राथमिकता र सेवा स्तर**						
१	विद्यालयको सङ्ख्या : उन्नत	सङ्ख्या	०	०	०	०	०
२	विद्यालयको सङ्ख्या : आधारभूत	सङ्ख्या	१	५	८	३९	१
३	जम्मा सङ्ख्या	सङ्ख्या	१	५	८	३९	१
घ)	**स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको लागि प्राथमिकता**						
१	स्वास्थ्य संस्थाको सङ्ख्या	सङ्ख्या	२	२	७	०	११
ङ)	**सार्वजनिक शौचालयमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको लागि प्राथमिकता**						
१	सार्वजनिक शौचालयको सङ्ख्या : उन्नत	सङ्ख्या	०	०	०	०	०
२	सार्वजनिक शौचालयको सङ्ख्या : आधारभूत	सङ्ख्या	०	०	०	४	४
३	जम्मा सङ्ख्या	सङ्ख्या	०	२	०	४	४

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

जब रणनीतिक योजना तर्जुमा कार्यशालाले (१.४ ग) प्राथमिकता तय गर्छ, खासस्व योजना औजारले स्वचालित रूपमा योजना अवधिको लागत गणना गर्द ।

५.१.२ क्रियाकलापहरुको वितरण

यस खण्डले पूर्ण खासस्व कभरेज र सेवा स्तर सुधारको लागि पूर्वाधारमा लगानीलाई पुरा गर्न जनसङ्ख्या र गतिविधिहरूको अनुमान र वितरणलाई हेर्छ । साथै विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, सार्वजनिक शौचालय, ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन, ढल सञ्जाल सहितको फोहोरपानी प्रशोधन गर्ने लगायतका अन्य अनुमान पनि गरिएको छ । निम्न तालिकाले "खासस्व योजना औजार" मा प्रयोग गरिएको अनुमान देखाउँदछ:

तालिका ४६ क्रियाकलापको वितरण सम्बन्धी विवरण

प्राथमिकता	२०२०	२०२१	२०२२	२०२३	२०२४	२०२५	२०२६	२०२७	२०२८	२०२९	२०३०
पुँजीगत खर्चको वितरण											
धेरै उच्च	०.१	०.४	०.४	०.१							
उच्च			०.१	०.४	०.४	०.१					
मध्यम					०.१	०.४	०.४	०.१			
निम्न								०.१	०.४	०.४	०.१
एक पटक मर्मतको वितरण											
धेरै उच्च	०.५	०.५									
उच्च											
मध्यम											
निम्न											
पुँजीगत मर्मत खर्च वितरण											
धेरै उच्च	०.५	०.५									
उच्च											
मध्यम											
निम्न											
सञ्चालन तथा मर्मत खर्च वितरण											
धेरै उच्च	०.५	०.५									
उच्च											
मध्यम											
निम्न											
प्रत्यक्ष सहयोग खर्च वितरण											
धेरै उच्च	०.५	०.५									
उच्च											
मध्यम											
निम्न											

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

पुँजिगत खर्च, पुँजिगत मर्मत खर्च, संचालन खर्च र सोझै सहयोगको वितरण विद्यमान खानेपानी सेवा स्तर सुधार, चालु अवस्थामा रहेका खानेपानी आयोजना, नयाँ खानेपानी आयोजना निर्माणको लागि उपयुक्त हुन्छ र एक पटकको मर्मत वितरण विद्यमान खानेपानी सेवा स्तर सुधार, चालु अवस्थाका खानेपानी आयोजना, नयाँ खानेपानी आयोजनाका लागि उपयुक्त हुन्छ ।

५.१.३ उपलब्ध श्रोतहरुको लेखाजोखा

रणनीतिक योजना तर्जुमा कार्यशालाल उपलब्ध स्रोतहरू कर, हस्तान्तरण र महसुलको आधारमा लेखाजोखा गर्दछ । यदि उपलब्ध स्रोतहरूले आवश्यक लागत पुरा गर्दैन भने ग्याप पूर्ति गर्न Bridge को आवश्यक हुन्छ ।

५.१.४ ग्यापको पुर्ती

तलको तालिकाले व्यापार, शेयर, इक्विटी, बण्डको माध्यमबाट ग्याप पूर्तिको सारांश देखाउँछ । व्यापार, शेयर, इक्विटी, बण्डको विस्तृत योगदान % र ग्याप Appendix C मा दिइएको छ ।.

५.२ प्रक्षेपण सारांश (कभरेज)

तालिका नं ४-३ मा नगरपालिकामा खासस्व सेवाहरूको कभरेज र सेवा स्तर सुधारको सारांश देखाइएको छ । कभरेजको प्रगतिशील वृद्धि र सेवा स्तर सुधारको भऱ्याङ JMP को परिभाषामा आधारित छ । यस चित्रले सुरक्षित रूपमा व्यवस्थित खानेपानी सेवा प्राप्त गर्ने जनसङ्ख्याको तीव्र वृद्धि र आधारभूत र सीमित सेवा प्राप्त गर्ने जनसंख्या घट्दै गइ अन्तिममा आधारभूत र सिमित सेवालाई सुरक्षित रुपमा व्यवस्थित स्तरको सेवाले प्रतिस्थापन गर्नेछ । नगरपालिका भित्रका सम्पूर्ण जनसंख्यामा सन् २०३० सम्ममा सुरक्षित रूपमा व्यवस्थित खानेपानी सेवा र सुविधाको पूर्ण कभरेज प्राप्त गर्न सकिनेछ ।
सरसफाइ तर्फ अन्तिम लक्ष्य प्राप्त गर्न सन् २०३० पर्खनु नपर्ने र सुरक्षित रूपमा व्यवस्थित सरसफाइको पहुँचमा वृद्धि र असुरक्षित रूपमा सरसफाइको अभ्यास गर्ने जनसङ्ख्या घट्दै गएको देखाएको छ । त्यसपछि, सुरक्षित व्यवस्थित सरसफाइ सेवाको पूर्ण कभरेज प्राप्त गर्न सकिनेछ । सुचारूपना नभएका आयोजनाहरूको सुचारूपना पुनर्स्थापित गर्ने प्रावधानहरू राखिएको छ । कभरेजका बारेमा जानकारी दिदा विगत्का नगण्य सुचारुपना सम्बन्धी विवादास्पद सवालको सट्टामा सुरक्षित रूपमा व्यवस्थित सेवाको लागि यो अपेक्षित कभरेज पूर्ण रूपमा सुचारूपना भएका आयोजनाहरूद्वारा हुनेछ ।

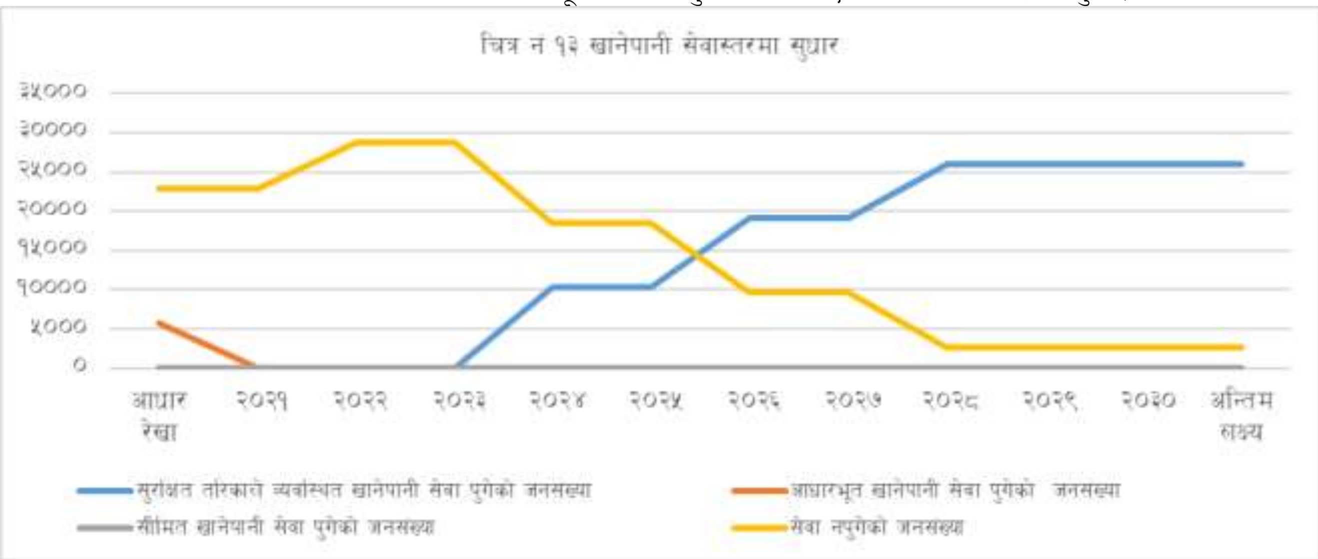

चित्र नं १३ खानेपानी सेवास्तरमा सुधार

घरायसीस्तरको सरसफाइ सुधार

यी योजना गरिएका कभरेजहरूका आधारमा योजना अवधि (२०२०-२०३०) ले वास योजना औजारले कुल योजना लागत गणना गर्दछ ।

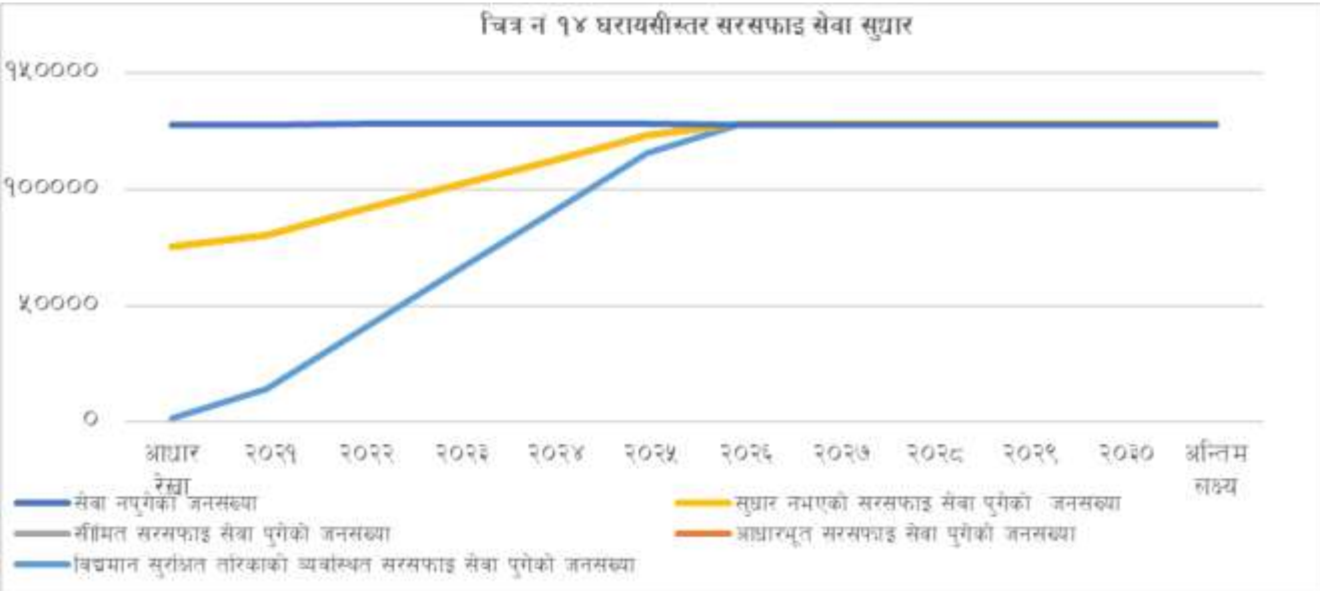

चित्र नं १४ घरायसीस्तर सरसफाइ सेवा सुधार

कभरेजको सारांश

तालिका ४७ कभरेजको सारांश सम्बन्धी विवरण

सि.नं.	अवयव	आधार रेखा	२०२१	२०२२	२०२३	२०२४	२०२५	२०२६	२०२७	२०२८	२०२९	२०३०	अन्तिम लक्ष्य
क	**खानेपानी**	संख्या	संख्या	संख्या	संख्या	संख्या	संख्या	संख्या	संख्या	संख्या	संख्या	संख्या	संख्या
क १	सुरक्षित तरिकाले व्यवस्थित खानेपानी सेवा पुगेको जनसंख्या	४०	०	०	०	१०३६०	१०३६०	१९१४७	१९१४७	२६०३५	२६०३५	२६०३५	२६०३५
क २	आधारभूत खानेपानी सेवा पुगेको जनसंख्या	५८१८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
क ३	सीमित खानेपानी सेवा पुगेको जनसंख्या	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
क ४	सेवा नपुगेको जनसंख्या	२२९१०	२२९४९	२८७६८	२८७६८	१८४०८	१८४०८	९६२१	९६२१	२७३३	२७३३	२७३३	२७३३
ख	**सरसफाइ**												
ख १	घरायसी सरसफाइ												
ख १.१	विद्यमान सुरक्षित तरिकाको व्यवस्थित सरसफाइ सेवा पुगेको जनसंख्या	१७९४	१४४६७	३९८१३	६५१५९	९०५०५	११५८५१	१२८५२४	१२८५२४	१२८५२४	१२८५२४	१२८५२४	१२८५२४
ख १.२	आधारभूत सरसफाइ सेवा पुगेको जनसंख्या	७३४४२	६६०९८	५१४१०	३६७२२	२२०३४	७३४६	०	०	०	०	०	०
ख १.३	सीमित सरसफाइ सेवा पुगेको जनसंख्या	१०६	९५	७४	५३	३२	११	०	०	०	०	०	०
ख १.४	सुधार नभएको सरसफाइ सेवा पुगेको जनसंख्या	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
ख १.५	सेवा नपुगेको जनसंख्या	५३१८२	४७८६४	३७२२८	२६५९२	१५९५६	५३२०	०	०	०	०	०	०
ख २	मानव मल-मुत्रजन्य फोहोर व्यवस्थापन												
ख २.१	सेवा पुगेको जनसंख्या	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
ख ३	ढल सहितको फोहोरपानी प्रशोधन केन्द्र												
ख ३.१	सेवा पुगेको जनसंख्या	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
ख ४	ठोस फोहोर व्यवस्थापन												
ख ४.१	सेवा पुगेको जनसंख्या	०	०	०	०	१५७१३	१५७१३	२२६८२	२२६८२	२८६४०	२८६४०	२८६४०	०
ग	**विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता**												
ग १	उन्नत खानेपानी सेवा भएका विद्यालयहरू	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
ग २	उन्नत सरसफाइ सेवा भएका	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

सि.नं.	अवयव	आधार रेखा	२०२१	२०२२	२०२३	२०२४	२०२५	२०२६	२०२७	२०२८	२०२९	२०३०	अन्तिम लक्ष्य
	विद्यालयहरू												
ग ३	उन्नत स्वच्छता सेवा भएका विद्यालयहरू	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
ग ४	आधारभूत खानेपानी सेवा भएका विद्यालयहरू	३६	३६	३६	३६	३९	३९	४०	४०	४०	४०	४०	४०
ग ५	आधारभूत सरसफाइ सेवा भएका विद्यालयहरू	३३	३३	३३	३३	३८	३८	३८	३८	३८	३८	३८	४०
ग ६	आधारभूत स्वच्छता सेवा भएका विद्यालयहरू	०	०	०	०	२५	२५	२६	२६	३१	३१	३१	४०
ग ७	सीमित खानेपानी सेवा भएका विद्यालयहरू	४	४	४	४	१	१	०	०	०	०	०	०
ग ८	सीमित सरसफाइ सेवा भएका विद्यालयहरू	४	४	४	४	२	२	२	२	२	२	२	०
ग ९	सीमित स्वच्छता सेवा भएका विद्यालयहरू	३३	३३	३३	३३	१३	१३	१३	१३	८	८	८	०
ग १०	खानेपानी सेवा नभएका विद्यालयहरू	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
ग ११	सरसफाइ सेवा नभएका विद्यालयहरू	३	३	३	३	०	०	०	०	०	०	०	०
ग १२	स्वच्छता सेवा भएका विद्यालयहरू	७	७	७	७	२	२	१	१	१	१	१	०
घ	**स्वास्थ्य संस्थाको खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता**												
घ १	आधारभूत खानेपानी सेवा भएका स्वास्थ्य संस्थाहरू	१	१	१	१	३	३	४	४	९	९	९	४
घ २	आधारभूत सरसफाइ सेवा भएका स्वास्थ्य संस्थाहरू	०	०	०	०	२	२	३	३	८	८	८	३
घ ३	आधारभूत स्वच्छता सेवा भएका स्वास्थ्य संस्थाहरू	०	०	०	०	२	२	३	३	८	८	८	३
घ ४	आधारभूत वातावरणीय सफाइ सेवा भएका स्वास्थ्य संस्थाहरू	०	०	०	०	२	२	३	३	८	८	८	३
घ ५	सीमित खानेपानी सेवा भएका स्वास्थ्य संस्थाहरू	६	६	६	६	५	५	४	४	३	३	३	०

घ ६	सीमित सरसफाइ सेवा भएका स्वास्थ्य संस्थाहरू	९	९	९	९	७	७	६	६	५	५	५	०
घ ७	सीमित स्वच्छता सेवा भएका स्वास्थ्य संस्थाहरू	१३	१३	१३	१३	११	११	१०	१०	६	६	६	०
घ ८	सीमित वातावरणीय सफाइ सेवा भएका स्वास्थ्य संस्थाहरू	३	३	३	३	३	३	३	३	०	०	०	०
घ ९	खानेपानी सेवा नभएका स्वास्थ्य संस्थाहरू	७	७	७	७	६	६	६	६	२	२	२	०
घ १०	सरसफाइ सेवा नभएका स्वास्थ्य संस्थाहरू	५	५	५	५	५	५	५	५	१	१	१	०
घ ११	स्वच्छता सेवा नभएका स्वास्थ्य संस्थाहरू	१	१	१	१	१	१	१	१	०	०	०	०
घ १२	वातावरणीय सफाइ सेवा नभएका स्वास्थ्य संस्थाहरू	११	११	११	११	९	९	८	८	६	६	६	०
ङ	**सार्वजनिक शौचालयमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता**												
ङ १	उन्नत खासस्व सुविधा भएका सार्वजनिक शौचालयहरू	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
ङ २	आधारभूत खासस्व सुविधा भएका सार्वजनिक शौचालयहरू	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	१	५
ङ ३	सीमित खासस्व सुविधा भएका सार्वजनिक शौचालयहरू	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	३	०
ङ ४	खासस्व सुविधाहरू नभएका सार्वजनिक शौचालयहरू	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

५.३ लागत

यस खण्डमा पूर्वाधारमा लगानीको लागि क) पूर्ण रुपमा खासस्व कभरेज ख) सेवा स्तरमा सुधार क्षेत्रको लागत अनुमानको व्याख्या गरिएको छ । अन्य लागतमा विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरूमा वास सुविधाहरू, सार्वजनिक शौचालयहरूमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता, ठोस फोहोर व्यवस्थापन, ढल सञ्जाल सहितको फोहोरपानी प्रशोधन केन्द्र पनि समावेश गरिएको छ । राष्ट्रिय स्तरमा खासस्व क्षेत्रलाई राम्रोसँग बुझ्ने वित्तीय नीति निर्माण र कार्यान्वयनका लागि महत्वपूर्ण छ भन्ने साझा सहमति भएको छ । हाल भएको कोषको राम्रो र समन्यायिक उपयोगलाई प्रोत्साहित गर्न र थप वित्तलाई आकर्षित गर्न पनि यो महत्वपूर्ण छ ।

५.३.१ विधि

यस विधिले नगरपालिकालाई मुख्य दुई प्रश्नहरूको उत्तर दिन सक्षम बनाउँछ ।

- खासस्व क्षेत्रमा जम्मा खर्च कति भएको छ ?
- विभिन्न खासस्व सेवाहरू र खर्चमा लगानी कसरी वितरण गरिएको छ ?

लागत पद्धतीले हालको र प्रक्षेपित जनसंख्या, खासस्व सेवा प्रवाहको लागि आवश्यक प्रविधिहरू र दिगो खासस्व सेवासँग सम्बन्धित प्रविधिहरू प्रदान गर्दछ । जीवन-चक्र लागत पद्धतीले दिगो खासस्व सेवा प्रवाहको लागि अवयवहरूको लागत जुन पुँजीगत खर्च, मर्मत तथा सञ्चालन खर्च, पुँजीगत मर्मत खर्च, र सोझै सहयोग खर्च प्रदान गर्दछ । ती लगत अवयवहरू यस प्रकार रहेका छन् ।

- पुँजीगत खर्च - नयाँ प्रणालीहरूको लागि खासस्व संरचना निर्माण र हालको प्रणालीहरूको लागि सेवा सुधार लागत प्रदान गर्दछ ।
- पुँजीगत मर्मत खर्च - सम्पत्तिहरूको प्रतिस्थापन वा पुनस्थापनाको लागत प्रदान गर्दछ । यसले मुख्य मर्मत क्रियाकलापहरूलाई समेट्छ ।
- सञ्चालन तथा मर्मत खर्च - दैनिक सञ्चालन र सानो मर्मत खर्चको लागतलाई समेट्छ ।
- सोझै सहयोग खर्च - सेवा प्रवाहको लागि सहयोग, जसमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, प्राविधिक सहयोग, व्याकस्टोपिङ, क्षमता अभिवृद्धि, औजार तथा जगेडा सामाग्रीहरूको सहयोग लागत पर्छन् ।

प्रति इकाई लागत अनुसुचीमा हेर्न सकिन्छ र यो लागत एकाइ खानेपानी तथा ढल व्यवस्थापन विभागको ISAU को प्रकाशित प्रतिवेदनबाट साभार गरिएको हो । प्रस्तुत सञ्चालन औसत खानेपानी मन्त्रालयको SEIU को प्रकाशित बेन्चमार्किङ प्रतिवेदनबाट साभार गरिएको हो ।

"मर्मत सम्भारको वातावरण" सम्बन्धी अवधारणा भविष्यमा जब आयोजनाहरूको आयु वृद्धि हुँदै जान्छ त्यसबेला पुँजीगत खर्चको % को आधारमा मर्मत खर्चको आवश्यकता निर्धारण गर्छ । यो अवधारणा Welthungerhilfe, Nepal ले ईच्छाकामना गाउँपालिकामा गरेको Life–Cycle Cost Analysis (LCCA) अध्ययनबाट साभार गरिएको हो ।

मर्मत सम्भार वातावरण: यस औजारले एउटा यस्तो अनुमान गरेको छ कि एक स्थानीय सरकारको योजनाहरु निश्चित तरीकाले "योजना ईकोसिस्टम" बाट प्रभावित हुन्छन (जस्तै योजना वर्ष, उपभोक्ता समितिको व्यवस्थापन क्षमता, वास सेवातर्फ गाउँपालिकाको नीति) । यो प्रभावको नतिजा पुँजीगत खर्चको आवश्यकताको डिग्री तथा म्यागनिच्युड हो । गाउँपालिकाभित्र योजनाहरूलाई यस पुँजीगत खर्च आवश्यकतामा ल्याउने अवस्थालाई "मर्मत वातावरण" भनिन्छ । मर्मत शर्त गाउँपालिकाभित्रको योजनाहरुमा खर्च गरिएको वित्तीय व्ययको % को हिसाबले देखाइएको छ । यसमा के अनुमान गरिएको छ भने नयाँ आयोजनामा पनि (एक निश्चित वर्ष पछि) यही नीति लागू हुनेछ (पुँजीगत मर्मत खर्चको %) । यो हालको योजनाको अवस्थाको आधारमा गणना गरिन्छ र प्रगतिशील योजनाको आयुको आधारमा नयाँ योजनामा सामान्यीकरण (Extrapolated) गरिन्छ ।

५.३.१.१ खानेपानी सेवाको लागत

सन् २०३० सम्ममा नगरपालिकामा सुधारिएको खानेपानी सेवामा सबैको पहुँच प्राप्त गर्न लाग्ने लागतको अनुमान गरिएको छ । सो लागत अनुमान गर्दा वर्तमान सेवाको कभरेज, लक्षित कभरेज र लक्ष्य प्राप्त गर्नका लागि प्रयोग गरिने प्रविधिहरूको इकाई लागतलाई ध्यानमा राखिएको छ । लागत प्रक्षेपण वार्षिक आधारमा २०२०-२०३० को लागि गरिएको छ ।
माथि प्रस्तुत गरिएको इकाई लागत खानेपानी आपूर्ति प्रविधिको प्रत्येक प्रकारको आधारमा (घरायसी धारा जडान, स्ट्यान्ड पाईपहरु, हाते पम्पहरू) दिइएको छ ।

५.३.१.२ सरसफाइ सेवाको लागत

सरसफाइ सेवाहरूको लागि एउटै लागत खाकाको प्रयोग गरिएको छ । लागतको आधार मिश्रित विभिन्न प्रविधिहरूको विकल्पको माध्यमबाट अथवा आधारभूत वा सुरक्षित रूपले व्यवस्थित गरिएको सरसफाइ सेवाहरू सबैको पहुँचमा पुऱ्याउने किसिमले प्रक्षेपण गरिएको छ । सरसफाइ प्रविधिहरूको विकल्पहरूमा Water Closet र सेप्टिक ट्याङ्क सहितको पावर फ्लस र सुधारिएको खाल्डे शौचालर्यहरू समावेश गरिएको छ ।

५.३.१.३ पूर्ण कभरेज प्राप्त गर्न कुल लागत

तलको तालिकाले सन् २०३० सम्म सबैका लागि आधारभूत खानेपानी र सरसफाइ सेवाहरूको लागि पहुँचको सुनिश्चितता देखाउँछ । यसमा लगानी (पुँजीगत), पुँजीगत मर्मत, र सोझै सहयोग लागत समावेश गरिएको छ । सरसफाइको लागि लगानी लागत मुख्य गरेर उपभोक्ताहरूको या त सरसफाइ सेवाहरूको पहुँच वा सेवाको स्तर सुधार गरी सरसफाइ शृङ्खलामा वृद्धि गर्नको लागि हुने छ ।

यो प्रक्षेपण मुख्य गरेर खानेपानी र सरसफाइमा केन्द्रित रहेको छ । यसले खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा सबैको पहुँचमा पुऱ्याउँनको लागि संरचनागत विकास, पुँजीगत मर्मत र सोझै सहयोग लागतलाई कभर गर्दछ । यो विश्लेषणमा संस्थागत वासको लागि पनि प्रक्षेपण गरिएको छ ।

५.३.२ खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाको लागतको सारांश

तलको विस्तृत तालिकामा निम्न क्षेत्रको जम्मा लागत सारांश दिइएको छ । क) खानेपानी (पाइप र ट्युबवेल) ख) सरसफाइ र स्वच्छता (घरायसी सरसफाइ, ठोस फोहोर व्यवस्थापन, मानव दिसाजन्य लेदो व्यवस्थापन, ढल सञ्जाल सहितको फोहोरपानी प्रशोधन केन्द्र समेत) ग) विद्यालय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता घ) स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता ङ) सार्वजनिक शौचालयहरूमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताले निम्न लागत प्रदान गर्छ । क) पुँजीगत खर्च ख) पुँजीगत मर्मत खर्च ग) सञ्चालन खर्च घ) सोझै खर्च ।

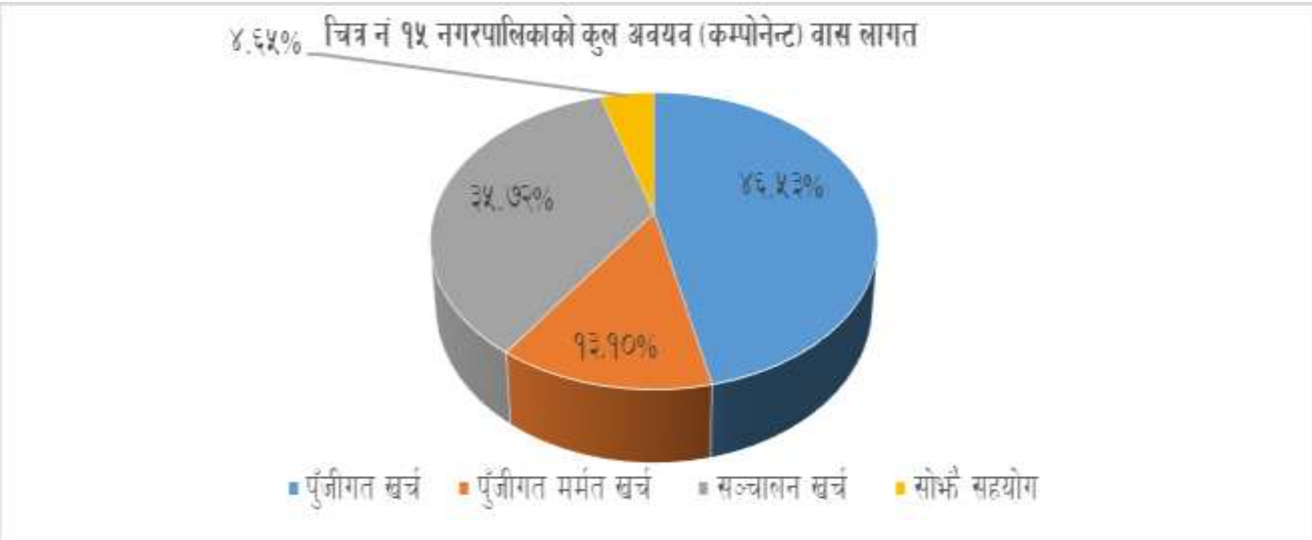

चित्र नं १५ नगरपालिकाको कुल अवयव (कम्पोनेन्ट) वास लागत

चित्र नं १६ नगरपालिकाको कुल क्षेत्रगत वास लागत
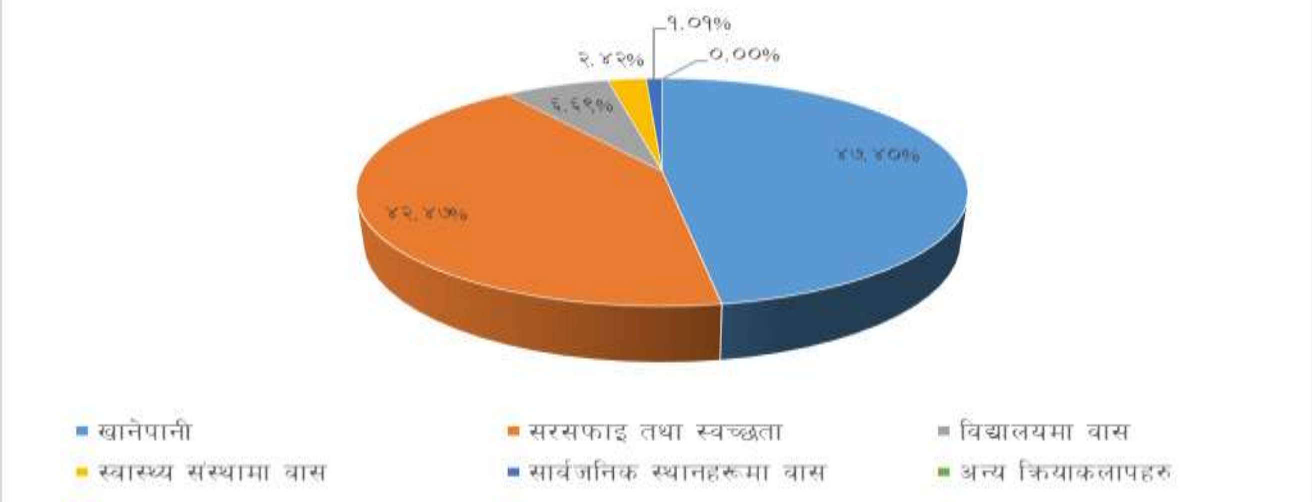

यहाँ % ले १० वर्षमा जम्मा खासस्व लागतको प्रतिनिधित्व गर्दछ ।

यो पाइचार्टमा सन् २०२०-२०३० सम्मको समयावधिको लागि पूर्ण कभरेज र सेवा स्तर सुधारको लागि आवश्यक लागत दिइएको छ । पहिलो चार्टमा खर्चको प्रकारको लागत दिइएको (जस्तैः पुँजीगत, पुँजीगत मर्मत खर्च आदि) छ भने दोस्रो चार्टमा क्षेत्रगत (खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता) को लागत दिइएको छ ।

तलको बार चार्टमा सन् २०२०-२०३० सम्मको वार्षिक आवश्यक लागत दिइएको छ ।

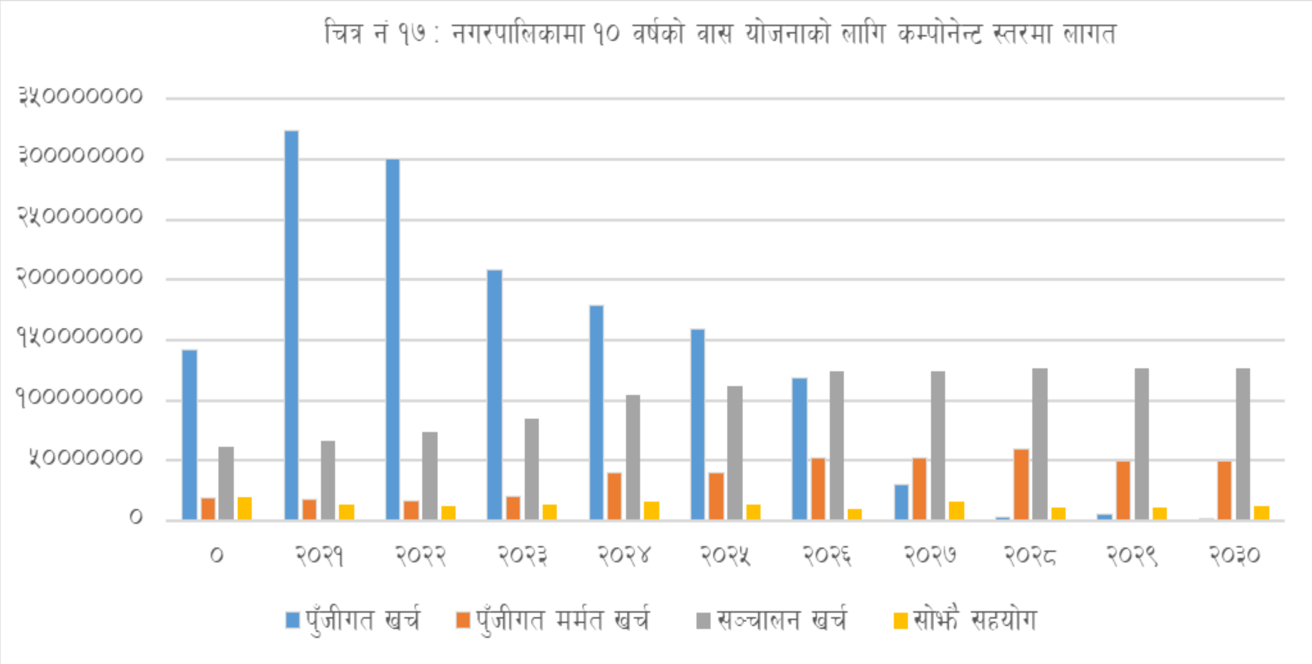

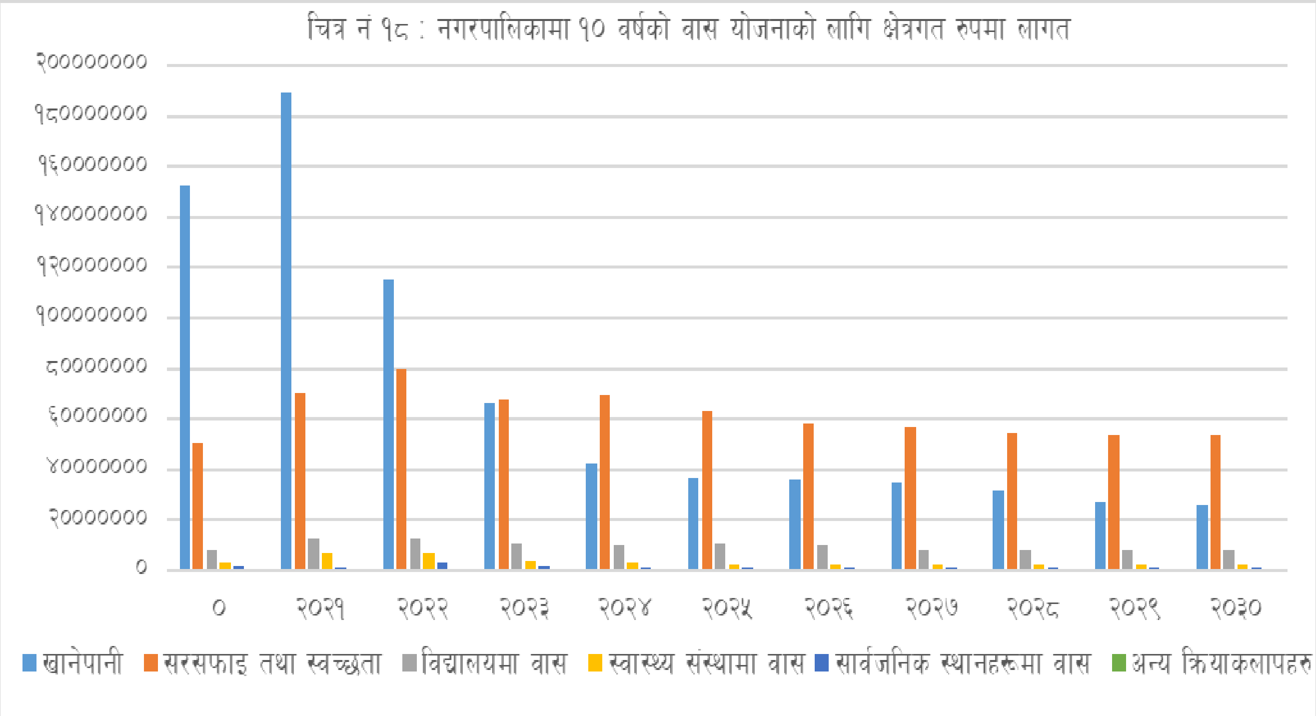

खासस्व योजनाको लागि लागतको सारांश

तालिका ४८ खासस्व योजनाको लागत सारांश सम्बन्धी विवरण

सि. नं.	विवरण	२०२०		२०२१		२०२२		२०२३		२०२४		२०२५		२०२६		२०२७		२०२८		२०२९		२०३०		जम्मा १० वर्षको लागि	
		ने. रु.	% जम्मा	ने. रु.	% जम्मा	ने. रु.	% जम्मा	ने. रु.	% जम्मा	ने. रु.	% जम्मा	ने. रु.	% जम्मा	ने. रु. .	जम्मा %	ने. रु.	जम्मा %	ने. रु.	जम्मा %	ने. रु.	जम्मा %	ने. रु.	जम्मा %	ने. रु.	जम्मा %
क	**खानेपानी**																								
१	पुँजीगत खर्च	९४३२४१२५	२.९८ %	२३७१६४२२५	७.५%	२१३६५२९००	६.७५ %	१५८४०८०00	५.०१ %	१३७६७१०० ०	४.३५ %	१२४६८४०० ०	३.९४ %	९६४३२०००	३.०५ %	२४१०८०० ०	०.७६ %	०	०%	०	०%	०	०%	१०८६४४४२ ५०	३४.३४ %
२	पुँजीगत मर्मत खर्च	४६१९५९५	०.१५ %	४१०९९९०	०.१३ %	४६७६१६७	०.१५ %	५२१८४८१	०.१६ %	२००६९९७६	०.६३ %	२०२९४३२४	०.६४ %	३०२९५५३२	०.९६ %	३०२९५५३ २	०.९६ %	३८८२४७६ ४	१.२३ %	३०४३४० ८९	०.९६ %	३०३०७३३ ९	०.९६ %	२१९१४५७८९	६.९३%
३	सञ्चालन खर्च	२७७१०००	०.०९ %	३५८५५९०	०.११ %	५०३५१५४	०.१६ %	५९२८९९४. ०६	०.१९ %	१२६३७४३७. ४८	०.४ %	१२८३७५५६.७ ७	०.४१ %	१६७४५२१९. ५	०.५३ %	१६७४५२१ ९.५	०.५३ %	१९८०८३७ ८.८२	०.६३ %	१९८०८३ ७८.८२	०.६३ %	१९८०८३७ ८.८२	०.६३ %	१३५७११३०७. ७७	४.२९%
४	सोफ्नै सहयोग	१३११९१७०	०.४१ %	८८४१५८२	०.२८ %	६०६७७५८	०.१९ %	७४११५००	०.२३ %	११२५८१००	०.३६ %	७७२६५००	०.२४ %	६२८६५००	०.२%	९४२१५००	०.३%	७१४१५००	०.२३ %	७१४१५० ०	०.२३ %	७२९१५००	०.२३ %	९१७०७११०	२.९%
	जम्मा	**११४८३३८९०**	**३.६३ %**	**२५३७०१३८७**	**८.०२ %**	**२२९४३१९७ ९**	**७.२५ %**	**१७६९६६९७ ५.०६**	**५.५९ %**	**१८१६३६५१३ .४८**	**५.७४ %**	**१६५५४२३८० .७७**	**५.२३%**	**१४९७५९२५ १.५**	**४.७३ %**	**८०५७०२५ १.५**	**२.५५ %**	**६५७७४६४ २.८२**	**२.०८ %**	**५७३८३९ ६७.८२**	**१.८१ %**	**५७४०७२१ ७.८२**	**१.८१ %**	**१५३३००८४५ ६.७७**	**४८.४५ %**
ख	**सरसफाइ तथा स्वच्छता**																								
१	पुँजीगत खर्च	४४३१९७३०	१.४%	७४९५७९६ ०	२.३७ %	७४९१७३६०	२.३७ %	४५८८५५६ ०	१.४५ %	३८६४१२६०	१.२२ %	२९०३९४३०	०.९२ %	१६६८२४००	०.५३ %	४१७०६००	०.१३ %	०	०%	०	०%	०	०%	३२८६१४३००	१०.३९ %
२	पुँजीगत मर्मत खर्च	९६४८४६४	०.३%	९८१७७८२ .४५	०.३१ %	१०१५६४१९. ३४	०.३२ %	१२५१४६२६. २४	०.४%	१६९१०४९३. १३	०.५३ %	१७२४९१३०. ०२	०.५५ %	१९१४५३६७. ४७	०.६१ %	१९१४५३६ ७.४७	०.६१ %	१८६४६६३ ९.४७	०.५९ %	१६३५४४ १९.४७	०.५२ %	१६३५४४१ ९.४७	०.५२ %	१६५९४३१२८ .५४	५.२४%
३	सञ्चालन खर्च	४७८६३३९३	१.५१ %	५१३२८९१ ७.७	१.६२ %	५८२५९९६७ .१	१.८४ %	६७९२९४१६. ५	२.१५ %	८०३६१७९३. ९	२.५४ %	८७२९२८४३. ३	२.७६%	९५१०१८४०	३.०१ %	९५१०१८४ ०	३.०१ %	९५१०१८४ ०	३.०१ %	९५१०१८ ४०	३.०१ %	९५१०१८४ ०	३.०१ %	८६८५४५५३१ .५	२७.४५ %
४	सोफ्नै सहयोग	४१९६२२४	०.१३ %	४३३००४	०.०१ %	३८५८६६४	०.१२ %	३६७८००४	०.१२ %	२७८२१२४	०.०९ %	३६१८००४	०.११%	१९१८००४	०.०६ %	५३५८००४	०.१७ %	२६३८००४	०.०८ %	२६३८०० ४	०.०८ %	२६३८००४	०.०८ %	३३७५६०४४	१.०७%
	जम्मा	**१०६०२७८१ १**	**३.३५ %**	**१३६५३७६६ ४.१५**	**३.३५ %**	**१४७१९२४१ ०.४४**	**३.३५ %**	**१३०००७६० ६.७४**	**३.३५ %**	**१३८६९५६७ १.०३**	**३.३५ %**	**१३७१९९४०७ .३२**	**३.३५%**	**१३२८४७६११ .४७**	**४.२%**	**१२३७७५८ ११.४७**	**३.९१ %**	**११६३८६४ ८३.४७**	**३.६८ %**	**११४०९४ २६३.४७**	**३.६१ %**	**११४०९४२ ६३.४७**	**३.६१ %**	**१३९६८५९०० ४.०४**	**४४.१५ %**
ग१	**विद्यालयमा खासस्व सुविधाहरू (कम्पोनेन्ट स्तरमा लागत)**																								
१	पुँजीगत खर्च	२३३४०००	०.०७ %	९३३६०००	०.३%	९४०१०००	०.३%	२५९४०००	०.०८ %	१०३५५००	०.०३ %	३१६७०००	०.१%	३१०२०००	०.१%	१५५५०००	०.०५ %	३११८०००	०.१%	३११८०० ०	०.१%	७७९५००	०.०२ %	३९५४००००	१.२५%
२	पुँजीगत मर्मत खर्च	२८५९२५५	०.०९ %	२८५९२५५	०.०९ %	१३६१००५	०.०४ %	१३६१००५	०.०४ %	२२९२२९७.६	०.०७ %	२२९२२९७.६	०.०७ %	२१५६५१३.६	०.०७ %	२१५६५१३. ६	०.०७ %	२०२५७११. ८	०.०६ %	२०२५७ १.८	०.०६ %	२०२५७११. ८	०.०६ %	२३४१५२७७. ८	०.७४%
३	सञ्चालन खर्च	८०२६५४७. ६	०.२५ %	८०२६५४७ .६	०.२५ %	८०२६५४७. ६	०.२५ %	८०२६५४७. ६	०.२५ %	८६३६६१७.६	०.२७ %	८६३६६१७.६	०.२७ %	८६४७३४७.६	०.२७ %	८६४७३४७ .६	०.२७ %	८९०३५५७ .६	०.२८ %	८९०३५५ ७.६	०.२८ %	८९०३५५७ .६	०.२८ %	९३३८४७९३. ६	२.९५%
४	सोफ्नै सहयोग	१२७६०००	०.०४ %	२९२६०००	०.०९ %	१३४२०००	०.०४ %	१६०६०००	०.०५ %	१८०४०००	०.०६ %	१२७६०००	०.०४ %	१२७६०००	०.०४ %	१२७६०००	०.०४ %	१२७६०००	०.०४ %	१२७६०० ०	०.०४ %	१२७६०००	०.०४ %	१६६१००००	०.५२%
	जम्मा	**१४४९५८० २.६**	**०.४६ %**	**२३१४७८० २.६**	**०.७३ %**	**२०१३०५५२. ६**	**०.६४ %**	**१३५८७५५२. ६**	**०.४३ %**	**१३७६८४१५. २**	**०.४४ %**	**१५३७१९१५.२**	**०.४९ %**	**१५१८१८६१. २**	**०.४८ %**	**१३६३४८६१ .२**	**०.४३ %**	**१५३२३२६९ .४**	**०.४ ८%**	**१५३२३२६ ९.४**	**०.४८ %**	**१२९८४७६ ९.४**	**०.४१ %**	**१७२९५००७१ .४**	**५.४७%**
ग२	**विद्यालयमा खासस्व सुविधाहरू (क्षेत्रगत स्तरमा)**																								
१	खानेपानी	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%
२	सरसफाइ	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%
३	स्वच्छता	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%
४	ठोस फोहोर	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%

सि. नं.	विवरण	२०२०		२०२१		२०२२		२०२३		२०२४		२०२५		२०२६		२०२७		२०२८		२०२९		२०३०		जम्मा १० वर्षको लागि	
		ने. रु.	% जम्मा	ने. रु.	% जम्मा	ने. रु.	% जम्मा	ने. रु.	% जम्मा	ने. रु.	% जम्मा	ने. रु.	% जम्मा	ने. रु. .	जम्मा %	ने. रु.	जम्मा %	ने. रु.	जम्मा %	ने. रु.	जम्मा %	ने. रु.	जम्मा %	ने. रु.	जम्मा %
	जम्मा	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**
घ१	स्वास्थ्य संस्थाहरूमा खासस्व सुविधाहरू (कम्पोनेन्ट स्तरमा)																								
१	पुँजीगत खर्च	६२५०००	०.०२ %	२५०००००	०.०८ %	२६३४०००	०.०८ %	११६१०००	०.०४ %	११३८५००	०.०४ %	२५४४०००	०.०८ %	२४१००००	०.०८ %	६०२५००	०.०२ %	०	०%	०	०%	०	०%	१३६१५०००	०.४३%
२	पुँजीगत मर्मत खर्च	१५८७३७	०.०१ %	१५८७३७	०.०१ %	३४७३६२	०.०१ %	३४७३६२	०.०१ %	२६४२३७	०.०१ %	२६४२३७	०.०१ %	२९३०७४.६	०.०१ %	२९३०७४.६	०.०१ %	४२९४८०. ६	०.०१ %	४२९४८ ०.६	०.०१ %	४२९४८०. ६	०.०१ %	३४१५२६३	०.११%
३	सञ्चालन खर्च	२४१४४९९	०.०८ %	२४१४४९९	०.०८ %	२४१४४९९	०.०८ %	२४१४४९९	०.०८ %	२५२८९५९	०.०८ %	२५२८९५९	०.०८ %	२५७९०३९	०.०८ %	२५७९०३९	०.०८ %	२८८५७१९	०.०९ %	२८८५७१ ९	०.०९ %	२८८५७१९	०.०९ %	२८५३११४९	०.९%
४	सोझै सहयोग	२६१८००	०.०१ %	४४८८००	०.०१ %	३५५३००	०.०१ %	७२९३००	०.०२ %	२६१८००	०.०१ %	२६१८००	०.०१ %	२६१८००	०.०१ %	२६१८००	०.०१ %	२६१८००	०.०१ %	२६१८००	०.०१ %	२६१८००	०.०१ %	३६२७८००	०.११%
	जम्मा	**३४६००३६**	**०.११ %**	**५५२२०३६**	**०.१७ %**	**५७५११६१**	**०.१८ %**	**४६५२१६१**	**०.१५ %**	**४१९३४९६**	**०.१३ %**	**५५९८९९६**	**०.१८ %**	**५५४३९१३.६**	**०.१८ %**	**३७३६४१३. ६**	**०.१२ %**	**३५७६९९९. ६**	**०.११ %**	**३५७६९९ ९.६**	**०.११ %**	**३५७६९९९ .६**	**०.११ %**	**४९१८९२१२**	**१.५५%**
घ२	स्वास्थ्य संस्थामा खासस्व सुविधाहरू (क्षेत्रगत स्तरमा)																								
१	खानेपानी	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%
२	सरसफाइ	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%
३	स्वच्छता	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%
४	ठोस फोहोर	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%
	जम्मा	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**
ङ	सार्वजनिक शौचालयहरूमा खासस्व सुविधाहरू (कम्पोनेन्ट स्तरमा लागत)																								
१	पुँजीगत खर्च	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	२७३००० ०	०.०९ %	११७००००	०.०४ %	३९०००००	०.१२%
२	पुँजीगत मर्मत खर्च	१२९५९५२	०.०४ %	६०२९५२	०.०२ %	८३२०२	०%	८३२०२	०%	८३२०२	०%	८३२०२	०%	८३२०२	०%	८३२०२	०%	८३२०२	०%	८३२०२	०%	८३२०२	०%	२६४७७२२	०.०८%
३	सञ्चालन खर्च	३७३०३२	०.०१ %	३७३०३२	०.०१ %	३७३०३२	०.०१ %	३७३०३२	०.०१ %	३७३०३२	०.०१ %	३७३०३२	०.०१ %	३७३०३२	०.०१ %	३७३०३२	०.०१ %	३७३०३२	०.०१ %	३७३०३२	०.०१ %	३७३०३२	०.०१ %	४१०३३५२	०.१३%
४	सोझै सहयोग	१०८०००	०%	३२८०००	०.०१ %	१०८०००	०%	१०८०००	०%	१०८०००	०%	१०८०००	०%	१०८०००	०%	१०८०००	०%	१०८०००	०%	१०८०००	०%	१०८०००	०%	१४०८०००	०.०४%
	जम्मा	**१७७६९८४**	**०.०६ %**	**१३०३९८४**	**०.०४ %**	**५६४२३४**	**०.०२ %**	**५६४२३४**	**०.०२ %**	**५६४२३४**	**०.०२ %**	**५६४२३४**	**०.०२ %**	**५६४२३४**	**०.०२ %**	**५६४२३४**	**०.०२ %**	**५६४२३४**	**०.०२ %**	**३२९४२३ ४**	**०.१%**	**१७३४२३४**	**०.०५ %**	**१२०५९०७४**	**०.३८%**
च	अन्य क्रियाकलापहरू																								
१	पुँजीगत खर्च	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%
२	पुँजीगत मर्मत खर्च	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%
३	सञ्चालन खर्च	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%
४	सोझै सहयोग	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%
	जम्मा	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**	०	**०%**

सि. नं.	विवरण	२०२०		२०२१		२०२२		२०२३		२०२४		२०२५		२०२६		२०२७		२०२८		२०२९		२०३०		जम्मा १० वर्षको लागि	
		ने. रु.	% जम्मा	ने. रु.	% जम्मा	ने. रु.	% जम्मा	ने. रु.	% जम्मा	ने. रु.	% जम्मा	ने. रु.	% जम्मा	ने. रु. .	जम्मा %	ने. रु.	जम्मा %	ने. रु.	जम्मा %	ने. रु.	जम्मा %	ने. रु.	जम्मा %	ने. रु.	जम्मा %
छ१	**नगरपालिकामा जम्मा खासस्व लागत (कम्पोनेन्ट स्तरमा)**																								
१	पुंजीगत खर्च	१४१६०२८५५५	४.४८%	३२३९५८१८५	१०.२४%	३००६०५२६०	९.५%	२०८०४८५६०	६.५८%	१७८४८६२६०	५.६४%	१५९४३४४३०	५.०४%	११८६२६४००	३.७५%	३०४३६१००	०.९६%	३११८०००	०.१%	५८४८००००	०.१८%	१९४९५००	०.०६%	१४७२११३५५०	४६.५३%
२	पुँजीगत मर्मत खर्च	१८५८२००३	०.५९%	१७५४८७१६.४५	०.५५%	१६६२४१५५.३४	०.५३%	१९५२४६७६.२४	०.६२%	३९६२०२०५.७३	१.२५%	४०१८३१९०.६२	१.२७%	५१९७३६८९.६७	१.६४%	५१९७३६८९.६७	१.६४%	६०००९७९७.८७	१.९%	४९३२६९०२.८७	१.५६%	४९२००१५२.८७	१.५५%	४१४५६७१८०.३४	१३.१%
३	सञ्चालन खर्च	६१४४८४७१.६	१.९४%	६५७२८५८६.३	२.०८%	७४१०९११९.७	२.३४%	८४६७२४८९.१६	२.६८%	१०४५३७८३९.९८	३.३%	१११६६९००८.६७	३.५३%	१२३४४६४७८.१	३.९%	१२३४४६४७८.१	३.९%	१२७०७२५२७.४२	४.०२%	१२७०७२५२७.४२	४.०२%	१२७०७२५२७.४२	४.०२%	११३०२७६१३३.८७	३५.७२%
४	सोझै सहयोग	१८९६११९४	०.६%	१२९७७३८६	०.४१%	११७३१७२२	०.३७%	१३५३२८०४	०.४३%	१६२१४०२४	०.५१%	१२९९०३०४	०.४१%	९८५०३०४	०.३१%	१६४२५३०४	०.५२%	११४२५३०४	०.३६%	११४२५३०४	०.३६%	११५७५३०४	०.३७%	१४७१०८९५४	४.६५%
	जम्मा	**२४०५९४५२३.६**	**७.६%**	**४२०२१२८७३.७५**	**१३.२८%**	**४०३०७०३३७.०४**	**१२.७४%**	**३२५७७८५२९.४**	**१०.३%**	**३३८८५८३२९.७१**	**१०.७१%**	**३२४२७६९३३.२९**	**१०.२५%**	**३०३८९६८७१.७७**	**९.६%**	**२२२२८१५७१.७७**	**७.०३%**	**२०१६२५६२९.२९**	**६.३७%**	**१९३६७२७३४.२९**	**६.१२%**	**१८९७९७४८४.२९**	**६%**	**३१६४०६५८१८.२१**	**१००%**
छ२	**नगरपालिकामा जम्मा खासस्व लागत (क्षेत्रगत)**																								
१	खानेपानी	११४८३३८९०	३.६३%	२५३७०१३८७	८.०२%	२२९४३१९७९	७.२५%	१७६९६६९७५.०६	५.५९%	१८१६३६५१३.४८	५.७४%	१६५५४२३८०.७७	५.२३%	१४९७५९२५१.५	४.७३%	८०५७०२५१.५	२.५५%	६५७७४६४२.८२	२.०८%	५७३८३९६७.८२	१.८१%	५७४०७२१७.८२	१.८१%	१५३३००८४५६.७७	४८.४५%
२	सरसफाइ तथा स्वच्छता	१०६०२७८११	३.३५%	१३६५३७६६४.१५	४.३२%	१४७१९२४१०.४४	४.६५%	१३०००७६०६.७४	४.११%	१३८६९५६७१.०३	४.३८%	१३७१९९४०७.३२	४.३४%	१३२८४७६११.४७	४.२%	१२३७७५८११.४७	३.९१%	११६३८६४८३.४७	३.६८%	११४०९४२६३.४७	३.६१%	११४०९४२६३.४७	३.६१%	१३९६८५९००४.०४	४४.१५%
३	विद्यालयमा खासस्व	१४४९५८०२.६	०.४६%	२३१४७८०२.६	०.७३%	२०१३०५५२.६	०.६४%	१३५८७५५२.६	०.४३%	१३७६८४१५.२	०.४४%	१५३७१९१५.२	०.४९%	१५१८१८६१.२	०.४८%	१३६३४८६१.२	०.४३%	१५३२३२६९.४	०.४८%	१५३२३२६९.४	०.४८%	१२९८४७६९.४	०.४१%	१७२९५००७१.४	५.४७%
४	स्वास्थ्य संस्थामा खासस्व	३४६००३६	०.११%	५५२२०३६	०.१७%	५७५११६१	०.१८%	४६५२१६१	०.१५%	४१९३४९६	०.१३%	५५९८९९६	०.१८%	५५४३९१३.६	०.१८%	३७३६४१३.६	०.१२%	३५७६९९९.६	०.११%	३५७६९९९.६	०.११%	३५७६९९९.६	०.११%	४९१८९२१२	१.५५%
५	सार्वजनिक शौचालयहरूमा खासस्व	१७७६९८४	०.०६%	१३०३९८४	०.०४%	५६४२३४	०.०२%	५६४२३४	०.०२%	५६४२३४	०.०२%	५६४२३४	०.०२%	५६४२३४	०.०२%	५६४२३४	०.०२%	५६४२३४	०.०२%	३२९४२३४	०.१%	१७३४२३४	०.०५%	१२०५९०७४	०.३८%
६	अन्य क्रियाकलापहरू	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%	०	०%
	जम्मा	**२४०५९४५२३.६**	**%**	**४२०२१२८७३.७५**	**%**	**४०३०७०३३७.०४**	**%**	**३२५७७८५२९.४**	**%**	**३३८८५८३२९.७१**	**%**	**३२४२७६९३३.२९**	**%**	**३०३८९६८७१.७७**	**९.६%**	**२२२२८१५७१.७७**	**७.०३%**	**२०१६२५६२९.२९**	**६.३७%**	**१९३६७२७३४.२९**	**६.१२%**	**१८९७९७४८४.२९**	**६%**	**३१६४०६५८१८.२१**	**१००%**

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

५.३.३ लगानी र अन्तर (ग्याप)

माथि प्रस्तुत गरिएको तालिकामा देखिए बमोजिम सन् २०३० सम्म सुरक्षित स्तरको खासस्व सेवा उपलब्ध गराउने लक्ष प्राप्त गर्न आवश्यक लगानी पर्सागढी नगरपालिकासंग के कति छ भनि विश्लेषण गरी उपलब्ध र आवश्यक स्रोतको बिचको ग्यापको लेखाजोखा यस उपखण्डमा गरिएको छ ।

५.३.३.१ हालको लगानी

नगरपालिकासंग खासस्व खर्च र लगानीको लागि प्रमुख स्रोत भनेको विशेष गरी नगरपालिकाका खासस्व क्षेत्रका साझेदार र सरोकारवाला संस्थाहरू, तीन तहका सरकारहरु सङ्घीय, प्रादेशिक र स्थानीय), सेवा प्रदायक, गैर सरकारी संस्था र बाह्य विकास साझेदारहरु नै हुन् । हालको खासस्व खर्चको अनुमानको लागि पनि यिनै स्रोतहरुको लेखाजोखा गरिएको छ । हालसम्म नगरपालिकाको वास क्षेत्रमा उपलब्ध लगानी र आगामी बर्षहरुको संभावना र अनुमानको NWASH MIS ले विश्लेषण गरी तलका तालिकाहरुमा प्रस्तुत गरेको छ । यस सन्दर्भमा नगरपालिकाको अवस्था हेर्दा हालको खासस्व खर्चको अनुमान र लगानी भिन्नता (deficit) वा ग्याप पुर्ती गर्ने प्रयासका लागि माथि उल्लेख गरिएका साझेदार र सरोकारवाला संस्थाहरू, तीन तहका सरकारहरु तथा सेवा प्रदायक, गैर सरकारी संस्था र बाह्य विकास साझेदारहरु बीचमा सुदृढ सूचना र समन्वय संयन्त्रको आवश्यकता देखिन्छ । खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाहरूको लागि समावेश गरिएका वित्तीय स्रोतहरू निम्नानुसार रहेका छन् :

- घरधुरी -सेवा प्राप्त गरे वापत लाभग्राही घरधुरीहरुले सेवाप्रदायकहरु (उपभोक्ता समिति/संस्था, नगरपालिका वा अन्य) लाई तिर्ने महसुल तथा शुल्क; सार्वजनिक युटिलिटीहरूले उठाएको वा उठाउने वित्तीय ऋण भुक्तानीका साथै स्व-लगानी (जस्तैः निजी वा सामुदायिक कुवा, खानेपानी ट्याङ्की) र घरायसी स्तरको सरसफाइमा घरधुरी र पालिकाको लगानी आदि यसमा समावेश छन् ।
- कर (सरकार) - आन्तरिक राजस्व जसलाई सङ्घीय, प्रदेश र स्थानीय सरकार मार्फत खासस्व क्षेत्रमा लगानी गरिन्छ र सरकारले विभिन्न निकायसँग लिने ऋण पनि यस अन्तर्गत राखिएको छ ।
- हस्तान्तरण (बाह्य स्रोतहरू) - अन्तर्राष्ट्रिय दातृ निकायबाट लिने कोष, परोपकारी संस्थाहरूबाट प्राप्त हुने कोष यस अन्तर्गत पर्दछ । विभिन्न निकाय तथा सरोकारवाला संघ संस्थाहरुबाट प्राप्त हुने अनुदान र सहुलियत ऋण पनि हस्तान्तरण शिर्षक अन्तर्गत समावेश हुन्छ,जसमा सस्तो व्याज दर वा अनुग्रह अवधिको रूपमा अनुदान समावेश गरिएको हुन्छ ।

५.३.३.२ अनुमानित अन्तर

जब आवश्यक लागत (५.३.२) र हालको लगानी (५.३.३ क) लाई गणना गरिन्छ तब तिनिहरू बीचको भिन्नता नै अनुमानित ग्याप हुन्छ ।

लगानीमा अन्तर (ग्याप)

चित्र नं १९ वास लगानीमा ग्याप (अन्तर)

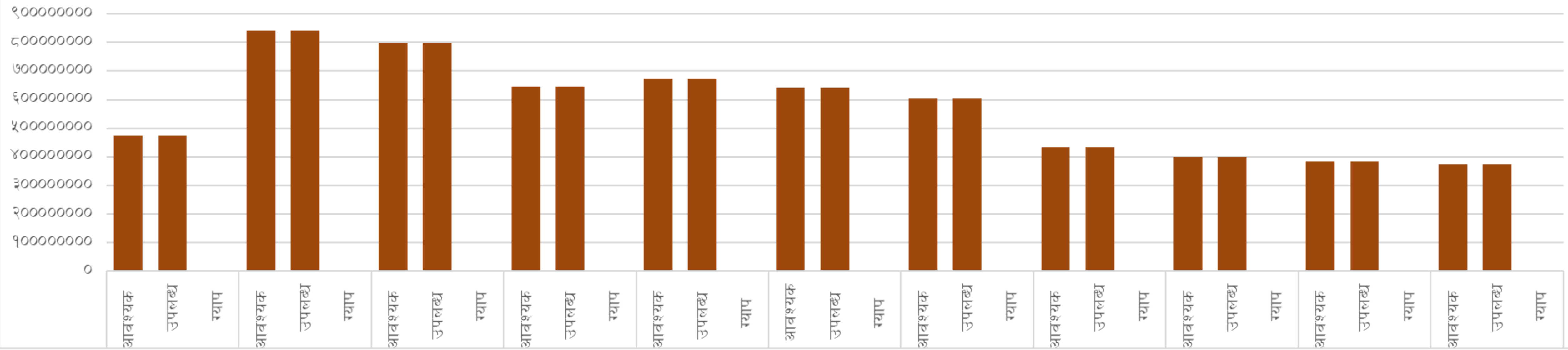

चित्र नं २० नगरपालिकामा जम्मा ग्याप :कम्पोनेन्ट स्तरमा लागत

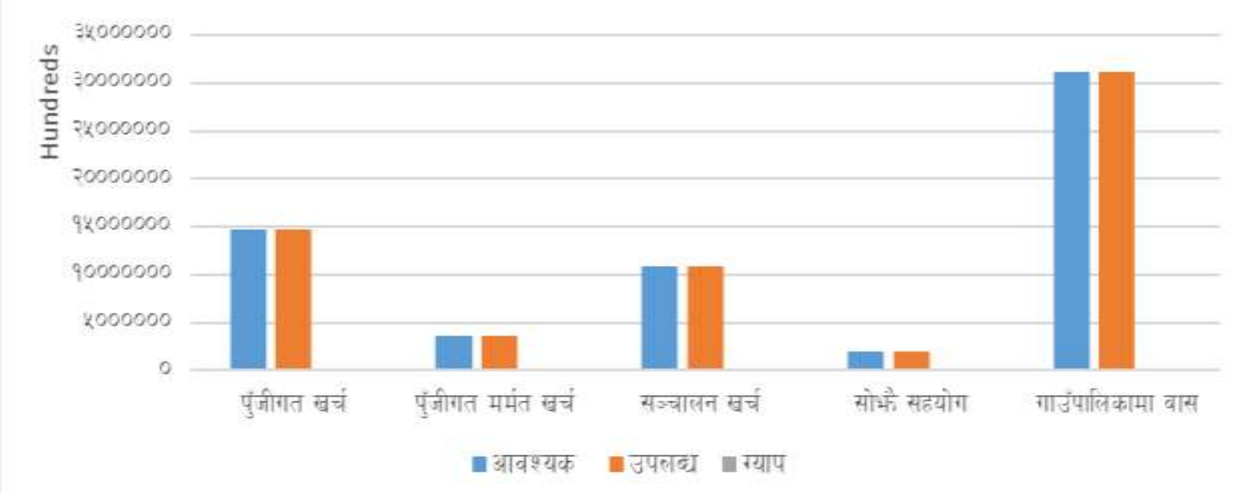

चित्र नं २१ नगरपालिकामा जम्मा ग्याप :क्षेत्रगतस्तरमा लागत

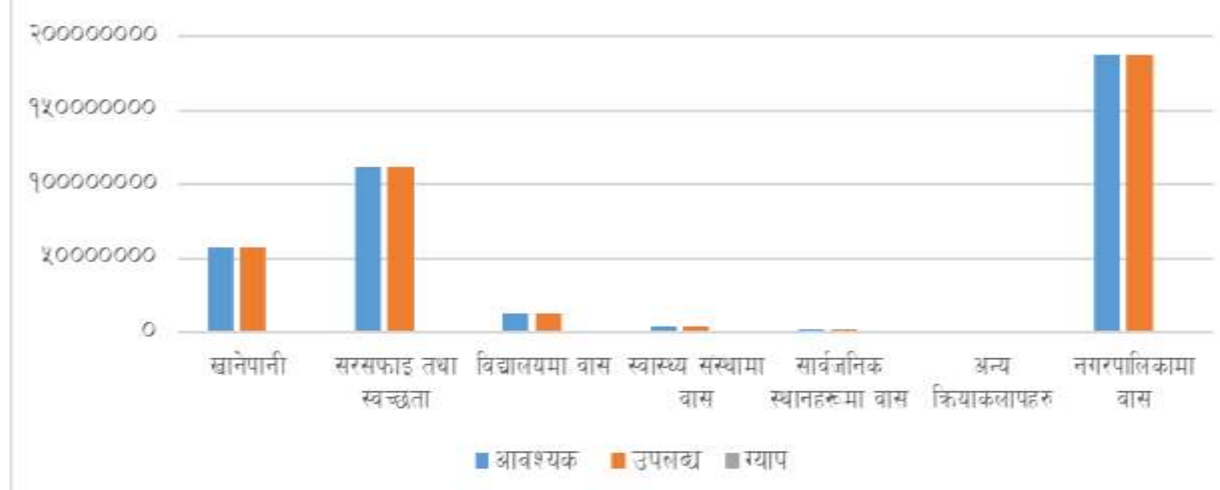

तालिका ४९ खासस्व योजनामा लगानीमा अन्तर सम्बन्धी विवरण

अवयव	२०२०			२०२१			२०२२			२०२३			२०२४			२०२५		
	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप
खानेपानी	११४७८८८९०	११४७८८८९०	०	२५३६५६३८७	२५३६५६३८७	०	२२९३८६९७९	२२९३८६९७९	०	१७६९२१९७५	१७६९२१९७५	०	१८१५९१५१३	१८१५९१५१३	०	१६५४९७३८१	१६५४९७३८१	०
सरसफाइ र स्वच्छता	१०२२६४५९१	१०२२६४५९१	०	१३६५३७६६४	१३६५३७६६४	०	१४३७६६७५०	१४३७६६७५०	०	१२६७६२६०६	१२६७६२६०६	०	१३६३४६५५१	१३६३४६५५१	०	१३४०१४४०७	१३४०१४४०७	०
विद्यालयमा खासस्व	१४४९५८०३	१४४९५८०३	०	२३१४७८०३	२३१४७८०३	०	२०१३०५५३	२०१३०५५३	०	१३५८७५५३	१३५८७५५३	०	१३७६८४१६	१३७६८४१६	०	१५३७१९१६	१५३७१९१६	०
स्वास्थ्य संस्थाहरूमा खासस्व	३४६००३६	३४६००३६	०	५५२२०३६	५५२२०३६	०	५७५११६१	५७५११६१	०	४६५२१६१	४६५२१६१	०	४१९३४९६	४१९३४९६	०	५५९८९९६	५५९८९९६	०
सार्वजनिक शौचालयमा खासस्व	१७७६९८४	१७७६९८४	०	१३०३९८४	१३०३९८४	०	५६४२३४	५६४२३४	०	५६४२३४	५६४२३४	०	५६४२३४	५६४२३४	०	५६४२३४	५६४२३४	०
अन्य क्रियाकलापहरू	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
नगरपालिकामा खासस्व	२३६७८६३०४	२३६७८६३०४	०	४२०१६७८७४	४२०१६७८७४	०	३९९५९९६७७	३९९५९९६७७	०	३२२४८८५२९	३२२४८८५२९	०	३३६४६४२१०	३३६४६४२१०	०	३२१०४६९३४	३२१०४६९३४	०

अवयव	२०२६			२०२७			२०२८			२०२९			२०३०		
	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप
खानेपानी	१४९७१४२५२	१४९७१४२५२	०	८०५२५२५२	८०५२५२५२	०	६५७२९६४३	६५७२९६४३	०	५७३३८९६८	५७३३८९६८	०	५७२१२२१८	५७२१२२१८	०
सरसफाइ र स्वच्छता	१३१३६२६११	१३१३६२६११	०	११८८५०८११	११८८५०८११	०	११४१८१४८३	११४१८१४८३	०	१११८८९२६३	१११८८९२६३	०	१११८८९२६३	१११८८९२६३	०
विद्यालयमा खासस्व	१५१८१८६२	१५१८१८६२	०	१३६३४८६२	१३६३४८६२	०	१५३२३२७०	१५३२३२७०	०	१५३२३२७०	१५३२३२७०	०	१२९८४७७०	१२९८४७७०	०
स्वास्थ्य संस्थाहरूमा खासस्व	५५४३९१४	५५४३९१४	०	३७३६४१४	३७३६४१४	०	३५७७०००	३५७७०००	०	३५७७०००	३५७७०००	०	३५७७०००	३५७७०००	०
सार्वजनिक शौचालयमा खासस्व	५६४२३४	५६४२३४	०	५६४२३४	५६४२३४	०	५६४२३४	५६४२३४	०	३२९४२३४	३२९४२३४	०	१७३४२३४	१७३४२३४	०
अन्य क्रियाकलापहरू	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
नगरपालिकामा खासस्व	३०२३६६८७३	३०२३६६८७३	०	२१७३११५७३	२१७३११५७३	०	१९९३७५६३०	१९९३७५६३०	०	१९१४२२७३५	१९१४२२७३५	०	१८७३९७४८५	१८७३९७४८५	०

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

कम्पोनेन्ट स्तरमा लागत

तालिका ५० कम्पोनेन्ट स्तरमा लागत सम्बन्धी विवरण

अवयव	२०२०			२०२१			२०२२			२०२३			२०२४			२०२५		
	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप
पुँजीगत खर्च	१४१६०२८५५	१४१६०२८५५	०	३२३९५८१८५	३२३९५८१८५	०	३००६०५२६०	३००६०५२६०	०	२०८०४८५६०	२०८०४८५६०	०	१७८४८६२६०	१७८४८६२६०	०	१५९४३४४३०	१५९४३४४३०	०
पुँजीगत मर्मत खर्च	१७२८६०५१	१७२८६०५१	०	१६९४५७६४	१६९४५७६४	०	१६५४०९५३	१६५४०९५३	०	१७४२१९०४	१७४२१९०४	०	३३४६०२०४	३३४६०२०४	०	३४०२३१८९	३४०२३१८९	०
सञ्चालन खर्च	६१०७५४४०	६१०७५४४०	०	६५३५५५५५	६५३५५५५५	०	७३७३६१६८	७३७३६१६८	०	८३५८०६२७	८३५८०६२७	०	१०२००१८८०	१०२००१८८०	०	१०९१३३०४९	१०९१३३०४९	०
सोझै सहयोग	१५०४४९७४	१५०४४९७४	०	१२६०४३८६	१२६०४३८६	०	८१५३०६२	८१५३०६२	०	१२८७३२०४	१२८७३२०४	०	२१९५१६३२	२१९५१६३२	०	१७८९२०३२	१७८९२०३२	०
नगरपालिकामा खासस्व	२३५००९३२०	२३५००९३२०	०	४१८८६३८९०	४१८८६३८९०	०	३९९०३५४४३	३९९०३५४४३	०	३२१९२४२९५	३२१९२४२९५	०	३३५८९९९७६	३३५८९९९७६	०	३२०४८२७००	३२०४८२७००	०

अवयव	२०२६			२०२७			२०२८			२०२९			२०३०			१० वर्षभरीको लागि		
	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप	आवश्यक	उपलब्ध	ग्याप
पुँजीगत खर्च	११८६२६४००	११८६२६४००	०	३०४३६१००	३०४३६१००	०	३११८०००	३११८०००	०	३११८०००	३११८०००	०	७७९५००	७७९५००	०	१४६८२१३५५०	१४६८२१३५५०	०
पुँजीगत मर्मत खर्च	४४०८६७६९	४४०८६७६९	०	४४०८६७६९	४४०८६७६९	०	५२६२१६०५	५२६२१६०५	०	४४२३०९३०	४४२३०९३०	०	४४१०४१८०	४४१०४१८०	०	३६४८०८३१८	३६४८०८३१८	०
सञ्चालन खर्च	११८२९३९६६	११८२९३९६६	०	११८२९३९६६	११८२९३९६६	०	१२१४२१२८७	१२१४२१२८७	०	११९१२९०६७	११९१२९०६७	०	११९१२९०६७	११९१२९०६७	०	१०९११५००७२	१०९११५००७२	०
सोझै सहयोग	२०७९५५०४	२०७९५५०४	०	२३९३०५०४	२३९३०५०४	०	२१६५०५०४	२१६५०५०४	०	२१६५०५०४	२१६५०५०४	०	२१६५०५०४	२१६५०५०४	०	१९८१९६८१०	१९८१९६८१०	०
नगरपालिकामा खासस्व	३०१८०२६३९	३०१८०२६३९	०	२१६७४७३३९	२१६७४७३३९	०	१९८८११३९६	१९८८११३९६	०	१८८१२८५०१	१८८१२८५०१	०	१८५६६३२५१	१८५६६३२५१	०	३१२२३६८७५०	३१२२३६८७५०	०

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

५.३.४ ब्रिजिङको सारांश

यदि थप वित्त व्यवस्थापन गर्न सकिएन भने या त लागत घटाउनु पर्छ वा व्यापार, कर र हस्तान्तरणमा वृद्धि गर्नु पर्छ। यो नै वित्तीय ग्यापलाई पूर्ति गर्ने मिश्रित वा चुक्ता-योग्य प्रकारको चलन चल्तीको अभ्यास हो। तिनिहरूलाई निम्नानुसार दिइएको छ।

- बैक ऋण: व्यवसायिक वित्त, लघु-वित्त र सहुलियत ऋणहरू समेत। सहुलियत ऋण दाताहरूले अनुदान वा हस्तान्तरणको रूपमा बजार व्याज दरभन्दा कममा ऋण दिने वा अनुग्रह-अवधि दिने;
- लगानीकर्ताद्वारा पुंजी लगानी गरेर व्याजको रूपमा फिर्ता पाउने आशाले इक्विटी प्रदान गर्दछन्। इक्विटी धेरै लामो समयसम्म प्रदान गर्न सकिन्छ। यसैले लामो समयसम्म फिर्ता गर्नु पर्दैन। इक्विटी लगानीमा सार्वजनिक अनुदान (वा हस्तान्तरण) रहने हुँदा फिर्ता गर्नु पर्ने सोच राखिएको हुँदैन।
- अन्य वित्तीय उपकरण: जस्तै- बण्डस्, जहाँ ऋण शीर्षक अन्तर्गत बजारको बण्डस् लगानीकर्ताहरूलाई बेचिने छ। बण्डस् जारिकर्ताहरूमा नगरपालिका समेतलाई "नगरपालिका बण्डस्" वा सार्वजनिक तथा निजी कम्पनीहरूमा "व्यावसायिक बण्डस्" समावेश गर्न सकिने छ।

तलको तालिकाले केवल १० मुख्य लगानीका क्षेत्रहरू जहाँ ग्याप तुलनात्मक रूपमा उच्च रहेका छन् देखाउँछ।

तालिका ५१ उच्च ग्याप रहेका लगानीका क्षेत्रहरु सम्बन्धी विवरण

सि. नं.	लगानीको क्षेत्र	आवश्यक रकम	उपलब्ध	ग्याप	ग्याप (१० वर्ष) %	व्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्ड्स
१	२०२० खानेपानी पुँजीगत मर्मत खर्च	९४३२४१२५	९४३२४१२५	०	नभएको	०	०	०	०
२	२०२० खानेपानी सञ्चालन खर्च	४६१९५९५	४६१९५९५	०	नभएको	०	०	०	०
३	नवौं वर्ष खानेपानी सोझै सहयोग	२७७१०००	२७७१०००	०	नभएको	०	०	०	०
४	चौथो वर्ष खानेपानी पुँजीगत मर्मत खर्च	१३०७४१७०	१३०७४१७०	०	नभएको	०	०	०	०
५	नवौं वर्ष खानेपानी पूँजिगत खर्च	२३७१६४२२५	२३७१६४२२५	०	नभएको	०	०	०	०
६	सातौं वर्ष खानेपानी पुँजीगत मर्मत खर्च	४१०९९९०	४१०९९९०	०	नभएको	०	०	०	०
७	चौथो वर्ष खानेपानी पुँजीगत खर्च	३५८५५९०	३५८५५९०	०	नभएको	०	०	०	०
८	पाँचौं वर्ष खानेपानी पुँजीगत मर्मत खर्च	८७९६५८२	८७९६५८२	०	नभएको	०	०	०	०
९	छैटौं वर्ष खानेपानी पुँजीगत मर्मत खर्च	२१३६५२९००	२१३६५२९००	०	नभएको	०	०	०	०
१०	तेस्रो वर्ष खानेपानी सोझै सहयोग	४६७६१६७	४६७६१६७	०	नभएको	०	०	०	०

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

तालिका ५२ ग्याप पुर्तिको सारांश सम्बन्धी निर्धारण सम्बन्धी विवरण

विवरण	२०२०					२०२१					२०२२					२०२३					२०२४					२०२५				
	व्यापार	शेयर	इक्विट	बण्डस्	जम्मा	व्यापार	शेयर	इक्विट	बण्डस्	जम्मा	व्यापार	शेयर	इक्विट	बण्डस्	जम्मा	व्यापार	शेयर	इक्विट	बण्डस्	जम्मा	व्यापार	शेयर	इक्विट	बण्डस्	जम्मा	व्यापार	शेयर	इक्विट	बण्डस्	जम्मा
	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.
खानेपानी	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
सरसफाइ र स्वच्छता	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
विद्यालयमा खासस्व	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
स्वास्थ्य संस्थाहरूमा खासस्व	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
सार्वजनिक शौचालयमा खासस्व	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
अन्य सोझै सहयोग लागत	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
जम्मा	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

विवरण	२०२६					२०२७					२०२८					२०२९					२०३०					जम्मा १० वर्षको लागि				
	व्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्डस्	जम्मा	व्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्डस्	जम्मा	व्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्डस्	जम्मा	व्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्डस्	जम्मा	व्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्डस्	जम्मा	व्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्डस्	जम्मा
	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.	ने.रु.
खानेपानी	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
सरसफाइ र स्वच्छता	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
विद्यालयमा खासस्व	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
स्वास्थ्य संस्थाहरूमा खासस्व	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
सार्वजनिक शौचालयमा खासस्व	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
अन्य सोझै सहयोग लागत	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
जम्मा	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

तालिका ५३ ग्याप पूर्ति (Bridging) को सारांश - लागत कम्पोनेन्ट स्तरमा

विवरण	२०२०					२०२१					२०२२					२०२३					२०२४					२०२५				
	ब्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्डस्	जम्मा	ब्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्डस्	जम्मा	ब्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्डस्	जम्मा	ब्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्डस्	जम्मा	ब्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्डस्	जम्मा	ब्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्डस्	जम्मा
	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.
पुँजीगत खर्च	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
पुँजीगत मर्मत खर्च	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
सञ्चालन खर्च	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
सोझै सहयोग	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०

विवरण	२०२६					२०२७					२०२८					२०२९					२०३०					जम्मा १० वर्षको लागि				
	ब्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्डस्	जम्मा	ब्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्डस्	जम्मा	ब्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्डस्	जम्मा	ब्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्डस्	जम्मा	ब्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्डस्	जम्मा	ब्यापार	शेयर	इक्विटी	बण्डस्	जम्मा
	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.	रु.
पुँजीगत खर्च	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
पुँजीगत मर्मत खर्च	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
सञ्चालन खर्च	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
सोझै सहयोग	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

५.३.५ सम्पत्तिको मूल्य

खानेपानी क्षेत्रमा सम्पत्ति भन्नाले खानेपानी प्रणालीको भौतिक अवयवहरू (जस्तैः पाइप, पम्प, मिटर, जेनरेटर, सङ्कलन पोखरी, भल्भ) जनाउँछ । सम्पत्तिको मूल्याङ्कन दुई भिन्न तरिकाबाट निर्धारण गर्न सकिन्छ । पहिलो विधिमा उमेरमा आधारित मूल्यह्रास, जहाँ प्रत्येक प्रणालीको सम्पत्तिलाई खरिद मूल्य र अनुमानित जीवनकालको (Lifespan) आधारमा गरिन्छ । प्रत्येक सम्पत्तिको मूल्य प्रत्येक वर्ष निश्चित प्रतिशतको आधारमा ह्रासकट्टा गरिन्छ । ह्रासकट्टालाई सञ्चालन खर्चको रूपमा लिइन्छ जसले गर्दा सम्पत्तिलाई पुनर्स्थापना वा प्रतिस्थापन गर्दा पर्याप्त स्रोतहरूको उपलब्ध हुन्छ । दोस्रो विधि भनेको शर्तमा आधारित जहाँ सम्पत्तिको मूल्याङ्कन सम्पत्तिको उमेको आधारमा होइन कि सम्पत्तिको अवस्था र कार्यसम्पादनको आधारमा निर्धारण गरिन्छ । यहाँ पहिलो विधिको आधारमा गरिएको छ ।

तलको चित्रले नगरपालिकाको खासस्व सम्पत्ति समयको अन्तरालमा कसरी वृद्धि भएको छ भनि देखाउँछ ।

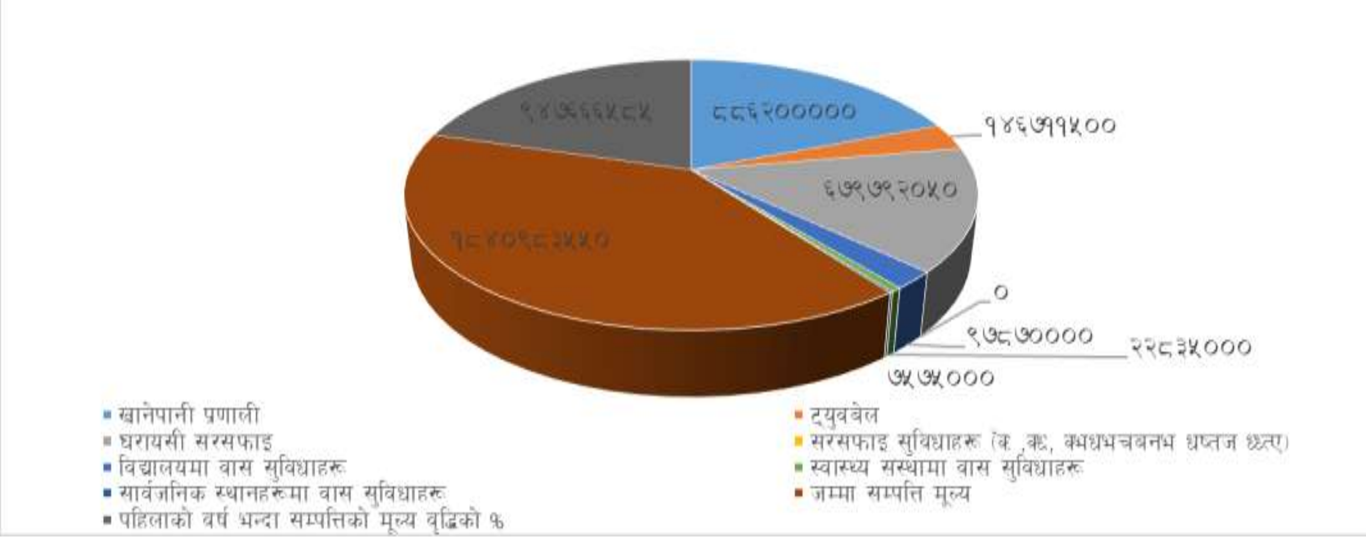

चित्र नं २२ : १० वर्षको अवधिमा खासस्व कुल सम्पत्ति मूल्य

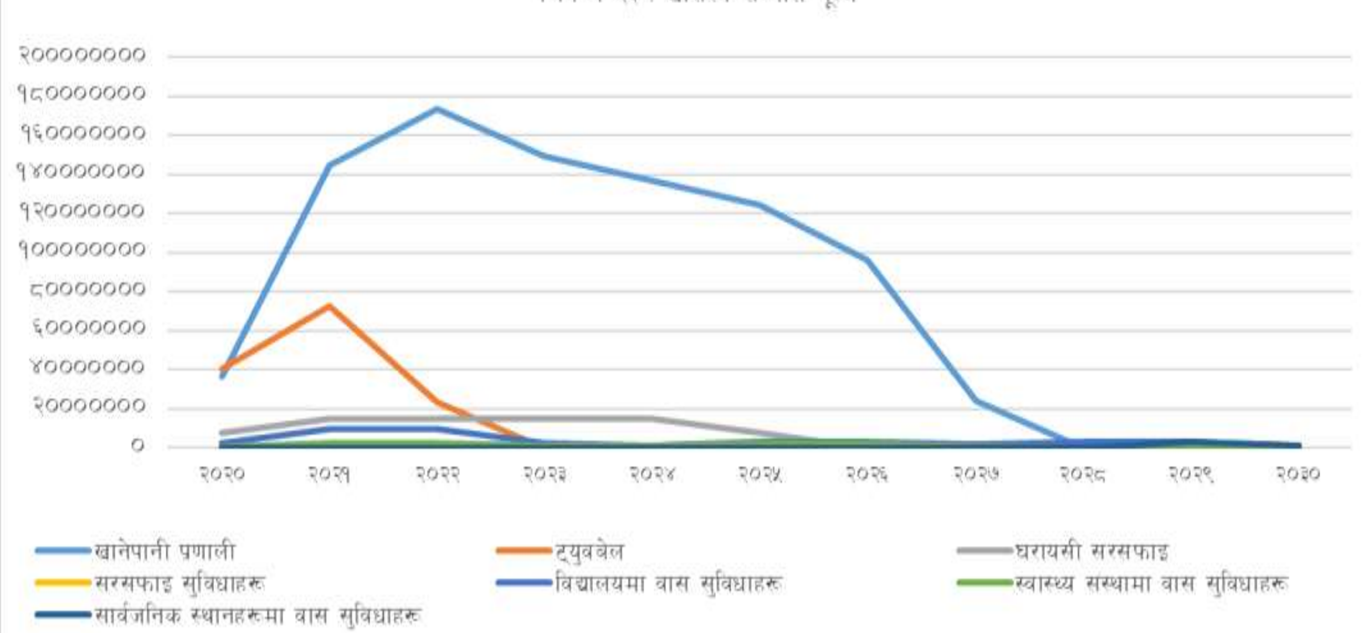

चित्र नं २३ : खासस्व सम्पत्ति मूल्य

तालिका ५४ सम्पत्तिको मूल्य

सि.नं.	अवयव	हालको	२०२०	२०२१	२०२२	२०२३	२०२४
१	खानेपानी प्रणाली	०	३६२६००००	१४५०४००००	१७३२९२०००	१४९२६८०००	१३७११६०००
२	ट्युबवेल	९९८८५००	४०७२६०००	७२४३४१००	२३५६२९००	०	०
३	घरायसी सरसफाइ	६०५००४७५०	७४७८७३०	१४९५७४६०	१४९५७४६०	१४९५७४६०	१४९५७४६०
४	सरसफाइ सुविधाहरू (FSM ,SWM, Sewerage with WWTP)	०	०	०	०	०	०
५	विद्यालयमा खासस्व सुविधाहरू	५८३३००००	२३३४०००	९३३६०००	९४०१०००	२५९४०००	१०३५५००
६	स्वास्थ्य संस्थामा खासस्व सुविधाहरू	९२२००००	६२५०००	२५०००००	२६३४०००	११६१०००	११३८५००
७	सार्वजनिक शौचालयहरूमा खासस्व सुविधाहरू	३६७५०००	०	०	०	०	०
८	जम्मा सम्पत्ति मूल्य	६८६२१८२५०	८७४२३७३०	२४४२६७५६०	२२३८४७३६०	१६७९८०४६०	१५४२४७४६०
९	पहिलाको वर्ष भन्दा सम्पत्तिको मूल्य वृद्धिको %	०	८७४२३६३०	२४४२६७४६०	२२३८४७२६०	१६७९८०३६०	१५४२४७३६०

सि.नं.	अवयव	२०२५	२०२६	२०२७	२०२८	२०२९	२०३०	जम्मा %
१	खानेपानी प्रणाली	१२४६८४०००	९६४३२०००	२४१०८०००	०	०	०	०
२	ट्युबवेल	०	०	०	०	०	०	०
३	घरायसी सरसफाइ	७४७८७३०	०	०	०	०	०	०
४	सरसफाइ सुविधाहरू (FSM, SWM, Sewerage with WWTP)	०	०	०	०	०	०	०
५	विद्यालयमा खासस्व सुविधाहरू	३१६७०००	३१०२०००	१५५५०००	३११८०००	३११८०००	७७९५००	४०
६	स्वास्थ्य संस्थामा खासस्व सुविधाहरू	२५४४०००	२४१००००	६०२५००	०	०	०	०
७	सार्वजनिक शौचालयहरूमा खासस्व सुविधाहरू	०	०	०	०	२७३००००	११७००००	६०
८	जम्मा सम्पत्ति मूल्य	१३७८७३७३०	१०१९४४०००	२६२६५५००	३११८०००	५८४८०००	१९४९५००	१००
९	पहिलाको वर्ष भन्दा सम्पत्तिको मूल्य वृद्धिको %	५३८४५७१५	१२८४३९००	३२१०९००	०	०	०	०

श्रोत : NWASH प्रतिवेदन, २०७८

अध्याय ६
खानेपानी, सरसफाइ तथा योजनाको कार्यान्वयन तथा अनुगमन

६.१ खासस्व योजनाको कार्यान्वयन

६.१.१ योजना कार्यान्वयन अवधारणा

पर्सागढी नगरपालिकामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी क्रियाकलाप संचालन गर्दा सबै सरकारी तथा गैर सरकारी संघ सस्था र सरोकारवालाहरूले नगरस्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजनाका रणनीति र मान्यताहरूलाई अवलम्वन गर्नु पर्नेछ । नगरस्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिले नगरपालिकामा संचालित कुनै पनि खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छताका कार्यक्रम नेपाल सरकारको खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी नीति, नियम र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ अनुरुप संचालन गर्ने सुनिश्चितता एवं सहजीकरण गर्नेछ ।

६.१.२ योजना परिमार्जन

नगरपालिकामा खासस्व योजना परिमार्जन गर्नका लागि नगर खासस्व समन्वय समिति एवं नगरपालिकाको योजना निर्माण समितिको सिफारिसमा आवश्यकता देखिए बमोजिम अद्यावधिक वा परिमार्जन गरेर नगर कार्यपालिका बैठकबाट पारित गरिनेछ ।

६.२ अनुगमन योजना

६.२.१ अनुगमन ढाँचा तथा पद्धति

नगरपालिका र वडा तहमा यो खासस्व योजना कार्यान्वयन अनुगमनका निम्ति हाल नगरपालिकाको अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण समितिलाइ नै जिम्मेवार बनाइनेछ । नगरपालिका तहका खासस्व क्रियाकलापहरूको आवधिक अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी नगरस्तरीय समन्वय समितिसंगको सहकार्यमा नगरपालिकाको अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण समितिले सम्पन्न गर्ने छ । वडा र समुदाय तहमा पनि अनुगमन कार्यदल गठन गरिनेछ । जसमा वडाका सदस्य सहित राजनीतिक दलका सदस्य, नागरिक समाज, शिक्षा, स्वास्थ्य एवं संचार क्षेत्रबाट आवश्यक प्रतिनिधि समावेश गरी गठन गरिनेछ ।

विभिन्न तहका समन्वय समिति अन्तर्गत गठित अनुगमन दल खासस्व योजनामा समावेश क्रियाकलापहरूको लेखाजोखा तथा अवलोकलन गर्नेछ । यसका लागि उद्देश्य, प्रक्रिया, प्रभाव सम्बन्धी सूचकहरू विकास गरिनेछ । स्थानीय उपभोक्ता समिति, उपभोक्ता, कार्यक्रम संचालन गर्ने निकाय नागरिक समाज आदिको उपस्थितिमा अनुगमनका क्रियाकलाप सञ्चालन गरिनेछ ।

६.२.२ सूचक

खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता कार्यक्रमका आधारभूत सूचकहरू ६ महिनाभित्र विकास गरिनेछ । यस्ता सूचकहरू विकास गर्दा खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता सम्बन्धी नीति, नियम ,मार्गदर्शन र सम्बन्धित योजनाको उद्धेश्य एवं कार्य पद्धति लगायतका संरचनालाई ध्यान दिइनेछ ।

६.२.३ अनुगमनको तह

खासस्व योजना कार्यान्वयन अनुगमनको तह निम्न प्रकारको हुनेछ ।

- समुदायस्तर : समुदाय आफै, संघ/संस्थाहरू जस्तै विद्यालय, सामुदायिक वन, स्वास्थ्य संस्थाहरू
- वडास्तर : वडास्तरीय खानेपानी , सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समिति
- नगरपालिकास्तरः उप-प्रमुखको संयोजकत्वमा रहेको अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण समितिले पनि खासस्वमा प्रस्ताव गरिएका कृयाकलापहरु संचालन, प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा सुचकहरु समयमै हाँसिल गरे नगरेको सम्बन्धमा नियमित अनुगमन गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ, सो कार्यमा नगरस्तरीय खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता समन्वय समितिले आवश्यकताका आधारमा सबै सहयोग प्रदान गर्ने वातावरण निर्माण गरिने छ ।

६.२.४ अनुगमन विधि

- कार्यक्रमको प्रभावकारी र व्यवस्थित अनुगमनको लागि नगरपालिकादेखि समुदाय तथा टोलसम्म अनुगमन तथा मुल्यांकन समिति गठन गरी क्रियाशिल बनाउने ।
- अनुगमन तथा मूल्यांकन सूचक तयार गरी स्वःअनुगमन, सहभागितात्मक अनुगमन र संयुक्त अनुगमन गर्ने ।

- कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने निकाय वा वाह्य संस्थाहरूबाट सेवा लिई कार्यक्रमले पारेको प्रभावको मध्यावधि तथा अन्तिम मुल्याङ्न गर्ने ।
- NWASH Apps प्रयोग गरी नियमित रुपमा (२/२ वर्षमा) यो योजना अद्यावधिक (update) गर्ने ।

६.३ निष्कर्ष तथा भावी कार्यदिशा

यो खासस्व योजनाको अवधि १० वर्षको हुनेछ । यस योजनाको कार्यान्वयनमा प्रशस्त चुनौतिहरू रहेका छन् तापनि नगरपालिकाको पूर्ण सरसफाइ अभियानलाई सफलिभूत बनाउन नगरपालिका, सम्पूर्ण जनसमुदाय, दातृ निकायहरू, प्रदेश सरकार र सङ्घीय सरकारको सहयोग र सद्भावका साथै संयुक्त प्रयासद्वारा यो अभियानको लक्ष्यमा पुग्न सकिने पर्सागढी नगरपालिकाको विश्वास रहेको छ । सरसफाइलाई संस्कृतिको रुपमा स्थापित गरी सरसफाइ र स्वच्छतालाई आयआर्जन र जीवनस्तर सुधारका गतिविधिमा रुपान्तरण गरिनेछ । स्थानीय सरकारको अगुवाइमा फोहोरलाई मोहोर वनाउने विभिन्न सिप तथा ज्ञानहरू समुदायहरूमा हस्तान्तरण गरी सुखि र समृद्ध पर्सागढी नगरपालिका अभियानलाई निरन्तरता दिइने छ । यो खासस्व योजना आधुनिक उच्च प्रविधिको प्रयोग गरेर व्यापक रुपमा छलफल र विज्ञ समूहको संलग्नता र छलफल तथा स्थानीय सरकारको अगुवाई तथा नेतृत्वमा तयार भएको छ । यसैले सोही अनुरुपकै कार्यक्रम संचालन र सूचना व्यवस्थापनका तहमा नगरपालिका नमुना हुनेछ र खासस्व क्षेत्रका जिज्ञासु विद्यार्थीहरूको लागि सिकाई केन्द्रको रुपमा स्थापित हुनेछ भन्ने विश्वास लिइएको छ ।

६.३.१ सिकाईहरू

खुला दिसा मुक्त अभियानका क्रममा यस नगरपालिका वा साविकका गा वि स हरूलाई प्रशस्त सिकाईहरू भएका छन् । सरसफाइ र स्वच्छता कार्यक्रम केवल कार्यक्रम मात्र नभई एउटा अभियानका रुपमा स्थानीय सरकारको नेतृत्वमा संचालन भएमा असम्भव भन्ने कुरा केहि छैन भन्ने एउटा प्रमुख सिकाइ भएको छ । असल अभियानको लागि सहयोगी हातहरू पनि प्रशस्त भेटाइने रहेछन । यसै सिकाइका आधारमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता अभियानलाई परिणाममुखि बनाउन हर सम्भव प्रयासहरू आवश्यक छन् भन्ने वोध पनि यस नगरपालिकालाई भएको छ ।

६.४ नगरपालिकाको खासस्व संरचना

राज्य पुनर्संरचनापछिको वर्तमान अवस्थामा हरेक गाउँपालिका र नगरपालिकामा झैं पर्सागढी नगरपालिकामा पनि निश्चित संगठनात्मक स्वरुप स्थापना भएको छ । खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी कार्यक्रमहरू पूर्वाधार विकास र वातावरण शाखा अन्तर्गत संचालन गरिने गरिन्छ । खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता कार्यक्रमका लागि छुट्टै खासस्व संरचना बनि नसकेको अवस्थामा यथासक्य चाँडो खासस्वको प्रभावकारी कार्यान्वयका लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता शाखाको स्थापना तथा जिम्मेवार कर्मचारीको व्यवस्थापन गरी त्यसलाई साधन श्रोत सम्पन्न गरेर अगाडि बढ्ने नीति यस नगरपालिकाले लिएको छ ।

६.५ नगरपालिकामा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता (खासस्व) कोष

नगरपालिकास्तरीय खासस्व समन्वय समितिको रोहवरमा खासस्व कोषको स्थापना गरिने छ । उक्त कोष खासस्व क्षेत्रमा कार्यक्रम संचालन गर्न चाहने अन्य संघ संस्थाहरूको पनि सहयोगको अपेक्षा गरिएको छ । सो कोषको रकम केवल खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता प्रवर्द्धनमा मात्र खर्च गरिनेछ । खासस्व समन्वय समितिले उक्त कोष संचालन निर्देशिका आगामी १ (एक) वर्षभित्र तयार गरी कोषको परिचालन तथा व्यवस्थापन गर्नेछ ।

६.६ संस्थागत संरचना तथा क्षमता विकास आवश्यकता

६.६.१ संस्थागत संरचना

खासस्व क्षेत्रमा कार्यक्रम, योजना बनाउन, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्नका लागि नेपाल सरकारले निम्न संरचनाहरू स्थापना गरेको छ ।

चित्र २४ : "खासस्व" सेवाहरूको लागि संघीय संरचनामा बिभिन्न तहको भूमिका र जिम्मेवारी

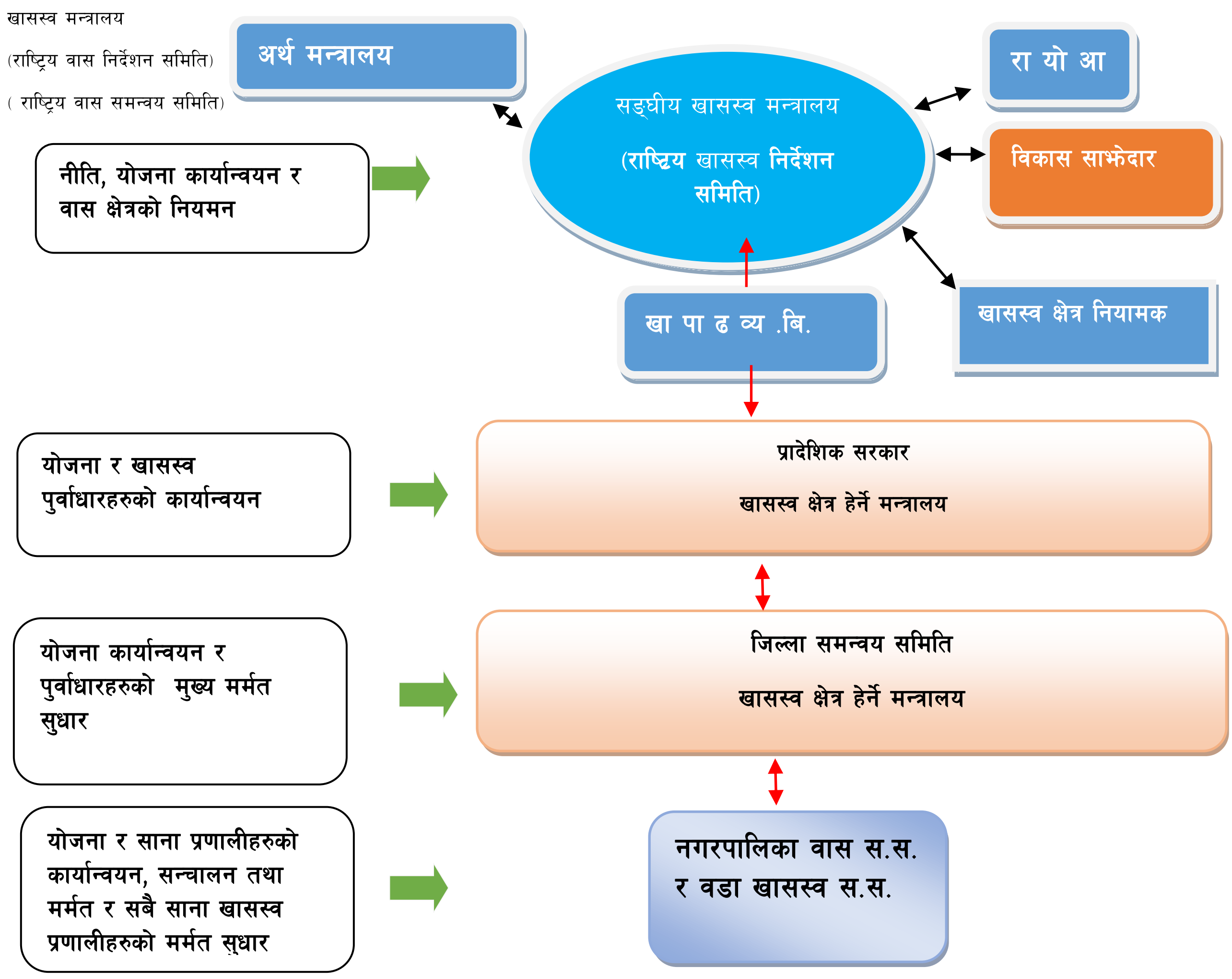

६.६.२ संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि

खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छता प्रवर्द्धनका लागि संरचनागत तथा सचेतनागत क्रियाकलापहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि अवलम्बन गरिनु पर्ने उपायहरू यसप्रकार छन् :

- तालिम, कार्यशाला, सेमिनार
- समुदाय र संस्थागत सचेतनामूलक कार्यक्रम
- परीक्षण कार्यक्रमहरू
- सरसफाइ प्रदर्शनी, महोत्सव,
- अवलोकन भ्रमण
- स्व लेखाजोखा अभ्यास

अध्याय ७
संस्थागत संरचना, सरोकारवालाहरुको भूमिका र जिम्मेवारी

७.१ सरोकारवालाहरुको भूमिका र जिम्मेवारी

क.स	सरोकारवाला निकायहरुको विवरण	भूमिका र जिम्मेवारी
१	नगरपालिका	• स्थानीयस्तरमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनमा नेतृत्व प्रदान गर्ने । • स्थानीय साधन स्रोतको प्रभावकारी उपयोग गर्ने गराउने । • स्थानीय सरोकारवालाहरुसँग समन्वयकारी भूमिका खेल्ने । • खासस्व योजना तर्जुमा गर्न सहयोग र कार्यान्वयन • बजेट तथा मानव संसाधन व्यवस्थापन गर्ने • नेतृत्व, समन्वय र सूचना तथा अभिलेख व्यवस्थान • अनुगमन, नियमन र सुपरीवेक्षण
२	वडा कार्यालय	• स्थानीय स्तरमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रवर्द्धनमा समन्वय तथा नेतृत्व प्रदान गर्ने, • सामाजिक परिचालनको अभियानमा नेतृत्व, समन्वय र सूचना तथा अभिलेख व्यवस्थान • अनुगमन, नियमन र सुपरीवेक्षण
३	नगरपालिका स्थित खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता शाखा	• कार्यक्रमको मुख्य सहयोगीको भूमिकामा रही आफ्नो कार्यालयमा उपलब्ध आर्थिक र मानवीय स्रोतलाई खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रमा परिचालन गर्ने, • खानेपानी आयोजनाको निर्माण, मर्मत सुधार तथा क्षमता विकासमा आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग गर्ने ।
४	नगरपाालिका स्थित शिक्षा शाखा	• विद्यालयको अगुवाइमा सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी आनिबानीमा परिवर्तन अभियान कार्यक्रमको नेतृत्व गर्दै हरेक विद्यालयमा पूर्णसरसफाइ कार्यक्रम संचालन गर्ने,
५	नगरपाालिका स्थित स्वास्थ्य शाखा	• स्वास्थ्य, उपस्वास्थ्य चौकीहरु मार्फत हातधुने र अन्य सरसफाइ तथा स्वच्छता कार्यक्रमलाई अगाडि बढाउने, सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी आनीबानीमा परिवर्तन अभियान कार्यक्रममा स्वयंसेवीका, मासिकाहरुलाई परिचालन गर्ने,
६	नगरपालिका स्थित महिला तथा वालवालिका शाखा	• महिला सहभागिता अभिवृद्धि गर्नका लागि सशक्तिकरणका कार्यक्रम संचालन गर्ने, • महिला सहकारी संस्था तथा समूहहरु परिचालन गर्ने, • वालक्लवहरुलाई सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्वन्धी कार्यमा लाग्न सक्षम वनाउने
७	जिल्ला वन डिभिजन कार्यालय	• सामुदायिक तथा निजी वन समूहको आर्थिक स्रोत र जनशक्तिलाई सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रमा प्रयोग गर्न मुख्य भूमिका निर्वाह गर्ने, • इलाका वन सेवा केन्द्रहरुलाई समेत सरसफाइ तथा स्वच्छता सम्बन्धी आनिबानीमा परिवर्तन गर्ने अभियानमा लगाउने । • वृक्षारोपण, खानेपानीको मूल संरक्षण तथा भूक्षय नियन्त्रण सम्बन्धी कार्य गर्ने
८	जिल्ला कृषि ज्ञान केन्द्र	• कृषि सेवा केन्द्रहरुको अगुवाईमा स्थानीय कृषि समूहलाई सरसफाइ तथा स्वच्छताको क्षेत्रमा काम गर्न लगाउने,

		• जैविक कृषि प्रणालीलाई प्रवर्द्धन गर्ने, • भकारो सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • फोहोरमैलाको व्यस्थापन सम्बन्धी कार्यमा सघाउने • आयआर्जनका कार्यमा सहकार्य गरी सरसफाइ तथा स्वच्छता प्रर्बद्धन गर्ने
९	भेटेनरी अस्पताल तथा पशु विज्ञ केन्द्र	• गाईवस्तु तथा पशुपंक्षीहरुको व्यवस्थित पालन गर्नको लागि गोठ तथा मलखाद व्यवस्थापनमा मुख्य भूमिका खेल्ने, भकारो सुधार कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने • पशुजन्य रोगबाट बच्न सक्ने उपायहरु बारे कार्यक्रम संचालन गर्ने, • चरिचरनको व्यवस्था गर्ने
१०	आमसंचार माध्यमहरु, संचारकर्मी तथा नागरीक समाज	• अभियान र सन्देशमूलक सामग्रीहरुको प्रचारप्रसार • अध्ययन, अवलोकन र सफल कथाहरुको प्रचारप्रसार, • अनुगमन पैरवी
११	विद्यालय	• जीवनउपयोगी ज्ञान, सीप, अभ्यास र सचेतना विस्तार • विद्यार्थी, विद्यालय परिवार र समुदायको सशक्तिकरण र सक्रियता बृद्धि, अभिमुखीकरण र तालिम, अवस्था विश्लेषण, सचेतनामूलक कार्यक्रम संचालनमा सहजीकरण • सफा र स्वच्छ विद्यालय प्रवर्द्धन गरी नमूनाको रुपमा प्रस्तुत हुने
१२	विकास साझेदार निकायहरु	• प्राविधिक तथा विशेषज्ञ सेवा उपलब्ध गराउने, • आर्थिक स्रोत उपलब्ध गराउने तथा खोजी गर्ने, • कार्यक्रममा सहजीकरणको भूमिका निर्वाह गर्ने ।
१३	उद्योग वाणिज्य संघ	• सरसफाइ तथा स्वच्छताको अभियानलाई सफल वनाउन निजी क्षेत्रलाई परिचालन गर्ने, • स्थानीय स्रोत र जनशक्ति परिचालन गर्न सहयोग गर्ने, • गाउँपालिका र वडाका सरसफाइ तथा स्वच्छता अभियानमा सहकार्य र सहयोग गर्ने
१४	अन्तराष्ट्रिय तथा राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरु	• आर्थिक स्रोत उपलब्ध गराउने • कार्यक्रमको सहजिकरण गर्ने • प्राविधिक तथा विशेषज्ञ सेवा उपलब्ध गराउने,
१५	जिल्ला स्थित गैर सरकारी संघ संस्था	• सरसफाइ तथा स्वच्छतासम्बन्धी आनिबानीमा परिवर्तन अभियानलाई संस्थाको कार्ययोजनामा राखेर कार्यान्वयन गर्ने, • सामाजिक परिचालनको कार्य गर्ने,
१६	महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका	• समुदायस्तरमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्च्छता प्रवर्द्धनमा सहयोग तथा सहजीकरण गर्ने ।

१७	व्यवसायीहरुः होटेल तथा रेष्टुराँ, थोक तथा खुद्रा व्यापारी, यातायात व्यवसायी, कल कारखाना र मठ मन्दिर संचालक	• सरसफाइ सामग्री उत्पादनमा सहयोग र लगानी गर्ने • फोहोर मैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन • सुरक्षित पिउनेपानी र शौचालयको सुविधा, हात धुने स्थान र सामग्रीको व्यवस्था आदिमा ध्यान दिने ।
१८	स्थानीय क्लव र स्थानीय समूह, उपभोक्ता समिति आदि	• सचेतनामूलक कार्यक्रम संचालनमा सहजीकरण • स्थानीय स्तरका कार्यक्रममा अगुवाइ गर्ने

बैठक संख्या: ३

आज मिति २०७९ साल असाढ ०९ गते बिहिबारका दिन बेलुका ५:०० बजे पर्सागढी नगरपालिकाको कार्यपालिका बैठक नगर प्रमुख श्री गोकर्ण पाठक ज्यूको अध्यक्षतामा तपसिलको उपस्थितिमा बसी निम्न विषयमा छलफल भई देहायका निर्णहरु गरियो।

उपस्थिति

सि.नं.	नाम/थर	पद	हस्ताक्षर
१	श्री गोकर्ण पाठक	प्रमुख	[signature]
२	पूजा चौधरी	उप प्रमुख	[signature]
३	राज कपुर खवास	वडा अध्यक्ष -१	[signature]
४	वीरेन्द्र प्रसाद महतो थारु	वडा अध्यक्ष -२	[signature]
५	सुकमान तामाङग	वडा अध्यक्ष -३	
६	शेष खुर्सीद मियाँ	वडा अध्यक्ष -४	
७	नितेश मिश्र	वडा अध्यक्ष -५	[signature]
८	नवल किसोर प्रसाद कलवार	वडा अध्यक्ष -६	
९	शंकर राय भर	वडा अध्यक्ष -७	
१०	सुन्दरी देवी थरुनी	वडा अध्यक्ष -८	
११	रामबढाई प्रसाद यादव	वडा अध्यक्ष -९	
१२	दिल बहादुर भुजेल	कार्यपालिका सदस्य	[signature]
१३	मोहन लाल महतो	कार्यपालिका सदस्य	[signature]
१४	आसल आलम	कार्यपालिका सदस्य	[signature]
१५	चन्दा देवी थरुनी	कार्यपालिका सदस्य	चन्दा देवी
१६	लक्ष्मी विश्वकर्मा	कार्यपालिका सदस्य	लक्ष्मी
१७	सिता देवी लामा	कार्यपालिका सदस्य	सिता
१८	सुनिता कुमारी देवी	कार्यपालिका सदस्य	[signature]
१९	सरीता गिरी	कार्यपालिका सदस्य	सरिता
२०	भरत प्रसाद यादव	सदस्य सचिव	[signature]

पर्सागढी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
हरपुर, पर्सा
मधेश प्रदेश, नेपाल

		विद्यालयहरुका लागी थप स्वयम सेवक शिक्षक नियुक्तीको प्रक्रिया अघि बढाउने निर्णय पारित गरियो।
५	व्यक्तिगत घटना दर्ता सम्बन्धमा	यस पर्सागढी नगरपालिका अन्तर्गत व्यक्तिगत घटनादर्ता शतप्रतिशत पुर्याउनका लागि आवश्यक कार्यक्रम/अभियानको रुपमा सञ्चालन गर्ने निर्णय पारित गरियो।
६	समाजिक सुरक्षा भत्ता सम्बन्धमा	यस पर्सागढी नगरपालिका भित्रका समाजिक सुरक्षा भत्ता प्राप्त गर्न योग्य लाभग्राहिहरुलाई सामाजिक सुरक्षा भत्तामा समावेश गराउनका लागि अभियानको रुपमा सञ्चालन गर्ने निर्णय पारित गरियो।
७	ए डि एस एल (ADSL) सेवा विस्तार सम्बन्धमा	यस नगरपालिका भित्र नेपाल दुरसञ्चारको ए डि एस एल (ADSL) सेवा विस्तार र सञ्चालनका लागी सम्बन्धित निकायमा लेखि पठाउने निर्णय पारित गरियो।
८	सरसफाइ स्वच्छ मानव स्वास्थ्यको लागि विश्लेषण गर्ने सम्बन्धमा	सरसफाइ र स्वच्छता मानव स्वास्थ्यको अपरिहार्यतालाइ ध्यानमा राखी खाद्य नेपाल/युनिसेफ र यस कार्यालयको सहयोगमा तयारी भएको विद्यमान खानेपानी तथा सरसफाइको अवस्थाको सम्बन्धमा आ.व. ०७८ देखि ०८७ सम्मको (१० वर्षे) विश्लेषण पुस्तिका तयार

		गरिएको सो क्षेत्रगत योजना पुस्तिका आगामी दिनमा लक्ष्य अनुसारको प्रगति हुनेगरी उक्त कार्य योजनालाई कार्यान्वयनमा ल्याउने निर्णय पारित गरियो ।
९	बाँकि पेंकि, बेरुजु, ऋण, बक्यौता रकम सम्बन्धमा।	पर्सागढी नगरपालिकाको कार्यालयलाई बुझाउनु पर्ने बाकी बक्यौता कर, पेंकि बेरुजु, बेरुजु ऋण, तथा अन्य बाँकी बक्यौता रकम बुझाउदै नबुझाउने एवं फरफारक गर्न कुनै प्रक्रिया नथालेका व्यक्ति तथा संस्थाहरुको लगत सार्वजनिक गरि यस कार्यालयबाट प्रवाह गरिने सेवा समेत रोक्का गरि असुल उपर गर्ने निर्णय पारित गरियो।
१०	सामुदायिक विद्यालयहरुको लेखा परिक्षण सम्बन्धमा	यस नगरपालिका अन्तर्गतका सामुदायिक विद्यालयहरुमा लेखा परिक्षणका लागी यसै कार्यालयबाट खटिएका लेखापरिक्षकहरुबाट मात्रै लेखा परिक्षण गराउन विद्यालयहरुलाई परिपत्र गर्ने निर्णय पारित गरियो।

पर्सागढी नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
हरपुर, पर्सा
मधेश प्रदेश, नेपाल